

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bc. Petra Tinlová

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2007

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií
Katedra studií občanské společnosti
Navazující magisterský obor Studia občanského sektoru
2007

Bc. Petra Tinlová

**Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jako
vhodné místo pro volnočasové aktivity
sídlištních dětí**
*Analýza poptávky po volnočasových aktivitách dětí ze
sídliště Černý Most I., II.*

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2007

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tereza Pospíšilová, M. A., Ph.D.

Formální prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použila, uvádím v soupisu bibliografických citací a v bibliografii.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

11. 9. 2007

Bc. Petra Tinlová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala paní Mgr. Tereze Pospíšilové, M. A., Ph.D., za kvalitní a odborné vedení mé diplomové práce a za její podnětné rady a připomínky především u empirické části diplomové práce. Ráda bych také poděkovala své rodině za podporu a zázemí nejen u zpracovávání mé diplomové práce, ale i během celého studia.

Petra Tinlová

OBSAH

1.	ÚVOD	5
2.	VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	8
2.1.	CO JE „VOLNÝ ČAS“?.....	8
2.1.1.	EXKURZ DO HISTORIE VOLNÉHO ČASU	9
2.1.2.	FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA VZNIK A ROZVOJ VOLNÉHO ČASU.....	10
2.2.	DRUHY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	11
2.2.1.	AKTIVNÍ VERSUS PASIVNÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	11
2.3.	SUBJEKTY ANGAŽUJÍCÍ SE VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH DĚTÍ A MLÁDEŽE... 14	
2.4.	INSTITUTE ZABÝVAJÍCÍCH SE VOLNOČASOVÝMI AKTIVITAMI DĚTÍ A MLÁDEŽE 14	
2.4.1.	STÁT, RESPEKTIVE STÁTNÍ SPRÁVA VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH.....	15
2.4.2.	SAMOSPRÁVA VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH	18
2.4.3.	VOLNOČASOVÉ AKTIVITY SPOJENÉ SE ŠKOLOU	18
2.4.4.	RODINA A VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	19
2.4.5.	NESTÁTNÍ SUBJEKTY VE VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH	19
2.5.	SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE A JEJICH SOUVISLOST S VOLNOČASOVÝMI AKTIVITAMI	20
2.6.	SOUČASNÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE	20
2.6.1.	ZÁVISLOSTI (ALKOHOLISMUS, KOUŘENÍ, DROGOVÉ ZÁVISLOSTI, HAZARDNÍ HRÁČSTVÍ)	22
2.6.2.	ALKOHOLISMUS	23
2.6.3.	KOUŘENÍ.....	23
2.6.4.	DROGOVÉ ZÁVISLOSTI	23
2.6.5.	PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ (HAZARDNÍ HRY)	23
2.7.	ŠIKANA A NÁSILÍ	24
2.8.	SHRNUTÍ	24
3.	NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ – „NOVÁ“ SOCIÁLNÍ SLUŽBA	25
3.1.	CO JE NZDM?	25
3.1.1.	CO JE „NÍZKOPRAHOVOST“ OBSAŽENÁ V NÁZVU NZDM?	26
3.2.	PRÁVNÍ ÚPRAVA NZDM	28
3.3.	STANDARDS KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRO NZDM.....	29
3.3.1.	NÁRODNÍ (OBECNÉ) STANDARDS KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	29
3.3.2.	DRUHOTNÉ (SPECIFICKÉ) STANDARDS KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	31
3.4.	CÍLOVÁ SKUPINA NZDM	32
3.5.	CÍLE NZDM	33
3.6.	FINANCOVÁNÍ NZDM.....	35
3.7.	ZASTŘEŠUJÍCÍ ORGANIZACE PRO NZDM.....	35
3.8.	VOLNOČASOVÉ AKTIVITY V NZDM.....	35
3.8.1.	SPECIFIKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V NZDM.....	38
3.9.	SHRNUTÍ	39
4.	ŽIVOT NA SÍDLIŠTI ČERNÝ MOST	41
4.1.	POPIS MĚSTSKÉ ČÁSTI ČERNÝ MOST	41
4.2.	SPECIFIKA SÍDLIŠTĚ ČERNÝ MOST	41
4.2.1.	SUBKULTURY DĚTÍ A MLÁDEŽE V LOKALITĚ ČERNÝ MOST.....	42
4.3.	VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE NA SÍDLIŠTI ČERNÝ MOST.....	43
4.3.1.	NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT NÍZKOPRAHOVÉHO KLUBU PACIFIK	46
4.4.	SHRNUTÍ	47

5.	OBČANSKÉ SDRUŽENÍ JAHODA.....	48
5.1.	HISTORIE A OKOLNOSTI ZALOŽENÍ OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ JAHODA	49
5.2.	ORGÁNY SDRUŽENÍ, ČLENSTVÍ V OBČANSKÉM SDRUŽENÍ JAHODA	49
5.3.	FINANCOVÁNÍ OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ JAHODA.....	50
5.4.	ZÁKLADNÍ PRINCIPY A CÍLE PRÁCE OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ JAHODA	50
5.5.	NÍZKOPRAHOVÉ KLUBY JAHODA A DŽAGODA.....	51
5.5.1.	KLUB JAHODA.....	52
5.5.2.	KLUB DŽAGODA	53
5.6.	SHRnutí	53
6.	EMPIRICKÁ ČÁST - ANALÝZA POPTÁVKY PO VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH DĚTÍ ZE SÍDLIŠTĚ ČERNÝ MOST I, II.....	55
6.1.	PŘEDMĚT VÝZKUMU	55
6.2.	PRACOVNÍ HYPOTÉZY	55
6.3.	VÝBĚR VZORKU	56
6.4.	METODOLOGIE	56
6.5.	PŘEDVÝZKUM	57
6.6.	PROBLÉMY PŘI VÝZKUMU	57
6.7.	REALIZACE VÝZKUMU.....	58
6.7.1.	ÚDAJE O RESPONDENTECH	58
6.7.2.	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	59
6.8.	PRVNÍ ČÁST DOTAZNÍKU – VOLNOČASOVÉ AKTIVITY DĚTÍ A MLÁDEŽE	59
6.8.1.	OTÁZKA Č. 1, OTÁZKA Č. 2.....	60
6.8.2.	OTÁZKA Č. 3, OTÁZKA Č. 4.....	65
6.9.	DRUHÁ ČÁST DOTAZNÍKU – POPTÁVKA DĚTÍ A MLÁDEŽE PO VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH	69
6.9.1.	OTÁZKA Č. 5	69
6.9.2.	OTÁZKA Č. 6	73
6.10.	TŘETÍ ČÁST DOTAZNÍKU – NÁZOR RODIČŮ NA VOLNOČASOVÉ AKTIVITY JEJICH DĚTÍ	77
6.10.1.	OTÁZKA Č. 7	77
6.11.	ČTVRTÁ ČÁST DOTAZNÍKU – ŽIVOT NA SÍDLIŠTI OČIMA DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	78
6.11.1.	OTÁZKA Č. 8	78
6.11.2.	OTÁZKA Č. 9	81
7.	ZÁVĚREČNÉ SHRnutí	85
7.1.	DOPORUČENÍ OBČANSKÉMU SDRUŽENÍ JAHODA	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	90

Seznam použité literatury a zdrojů

Přílohy

O autorce

Seznam zkratk

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá volnočasovými aktivitami dětí a mládeže, a to především v souvislosti s určitým typem nestátní neziskové organizace (nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež), které jsou „novou“ sociální službou a které nabízejí vhodné místo pro realizaci volnočasových aktivit dětí a mládeže na anonymních sídlištích. Dále mapuje trendy v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže, představuje konkrétní nízkoprahové zařízení a díky provedenému výzkumu mezi dětmi doporučuje tomuto konkrétnímu zařízení jak dále postupovat.

Klíčová slova

Děti

Mládež

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Občanské sdružení

Sídliště

Sociálně patologické jevy

Volnočasové aktivit dětí a mládeže

1. Úvod

Dovolte mi, abych úvodem vysvětlila důvod výběru tématu své diplomové práce. Proč tedy „Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jako vhodné místo pro volnočasové aktivity sídlištních dětí?“ Již téměř dva roky působím jako dobrovolník v občanském sdružení Jahoda, které provozuje na sídlišti Černý Most dva nízkoprahové kluby. S jedním z nich spolupracuji při pořádání pravidelných sobotních výletů. Teprve zde jsem se setkala s problematikou nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a od té doby mě zmíněná tematika velice zajímá, a to nejen jako dobrovolníka působícího v dané oblasti, ale i jako obyčejného člověka. Možná právě proto, že jsem své dětství také prožila na ulicích a hřištích sídliště.

V současné době žije značná část obyvatel velkých měst na okrajových sídlištních. Sídliště neznamenají vyloučení části obyvatel na okraj města, jsou jednoduše jen nešťastnou možností, jak zajistit přijatelné bydlení pro větší počet obyvatel. Sídliště nejsou pouze pozůstatkem komunistického režimu, protože i dnes jsou stávající sídliště rozšiřována či zakládána zcela nová. Život na sídlišti s sebou přináší mnohá specifika a situace, které na jiných místech nejsou běžné. Děti a mládež žijící na sídlišti a trávící zde svůj volný čas proto tvoří určitou subkulturu mezi dětmi a mládeží – tzv. sídlištní děti a mládež. Na všech velkých pražských sídlištních (Jižní Město, Zahradní Město, Černý Most apod.) nalezneme většinou více než jedno nízkoprahové zařízení, která nabízejí dětem a mládeži rozmanité volnočasové aktivity, jimiž se jednak snaží předcházet jejich ohrožení sociálně patologickými jevy a zároveň působí výchovně.

Má diplomová práce má dva hlavní směry, respektive cíle. Hlavním cílem teoretické části (nazvala jsem ji teoretickou částí, ale jen její část je teoretická, zbytek je z praxe – konkrétní sídliště a konkrétní zařízení) je představení nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) jako „nové“¹ sociální služby, která nabízí vhodný a bezpečný prostor pro realizaci volnočasových aktivit dětí a mládeže obvykle na území anonymních sídlišť. Jedná se především o objasnění slova „nízkoprahový“, které není zcela běžné, a většina lidí neví, co se za ním skrývá, dále o objasnění principů a funkcí nízkoprahových zařízení, jejich souvislost s novým zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. apod. Okrajově se dotýkám i problematiky standardů kvality sociálních služeb v NZDM.

Abych uvedla problematiku do příčinných souvislostí, zabývám se v teoretické části i obecně volným časem dětí a mládeže (co je volný čas, jaké jsou subjekty angažující se ve volnočasových

---

¹ Uvozovky jsem použila záměrně, abych vyjádřila nestandardní situaci, kdy nízkoprahová zařízení fungují již dlouhou dobu jako sociální služba a zmíněná terminologie je odbornou i laickou veřejností běžně užívána, ale teprve od 1. 1. 2007 je tento druh sociální služby zakotven v zákoně (viz zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

aktivitách, jaké jsou hlavní sociálně patologické jevy ohrožující mládež...). Výše uvedené informace jsou nezbytné pro potřeby zjištění, zda nízkoprahová zařízení Jahoda a Džagoda (viz kapitola č. 5) plní svoji funkci dostatečně, či zda je potřeba aktivitu upravit vzhledem k současným trendům (pozitivním i negativním) mezi dětmi a mládeží v lokalitě Černý Most v oblasti trávení jejich volného času. Jelikož jsem svou práci zúžila pouze na sídliště Černý Most, nesmím opomenout představení této městské části (její specifika a problematiku, sociální klima, subkultury apod.). Posledním dílčím cílem teoretické části je představení konkrétní neziskové organizace provozující dva nízkoprahové kluby právě na sídlišti Černý Most, a to občanské sdružení Jahoda, v němž působím jako dobrovolník. Představení konkrétního nízkoprahového zařízení slouží k lepšímu porozumění tomu, čím se nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) zabývá, jaké má konkrétní cíle a principy své práce.

Poslední část teoretické části úzce souvisí s navazující praktickou částí. Hlavním cílem empirické části je pomocí kvantitativního výzkumu, respektive standardizovaného dotazníkového šetření zjistit současný stav volnočasových aktivit dětí ze sídliště Černý Most a zároveň jejich poptávku po volnočasových aktivitách. Dílčím cílem je získání dalších informací o tom, jaké aktivity dětem na sídlišti chybí, o postoji rodičů k aktivitám dětí, o tom, jak se dětem na sídlišti líbí apod. Získané informace a závěry z výzkumu mi posloužily jako podklad pro doporučení směrem k občanskému sdružení Jahoda a jejich nízkoprahovým klubům. Tato analýza pro ně může být východiskem při tvorbě dalších či úpravě stávajících aktivit (co je potřeba zlepšit, o jaké aktivity je mezi dětmi zájem, jaké vhodné aktivity jim naopak chybí apod.).

Použité metody v diplomové práci odpovídají výše uvedeným cílům. Při zpracovávání teoretických částí diplomové práce jsem využila existující odborné literatury vztahující se k problematice nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, volnočasových aktivit dětí a mládeže, sídlištní populace, standardů kvality sociálních služeb v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež apod. Dále jsem hojně využívala aktuálních informačních zdrojů, především oficiálních webových stránek. Dalšími zdroji jsou již provedené výzkumy v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže a také moje vlastní účast na odborném semináři týkajícím se nízkoprahových služeb. V neposlední řadě jsem ke své práci využívala souvisejících platných právních předpisů a metodických pokynů. V experimentální části jsem využila osobních poznatků ze samostatně realizovaného výzkumu.

Význam NZDM se dá vyjádřit i v širším kontextu, a to v souvislosti s občanskou společností. NZDM jsou právoplatnou součástí neziskového sektoru, respektive občanského sektoru. Nejčastěji jsou totiž provozovány občanskými sdruženími, které patří mezi základní typy nestátních neziskových

organizací.² Občané sami mají často pocit, že život na sídlišti a všeobecně dnešní doba není pro jejich potomky ideální a je zapotřebí smysluplně naplnit jejich volný čas, tak aby bylo jejich ohrožení sociálně patologickými jevy co nejmenší. Ačkoliv občanská angažovanost není pro Čechy díky neblahému historickému vývoji příliš typická, volnočasové aktivity a související činnost NZDM jsou jednou z nejčastějších oblastí, kde se uplatňuje princip „občané sobě“ - občanská angažovanost je podpořena i jejich téměř 100% spoluprací s dobrovolníky. Volnočasové aktivity jsou oblastí, ve které se může realizovat každý. Nejedná se o emocionálně a psychicky tak náročnou oblast, jako je např. dobrovolnictví v hospicích či dětských domovech a na dobrovolníky nejsou kladeny ani žádné vysoké nároky vzhledem k jejich vzdělání. Obrovský význam má takováto občanská angažovanost pro budování sociálního kapitálu a vůbec důvěry mezi lidmi, bez které by neziskový či občanský sektor vůbec nemohl fungovat. Tím, že součástí poslání NZDM je zkvalitnění života dětí a mládeže a pomoc jim začlenit se do většinové společnosti, získávají děti a mládež správné sociální dovednosti a návyky a jejich sociální kapitál se rozšiřuje. V budoucnu se možné také stanou dobrovolníky a budou pomáhat dalším potřebným, bude to pro ně samozřejmostí. Lidský potenciál ve společnosti se tak zkvalitňuje a fungování občanských organizací - mezi nimi i NZDM - je jeho nutným předpokladem. Proto je zapotřebí vést děti a mládež k aktivnímu občanství, třeba právě prostřednictvím NZDM.

---

² Dalšími typy jsou – obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, účelová zařízení církví a náboženských společností.

2. Volný čas dětí a mládeže

„*Co má dítě dělat, když nemá co dělat?*“ Na úvod jsem si dovolila použít motto publikace Volný čas a prevence u dětí a mládeže (MŠMT, 2002), které výstižně vyjadřuje následující problematiku volnočasových aktivit dětí a mládeže.

Volný čas je v současné době neopomenutelnou součástí života každého z nás. Je významnou sociologickou, ekonomickou i pedagogickou kategorií (MŠMT, 2007). Provází nás celý život – od dětství až po stáří. Avšak pro děti a mládež má význam zcela zásadní. Způsob trávení volného času může mít pro jejich další život mimořádný dopad, ať už v pozitivním či negativním slova smyslu (volný čas dětí je příležitostí, ale i rizikem). Nelze opomenout ani skutečnost, že v rámci zájmových, sportovních či klubových aktivit se dítěti rozšiřuje sociální kapitál, což má sekundárně vliv na kvalitu celé společnosti.

Pro komplexnost obecné části je zapotřebí uvést, koho oficiální místa považují za dítě a koho za mládež. Úmluva o právech dítěte (Úmluva 104/1991) uvádí nejširší definici dítěte – dítětem je každá lidská bytost mladší 18 let, pokud dle právního řádu konkrétní země nedosahuje zletilosti dříve. Za mládež jsou pak považováni mladí lidé ve věku 15 – 25 let (případně 26 let). Nicméně u definice mládeže nejsou oficiální dokumenty zcela jednotné a hranice se různí. Pro potřeby mé diplomové práce mne zajímají v podstatě pouze děti (do 18 let, a to jen okrajově), ale záměrně používám označení volnočasové aktivity dětí a mládeže. Zmíněné označení používá literatura vztahující se k tématu, je však běžné i v praxi, ačkoliv se v podstatě jedná pouze o děti do 18, max. 20 let.

2.1. Co je „volný čas“?

„Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ (Hofbauer, 2004 :13, zvýraznění autorka) Činnost ve volném čase je vykonávána vždy na základě svobodného rozhodnutí (dle zájmů, momentálních nálad, pocitů), člověk do ní vstupuje s určitými očekáváními a volnočasové aktivity mu přinášejí příjemné zážitky a uspokojení.

Jako základní funkce volného času bývají označovány (Hofbauer, 2004):

- odpočinek (regenerace pracovní síly)
- zábava (regenerace duševních sil)
- rozvoj osobnosti (spoluúčasť na vytváření kultury)

Jiný autor, francouzský sociolog volného času Roger Sue, jako funkce volného času uvádí (Hofbauer, 2004):

- funkci psychosociologickou (uvolnění, zábava, rozvoj)
- funkci sociální (socializace; symbolická příslušnost k některé sociální skupině znamená pro jednotlivce potvrzení vlastní osobnosti a sociální uznání)
- funkci terapeutickou (zdravotní hledisko, smyslový rozvoj, prevence chorob, zdravý životní styl)
- funkci ekonomickou (hospodářský význam volného času pro jednotlivce i společnost)

Jedna z oficiálních českých publikací (MŠMT, 2002) hovoří o funkci relaxační, regenerační, kompenzační, výchovné a sociálně preventivní.

Za zmínku stojí, že v žádné jiné životní etapě není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a dospívání – dospělí díky pracovnímu vytížení a rodině nemají časový prostor pro tolik zájmových aktivit, a naopak senioři mající přemíru volného času nemají již síly věnovat se tolika činnostem. Samozřejmě existují výjimky, ale obecně platí, že dětství a dospívání je z hlediska zájmů a volnočasových aktivit nejrozmanitější životní etapou.

2.1.1. Exkurz do historie volného času

Instituce volného času je relativně novým pojmem. B. Hofbauer (2004) zmiňuje předního francouzského sociologa volného času Joffre Dumazedieura, který objevil volný čas již u předcházejících civilizací (např. u aristokracie v antickém Řecku či v období renesance). Nicméně jeho masovost zařazuje až do 19. a 20. století. Výrazněji vzrostl význam volného času v druhé polovině 20. století, kdy volný čas zaujal hodnotnější postavení v životě společnosti i ve výchově nových generací. Dokonce vznikaly i specifické prostředky a postupy pro jeho využívání. Současně také terminologie volného času byla v podstatě ustanovena až v druhé polovině 20. století. Avšak i příslušná terminologie od minulého století do současnosti prošla značnými změnami. Objevovaly se pojmy jako výchova mimotřídní, mimoškolní, výuka mimo vyučování, pedagogika volného času až po dnešní souhrnný pojem výchovné zhodnocování volného času zahrnující výchovu ve volném čase, výchovu prostřednictvím aktivit volného času a výchovu k volnému času (Hofbauer, 2004). Dnes nejrozšířenějším pojmem mezi odbornou i laickou veřejností jsou volnočasové aktivity dětí a mládeže, který vyjadřuje vše potřebné – činnost ve volném čase, tedy po škole, o víkendech, v ostatním volnu apod.

2.1.2. Faktory působící na vznik a rozvoj volného času

B. Hofbauer (2004) uvádí tři základní faktory ovlivňující vývoj instituce volného času, které s volným časem neodmyslitelně souvisí:

Zkracování pracovní doby dospělých a odstraňování práce u dětí a mládeže.

Teprve zkrácením pracovní části dne se mohl volný čas naplno rozvíjet.³ Proměnila se skladba života, všedního i volného dne. Došlo k osvobození dětí od námezdní práce, prodloužila se školní docházka, prodloužoval se život, a tedy i počet let strávených na odpočinku. Uvedené faktory měly na volný čas dětí a mládeže přímý i nepřímý dopad.

Rozšiřování celkového objemu volného času celé populace.

Volný čas je velmi úzce spjat s demografickými změnami ve společnosti. Nejvýraznějšími změnami v moderních společnostech jsou klesající natalita (rodí se málo dětí – procento mladé generace se snižuje), rychlý růst počtu seniorů (problematika volného času se přesouvá do skupiny seniorů, kterých je více a více), vysoká rozvodovost (vysoké procento dětí a mladých lidí žije v rozvedených rodinách), rozšiřují se sociálně patologické jevy atd. Volný čas souvisí i se sociální nerovností ve společnosti. Rozvírající se nůžky v životní úrovni lidí, mají dopad i na volnočasové aktivity dětí a mládeže. Rodiče ze sociálně slabších rodin nemohou svým dětem platit drahé kroužky a sportovní aktivity. Zde je místo pro neziskové organizace provozující volnočasové aktivity zdarma a obvykle v oblastech s větším výskytem sociálně slabších rodin (např. okrajová sídliště ve velkých městech).

Kumulace volného času do měst.

Největší vliv měla a má urbanizace. V blízkém okolí velkých měst se staví tzv. satelitní městečka a počet obyvatel se zvyšuje. Města mají v ohledu na volnočasové aktivity své nesporné výhody a zároveň i nevýhody. Lze se zde setkávat s mnoha vrstevníky, vytvářet četné kontakty a současně být chráněn před zdravotními, bezpečnostními, sociálními i výchovnými riziky. Na druhou stranu však město anonymní a často zde panují odtažitě sociální vztahy, nehledě na vysoké riziko ohrožení sociálně patologickými jevy.

---

³ Zkracování pracovní doby platilo i pro děti a mládež, kteří v 19. a částečně i 20. století námezdně pracovali.

2.2. Druhy volnočasových aktivit

Činnosti ve volném čase se v současnosti uplatňují ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže. Volnočasové aktivity dosáhly od společenské změny v roce 1989 obrovských změn a stále se vyvíjejí. Demokratická společnost umožnila jejich obrovský rozvoj, rozmanitost a všeobecnou dostupnost, ale zároveň přinesla i rizika moderní společnosti, jakými jsou nevhodné volnočasové aktivity a ohrožení sociálně patologickými jevy.

Základním rozlišením volnočasových aktivit je aktivní versus pasivní volnočasové aktivity. Lepší volbou jsou jednoznačně aktivní činnosti požadující po aktérech vlastní přičinění. Moderní doba však s sebou přináší stále více a více druhů pasivních aktivit, které se díky své chytlavosti a jednoduchosti stávají převažujícími. Volnočasové aktivity můžeme členit i z dalších hledisek, např.: sportovní a nesportovní aktivity, aktivity doma či mimo domov, školní a mimoškolní aktivity, zájmové kroužky a sportovní oddíly atd.

2.2.1. Aktivní versus pasivní volnočasové aktivity

První a zásadní rozlišení volnočasových aktivit je na aktivní a pasivní trávení volného času. Aktivní trávení volného času musí splňovat určitá kritéria – přístup dětí a mládeže k činnosti musí být aktivní; musí docházet ke kompenzaci jednotvárné zátěže; k posilování zdravého způsobu života a zdraví apod. Aktivní odpočinek, jak můžeme volnočasové aktivity také nazývat, je základním prvkem zdravého životního stylu. Mezi aktivní trávení volného času můžeme proto zařadit několik základních forem činností:

- fyzická aktivita (tělovýchovná či sportovní činnost, organizovaná i neorganizovaná)
- zájmová činnost (výtvarné, přírodovědné, technické, hudební a jiné kroužky)
- pobyt na čerstvém vzduchu (turistika, práce na zahradě ...)
- společenská činnost spojená s pobytem venku a pohybovou aktivitou
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti

Na výuce aktivního odpočinku se musí podílet všechny zúčastněné strany – rodina, škola i další volnočasová zařízení. Pasivní aktivity ve volném čase jsou nejčastěji skloňovány v souvislosti se sociálně patologickými jevy. Jejich přemíra totiž zvyšuje riziko ohrožení těmito jevy a některé pasivní volnočasové aktivity mohou být dokonce samy o sobě sociálně patologickými jevy. Pasivní aktivity jsou činnosti přinášející sice určitý zážitek, ale bez schopnosti získat ho vlastní aktivní činností či vlastním přičiněním.

Mezi tyto aktivity (ve velké míře nežádoucí) patří:

- chronické sledování televize a filmů
- chronické hraní počítačových her
- bloumání po ulicích a časté návštěvy restauračních zařízení
- ubíjející nuda
- vyhledávání dramatických a dobrodružných aktivit zástupným způsobem, tj. pomocí násilí, kriminality, drog, alkoholu apod.

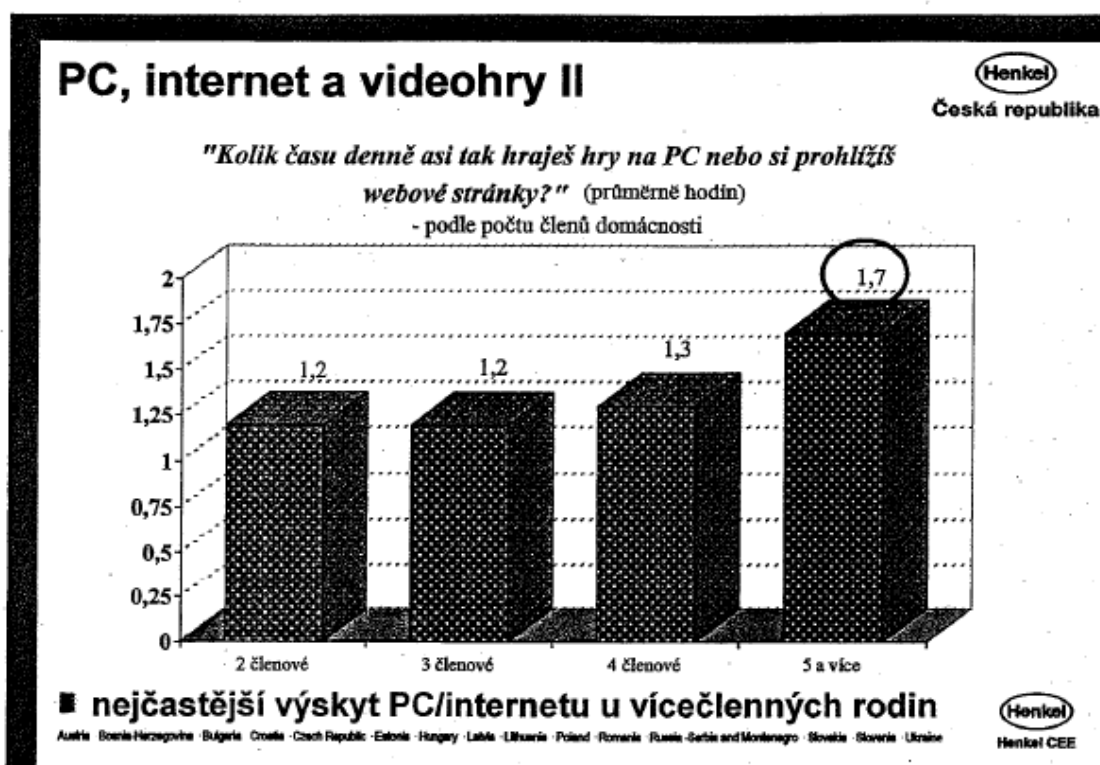
Prohlubující se pasivitu ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže potvrzuje i několik provedených výzkumů. Např. výzkum „Není nám to jedno!“⁴ se snaží poukázat na rizika, která s sebou tento neblahý trend přináší.⁵ To samé potvrzuje i analytická studie obsažená v Konceptu státní politiky pro oblast dětí a mládeže od roku 2007, kde 76 % respondentů sleduje televizi pravidelně (respondenti byli ve věku 14 – 19 let). Žádná další aktivita již tak vysokého procenta ve své pravidelnosti nedosáhla. Pro zdůraznění tvrzení, že pasivní aktivity převažují na aktivním trávením volného času, uvádím jeden z grafů (viz graf č. 1) ze závěrů výzkumu „Není nám to jedno!“ Graf sice poukazuje na to, že čas trávený na počítači se zvyšuje s počtem členů v domácnosti, ale poslouží i k tomu, abychom viděli, že minimálně hodinu denně tráví respondent na počítači. Následující graf (viz graf č. 2) zohledňuje různé volnočasové aktivity a jednoznačně z něj vyplývá, že pasivní aktivity převládají.

---

⁴ Organizátorem výzkumu Není nám to jedno! byla firma Henkel ČR a proveden byl v roce 2005 s účastí 1 874 dětí ve školním věku (Henkel ČR, 2005).

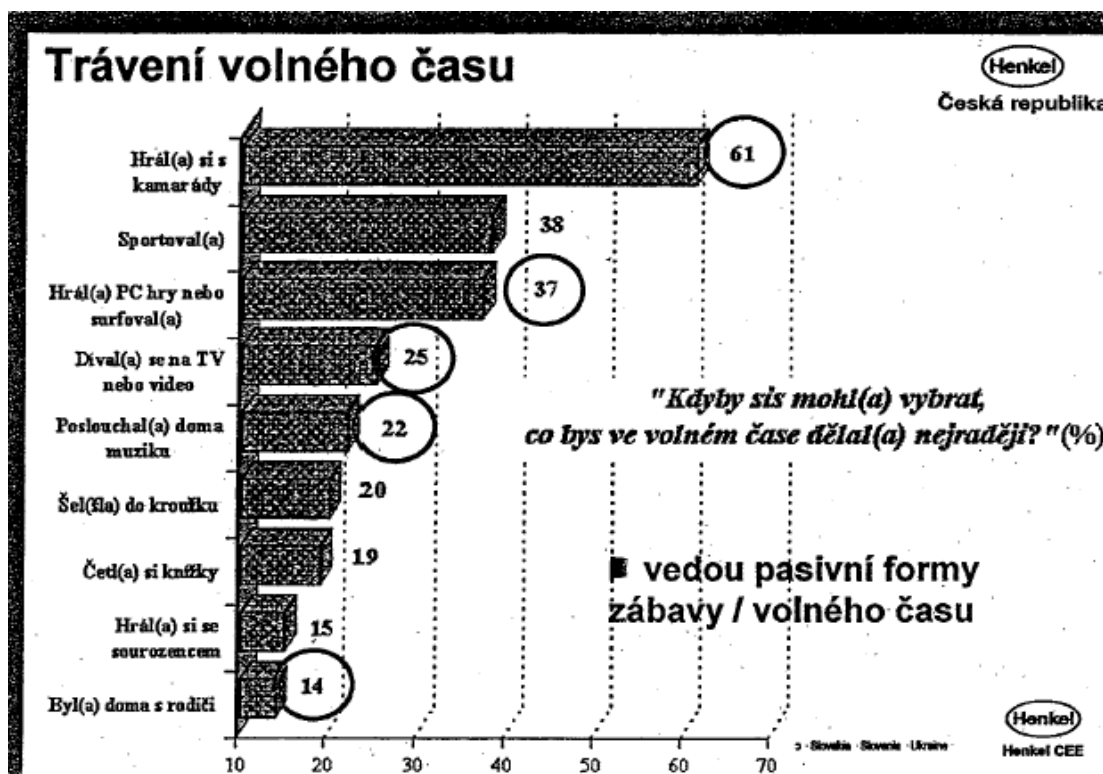
⁵ Dotazníkové šetření prokázalo, že více než 1/2 oslovených školáků (58%) sleduje televizi denně. To poukazuje na fakt, že průměrně tráví děti před televizí 1,6 hodiny denně.

Graf č. 1 – Podíl času stráveného na počítači (internet, videohry)

Zdroj – Tisková konference k výsledkům projektu Není nám to jedno! (Henkel ČR, 2005)

Graf č. 2 – Trávení volného času

Zdroj – Tisková konference k výsledkům projektu Není nám to jedno! (Henkel ČR, 2005)

2.3. Subjekty angažující se ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže

Volnočasové aktivity dětí a mládeže jsou širokou společenskou oblastí, kde se angažuje hned několik subjektů – rodina, škola a školská zařízení, stát prostřednictvím svých dalších zařízení (domy dětí a mládeže, nízkoprahové kluby provozované městskými částmi), církve a náboženské společnosti, komerční (ziskové) organizace a v neposlední řadě i občanská společnost prostřednictvím nestátních neziskových organizací (dále jen NNO). Dle mého názoru je oblast volnočasových aktivit dětí a mládeže dokonalou ukázkou toho, jak všechny výše uvedené sektory mohou spolupracovat. Jejich kooperace je funkční, cílená a vzájemně se doplňující. S obdobnou spoluprací se u jiných sociálních oblastí nesetkáváme tak často. Jednotlivými subjekty, respektive institucemi a jejich dalšími součástmi se dále zabývám v následující kapitole.

2.4. Instituce zabývající se volnočasovými aktivitami dětí a mládeže

Z následujícího výčtu angažujících se institucí je patrné, že volnočasové aktivity dětí a mládeže jsou z hlediska typů institucí velmi dobře pokryty ze všech tří sektorů – státního, neziskového i tržního. Mezi základní typy institucí ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže patří:

- **státní subjekty** – školní družiny, školní kluby, střediska pro volný čas (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností – oba typy jsou obvykle provozované příslušnou městskou částí)
- **subjekty občanského sektoru** - občanská sdružení a další typy NNO věnující se volnočasovým aktivitám dětí a mládeže (občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a účelová zařízení církví, např. občanské sdružení Jahoda, jejichž posláním je překračovat hranici individuálního zájmu a působit ve prospěch dalších lidí), sdržení dětí a mládeže⁶ (tzv. zájmová sdružení, např. Spolek šachistů, Junák, Skaut – členové se sami organizují na základě společného zájmu, sdružení jsou prospěšná samy sobě, respektive svým členům), tělovýchovné spolky (např. Sokol)
- **komerční (ziskové) organizace** (sportovní a kulturní organizace – členství je placeno klientem)

---

⁶ Zájmová sdružení jsou spíše hraničním subjektem občanského sektoru.

Uvedené subjekty jsou ještě doplněny o působení rodiny, školy a dalších subjektů. Osobně se domnívám, že z výše uvedeného rozčlenění trhu volnočasových aktivit dětí a mládeže by mělo vyplývat i logické členění dle klientů. Volnočasové aktivity organizované státními subjekty by měly být přístupné (i finančně) všem zájemcům ať už v rámci školy, školských zařízení, různých družin, kroužků, středisek pro děti a mládež apod. Volnočasové aktivity organizované tržními subjekty jsou také přístupné všem, ale díky finanční náročnosti nejsou zdaleka všem dostupné. Do třetice existují volnočasové aktivity provozované NNO. A právě ty by měly být prostorem pro děti a mládež, jimž např. nevyhovuje nabídka školních zařízení (tyto aktivity bývají někdy hrazeny, i když ne v takové míře jako u soukromých subjektů) anebo jim rodinná finanční situace nedovoluje navštěvovat placené aktivity.

Před detailnějším popisem jednotlivých aktérů volnočasových aktivit dětí a mládeže nesmím zapomenout poznamenat, že osvojení si stereotypu a potřeby kvalitního trávení volného času je dáno tím, jak je ke vhodné formě odpočinku přístupováno ve všech angažujících se subjektech, tedy v rodině, ve škole i v dalších subjektech realizujících volnočasové aktivity dětí (např. NNO).

2.4.1. Stát, respektive státní správa ve volnočasových aktivitách

Stát se ve volnočasových aktivitách angažuje především prostřednictvím státní správy a jejich orgánů (ministerstev) a také prostřednictvím místní samosprávy. Vláda jako taková se do problematiky zapojuje prostřednictvím tvorby souvisejících strategických dokumentů, které jsou základem veškerých dalších postupů jednotlivých resortů a tvorby jejich vlastních opatření. Jejich základními cíli je zabývat se dětmi a mládeží v souvislosti s volným časem, jejich zdravím a ochranou před sociálně patologickými jevy.

Základními vládními strategickými dokumenty (aktuálními) jsou:

- *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007* (obsažena v usnesení vlády České republiky ze dne 7. dubna 2003)
- *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013* (obsažena v usnesení vlády České republiky ze dne 4. června 2007)

Uvedené strategické dokumenty na sebe navazují a jsou dále rozpracovávány jednotlivými resorty do oblastí jejich působnosti. Aktuálnější druhá koncepce obsahuje několik kapitol týkajících se dětí a mládeže. Pro potřeby své práce vybírám kapitolu mládež, volný čas a životní styl, která

s tématem nejvíce souvisí. Cílem státní politiky v uvedené kapitole je vytváření dobrých společenských, legislativních a finančních podmínek pro účelné trávení volného času dětí a mládeže vedoucí k jejich zdravému životnímu stylu. Mezi cíle patří i podpora rozvoje školských zařízení a pro občanský sektor – což je podstatná informace -podpora NNO v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže prostřednictvím dotačních programů.

Další oblastí nepřímo související s volným časem ve výše uvedené koncepci státní politiky je kapitola mládež, sociálně patologické jevy a sociální prevence, sociální integrace. V této oblasti je cílem státní politiky vychovávat děti ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. Podstatné pro oblast volného času dětí a mládeže je i jeden z dílčích cílů – hledat a podporovat zvláště aktivity, které vedou k smysluplnému zapojení mladých lidí do volnočasových aktivit, a tím odvést jejich pozornost od „únikových“ forem chování.

Prvním a nejvýraznějším subjektem veřejné správy v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže je resort **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy** (dále jen „MŠMT“). Školství je ve výchově ke zdravému životnímu stylu a v prevenci sociálně patologických jevů nezastupitelné. Je jedním z hlavních garantů výchovy mimo vyučování, a tedy i gestorem nemalé části činnosti ve volném čase (MŠMT, 2002). V koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013 jsou v kapitole mládež, volný čas a životní styl pro MŠMT vyjmenovány následující úkoly:

- metodicky podporovat činnost NNO v oblasti dětí a mládeže
- zabezpečit realizaci Programů státní podpory NNO v oblasti dětí a mládeže a dalších specializovaných dotačních programů; podporovat opravy a rekonstrukce objektů, které NNO převzaly ze správy Fondu dětí a mládeže „v likvidaci“
- metodicky podporovat tvorbu, implementaci a inovaci školských vzdělávacích programů ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání
- vytvářet podmínky pro rozvoj činnosti školských zařízení pro zájmové vzdělávání s cílem rozšířit jejich celkový počet, zvýšit kapacitu pro potencionální účastníky a finančně zabezpečit jejich činnost
- podporovat otevřené tělovýchovné a sportovní akce, včetně jednorázových kampaní se zaměřením ke zdravému a aktivnímu životnímu stylu
- podporovat činnosti NNO, školských zařízení pro zájmové vzdělávání, která budou zaměřena na turistické, tělovýchovné a enviromentální aktivity
- prostřednictvím Národního institutu dětí a mládeže MŠMT zabezpečit trvalý monitoring činnosti školských zařízení pro zájmové vzdělávání, získat přehled o jejich potřebách a metodicky podporovat jejich činnost

- ve spolupráci s kraji vytvářet podmínky pro prohlubování spolupráce školských zařízení a NNO
- úzce spolupracovat s hromadnými sdělovacími prostředky, popularizovat jednotlivé obory dětské a mládežnické činnosti a zviditelňovat úspěšné děti a mladé lidi

Publikace *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* (MŠMT, 2002) uvádí jako lehce problematické využívání školních budov, hřišť a dalšího majetku škol pro neziskovou mimoškolní činnost. Často jsou upřednostňovány podnikatelské aktivity – majetek je poskytován za úplatu. Vyřešením této situace by NNO získaly prostory pro své volnočasové aktivity, jejichž získání je pro NNO mnohdy velkým problémem.

Dalším resortem angažujícím se ve volnočasových aktivitách je **Ministerstvo kultury**, mezi jehož hlavní úkoly patří (MŠMT, 2007):

- podpora aktivit směřovaných k všestrannému využívání kulturního dědictví dětmi a mládeží za účelem budování pocitu sounáležitosti s obcí, regionem a celou zemí jako nástroje ke zvyšování kulturnosti mladá generace
- vyhlášovat celostátní umělecké soutěže, přehlídky a festivaly v různých oborech
- ve spolupráci s věcně příslušnými resorty připravit specializované kulturně výchovné programy pro děti ze sociálně a kulturně méně podnětného prostředí
- vytvořit a v praxi ověřit pilotní programy pro komplexní využití volného času dětí a mládeže v oblasti kultury

Okrajově se problematikou zabývají i **Ministerstvo práce a sociálních věcí**, které se zaměřuje na podporu volnočasových aktivit u rizikových skupin dětí a mládeže z pohledu prevence sociálně patologických jevů (např. funkce sociálního asistenta) a **Ministerstvo životního prostředí**, které se významně podílí na vhodném využívání volného času dětí a mládeže jejich zapojením do péče o přírodu a životní prostředí.

Kromě samotných ministerstev existuje i specializovaná instituce zřízená státní správou a zabývající se celostátně problematikou dětí a mládeže. Jedná se o **Institut dětí a mládeže MŠMT ČR** plnící úkoly vyplývající ze státní politiky vůči mladé generaci a jejímu volnému času. Velice pozitivní je, že tyto úkoly plní ve spolupráci nejen se státní správou, ale i s NNO. Další zapojenou institucí je **Institut zájmového vzdělávání MŠMT ČR**.

2.4.2. Samospráva ve volnočasových aktivitách

Ze strany samosprávy, tedy **obcí a městských úřadů**, dochází především k udělování grantů jednotlivým NNO a dalším organizacím. **Krajské úřady** by měly být realizátory koncepcí a strategií pro oblast volného času dětí a mládeže na území svých krajů a měly by také produkovat finanční prostředky pro podporu dané oblasti.

2.4.3. Volnočasové aktivity spojené se školou

Škola je především vzdělávací a výchovnou institucí. Svůj význam má však i ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže. Mnohé děti mají volnočasové aktivity se školou spojené, protože dnes již není čas na vzdělání striktně oddělen od volného času. Navíc ve škole mají své vrstevníky a vesměs se znají. „Volnočasové aktivity školy v letech školní docházky odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je samy nebo tomuto rozvoji dávají podněty.“ (Hofbauer, 2004 : 66, zvýraznění autorka)

B. Hofbauer (2004) rozlišuje tzv. tři typy volnočasových aktivit spojovaných se školou. Za prvé se jedná o tzv. souběžné volnočasové aktivity ve škole, které probíhají souběžně s vyučováním, ale jsou oproti povinnému vyučování volnější, dynamičtější a flexibilnější. Zprostředkovávají dětem a mladým lidem poznání, prožívání, sociální kontakty, možnosti praktické činnosti. Školy však pořádají i jednorázové či příležitostné aktivity, které jsou téměř jen volnočasové – výlety různého charakteru, návštěvy kulturních či sportovních akcí, lyžařské zájezdy, školy v přírodě, soutěže apod. Třetím typem je pravidelná zájmová činnost – zájmové kroužky, soubory, sportovní družstva, která jsou přidružena ke škole.

Z jiného úhlu pohledu na školu a volnočasové aktivity zjistíme, že škola již v nejnižších stupních vytváří školní družiny a školní kluby, která jsou pro mnohé zaměstnané rodiče vhodnou alternativou, kam svěřit své děti, a kde se dětem dostává návyku vhodných volnočasových aktivit. Před institucí školy bychom mezi volnočasové instituce mohli zařadit i mateřské školy, které opět nahrazují dětem volný čas trávený s rodiči.

Z výše uvedeného vyplývá, že škola má své nezastupitelné místo ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže a ostatní instituce volnočasových aktivit ji musí vhodně doplňovat či v některých případech dokonce napravovat její selhání či nedostatky.

2.4.4. Rodina a volnočasové aktivity

Veškeré volnočasové aktivity mají svůj počátek v rodině, která je jedincovou primární sociální skupinou, a tudíž v podstatě rozhodující pro většinu dětí a mladých lidí. V rodině se předávají vzory a dochází k volbě zájmů. Rodina je základním činitelem socializace, podílí se na rozvoji osobnosti jedince, na jeho výchově a prvotním vzdělávání a v neposlední řadě ho hmotně zajišťuje. Volný čas trávený v rodině má velký význam a je zdrojem pozitivních, avšak i negativních vlivů na jedince. Významnou roli kromě rodičů hrají i prarodiče, kteří s vnoučaty tráví mnoho volného času. Bohužel současné vývojové trendy (dezintegrace rodiny, snižuje se velikost rodin, rodiny stárnou, rodiny vykazují znaky psychosociální patologie, mnoho rodin je stále na hranici chudoby, prosazují se egoistické orientace uvnitř rodin, slábne mezigenerační předávání kulturních vzorců a porozumění, snižuje se počet sňatků a zvyšuje rozvodovost...) v rodině mají spíše negativní vliv na volnočasové aktivity.

Existuje mnoho rodin, kde rodiče mohou svým dětem nabídnout prakticky cokoli (finanční hledisko), ale na jejich volný čas příliš nedbají a ani je nezajímá, s kým svůj volný čas tráví. Tak dochází ke špatným návykům. Naopak existují rodiny, které z finančního hlediska nemohou svým dětem zajistit nákladné kroužky a jinou zájmovou činnost, ale jejich volnému času věnují alespoň svůj čas a dokáží nalézt takové aktivity, které nákladné nejsou a zároveň dětem poskytují správné návyky.

2.4.5. Nestátní subjekty ve volnočasových aktivitách

V této kapitole se věnuji pouze jen občanským organizacím, ačkoliv rodina, škola i samospráva jsou také hraniční součástí občanské společnosti. V České republice existuje několik stovek občanských sdružení dětí a mládeže, tělovýchovných a sportovních spolků a dalších sdružení pracujících s dětmi a mládeží.⁷ Činnost NNO je financována zejména finančními granty státních institucí a samosprávy – ministerstev, obcí a regionálních institucí - a dále i z jejich rozpočtů. Je však nutné vytvořit koncepční provázanost jejich financování, především provázanost financování z centrální úrovně s ostatním financováním jinými subjekty státní správy. Veřejné zdroje by se však neměly stát náhradou ostatních zdrojů (nadační zdroje, zahraniční zdroje apod.) a především by neměly být jediným zdrojem financování NNO.

---

⁷ Dle výzkumu Městského centra sociálních služeb a prevence (MCSSP) z února 2005 nazvaného Analýza poskytovatelů sociálních služeb působících na území hlavního města Prahy se 31,5 % všech zařízení orientuje na práci s rodinami a dětmi (Analýza, 2005).

Nejčastějším typem NNO působícím v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže jsou občanská sdružení. Občanská sdružení na území České republiky jsou zakládána a působí dle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Občanská sdružení angažující se ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže mají obvykle jen hrstku stálých zaměstnanců a svoji činnost zajišťují pomocí dobrovolníků. Jsou také jedním z nejčastějších zakladatelů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.⁸ Nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež je věnovaná celá samostatná kapitola.

V oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže existují samozřejmě zastřešující organizace - tzv. střechy. Jednou takovou organizací je i **Česká rada dětí a mládeže** sdružující spíše sobě prospěšné organizace. Jejím posláním je podporovat mimoškolní výchovu a své členské organizace, a tím zkvalitňovat život a všestranně rozvíjet děti a mládež. Jinou organizací sdružující nízkoprahová zařízení pro děti a mládež je **Česká asociace streetwork** (viz podkapitola 3.7).

2.5. Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže a jejich souvislost s volnočasovými aktivitami

„Kvalitní náplň pro volný čas se samozřejmě nevyřeší všechno, ale když má dítě nabídku pestrou a má šanci, že v něčem z toho bude úspěšné, zmenšuje se pravděpodobnost toho, že něco zničí, že někoho zmlátí, že se opije nebo že sáhne po drogách.“ (MŠMT, 2002 :6, zvýraznění autorka). Volný čas dětí a mládeže je obrovským prostorem pro jejich osobnostní a sociální rozvoj, zároveň však v sobě skrývá nemalá rizika. Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není bohužel příliš pozitivní. Prohlubuje se pasivita a nenáročnost aktivit. Oblíbenými aktivitami jsou hraní počítačových her, surfování po internetu, poslech hudby, sledování televize a filmů na DVD, návštěvy restauračních zařízení, party a nicnedělání. Jejich pasivita a nenáročnost znamená vyšší riziko vzniku sociálně patologických jevů, proto je zapotřebí pomocí vhodných volnočasových aktivit toto riziko maximálně snižovat. Volnočasové prvky jsou důležitou součástí strategie prevence sociálně patologických jevů.

2.6. Současné sociálně patologické jevy u dětí a mládeže

Existence sociálně patologických jevů je bohužel nedílnou součástí moderní společnosti. Sociálně patologické jevy jsou jevy proměnlivé, závislé na konkrétní době a místě svého výskytu. V posledních letech dochází nejen k jejich značnému nárůstu, ale i k rozšiřování nových druhů

---

⁸ Dalšími zakladateli bývají jednotlivé městské části, církve či náboženské společnosti a obecně prospěšné společnosti.

sociálně patologických jevů. Do popředí zájmu se proto dostávají preventivní aktivity. Prevence sociálně patologických jevů velmi úzce souvisí s volnočasovými aktivitami dětí a mládeže. Právě existence sociálně a společensky nežádoucích jevů, které ohrožují především děti a mládež, a to nejen zdravotně a ekonomicky, ale hlavně společensky, je vážným důvodem k organizaci zdravého životního stylu dětí a mládeže. Zde se otevírá prostor vhodným volnočasovým aktivitám, a tedy i organizacím působícím v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže. Nelze však říci, že veškeré volnočasové aktivity dětí a mládeže fungují jako prevence sociálně patologických jevů. Neméně významným přínosem kvalitních volnočasových aktivit dětí a mládeže je osvojení si vhodného sociálního chování a rozvoj osobnosti dětí a mládeže. Zabraňují také jejich sociálnímu vyloučení, přinášejí jim nové kamarády, prostor pro vlastní realizaci, relaxaci atd. Volnočasové aktivity jsou tedy pouze jedním z prvků strategie prevence sociálně patologických jevů. Jejím úkolem je tvorba takových volnočasových aktivit, které zvyšují fyzickou zdatnost a psychickou odolnost dětí a mládeže a plní funkci relaxační, regenerační, kompenzační, výchovnou a sociálně preventivní (MŠMT, 2002). Pozitivní aktivity ve volném čase dětí a mládeže hrají významnou roli při jejich pozitivní socializaci a při utváření jejich osobnosti.

Standardně jsou volnočasové aktivity spojovány s rodinou (různé volnočasové aktivity v rodinném kruhu nebo volnočasové aktivity mimo rodinu, ale rodinou zajištěné – kroužky, sport, skaut...) a školskými zařízeními (kroužky, školní akce, výlety...). Nicméně ani jedna z institucí nemusí vždy fungovat stoprocentně. Zde se tedy otevírá prostor nabídce vhodných volnočasových aktivit prostřednictvím neziskových organizací. Netvrdím tím, že pokud selže rodina či školský systém, nastupuje jako „zachránce“ nízkoprahové centrum provozované některou z neziskových organizací. Všechny tyto články podílející se na volnočasových aktivitách dětí a mládeže by měly existovat paralelně a vzájemně se doplňovat, čímž automaticky dochází ke kompenzaci nedostatků či selhání u některé z těchto tří součástí. Pakliže společnost prostřednictvím výše uvedené kooperace zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, pak mohou být ve značné míře kompenzovány nedostatky v rodinné výchově vedoucí k větší náchylnosti k sociálně patologickým jevům. Bude-li toto fungovat, pak dojde k tomu, že s každou další generací bude lidský potenciál ve společnosti kvalitnější a kvalitnější.

Mezi hlavní současné sociálně a společensky nežádoucí jevy ohrožující děti a mládež (odlišný název pro sociálně patologické jevy) patří především (MŠMT, 2005):

- šikana a násilí
- záškoláctví
- drogové závislosti
- alkoholismus

- kouření
- patologické hráčství (hazardní hry)
- kriminalita a delikvence
- vandalismus
- rizikové sexuální chování
- virtuální drogy
- projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu
- komerční zneužívání dětí
- syndrom týraných a zneužívaných dětí (CAN)
- zneužívání anabolik a dalších látek a medikamentů
- divácké násilí

Jednou z nejproblematictějších částí v oblasti sociálně patologických jevů je jejich kombinování a vzájemné doprovázení. Alkohol, kouření či zneužívání drog obvykle provází většinu z ostatních nežádoucích aktivit. „Klíčovou oblastí je tedy výchova ke zdravému životnímu stylu, kdy zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, jako je styl života, zdravotně preventivní chování, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, bezpečí člověka atd.“ (MŠMT, 2007 : 7, zvýraznění autorka) V následujících podkapitolách se detailněji, přesto krátce věnuji těm nejčastějším z nich.

2.6.1. Závislosti (alkoholismus, kouření, drogové závislosti, hazardní hráčství)

U dětí a mládeže vznikají závislosti všeho druhu (alkoholismus, kouření, drogové závislosti, hazardní hraní...) mnohem rychleji než u dospělých. Je to způsobeno jednak věkem experimentování, s nímž souvisí hledání vlastní identity, ale i velkou mírou volného času, se kterým si často neví rady. Navíc se ukazuje, že čím dříve se dítě dostane do styku s drogou, tím silnější je dopad na osobnost.

Značná část dětské populace a populace mládeže se stává společensky závislými na tom být „in“. Být „in“ znamená nosit značkové oblečení, chovat se teenagerovsky; součástí tohoto životního stylu je i droga. „Být „in“ znamená minimálně kouřit marihuanu.“ (MŠMT, 2007 : 7, zvýraznění autorka) Zbývající část se k droze uchyluje z důvodu úniku před společností a vlastními problémy.

2.6.2. Alkoholismus

Alkohol patří společně s cigaretami mezi společností tolerované, a tedy legální drogy. Dle výzkumů mladá generace ze všech návykových látek nejvíce konzumuje alkohol, což je na poplach bijící skutečnost. Konzumace alkoholických nápojů dětmi či mladistvými o samotě je velice výjimečná, naopak častá je konzumace s kamarádem, ale bezpečně nejčastější je jeho konzumace ve skupině vrstevníků. Může se jednat o organizovanou partu, někdy dokonce i pijáckou. K alkoholismu se často přidává i páchání trestných činů (násilné a sexuální činy, trestné činy související s dopravou, majetkové trestné činy).

2.6.3. Kouření

Jak jsem již uvedla, nikotin patří mezi společností tolerované, a tedy legální drogy. Nicméně o nevhodnosti kouření pro děti a mládež není třeba více diskutovat. Nikotin vyvolává závislost a kouření není z hlediska negativního vlivu na zdraví obecně vhodným návykem, tím více však pro děti či mládež.

2.6.4. Drogové závislosti

Nejprve u nás došlo k rozšíření tzv. lehkých drog (marihuana, hašiš). Později se zvýšila i dostupnost tvrdých drog. Od roku 1994 hovoříme o tzv. „otevřené drogové scéně“. Znepokojující je i skutečnost, že drogová scéna není doménou jen velkých krajských měst, ale pronikla i na nižší místní úroveň. Přímo alarmující skutečností je i dostupnost drog přímo ve školách. Zájem dětí a mladistvých o drogy se zvyšuje např. nedostatkem životních zkušeností, touhou mít společenský úspěch, nárůstem informací o psychoaktivních účincích a možnostech drogy. Dle státní koncepce pro oblast dětí a mládeže na období 2007 - 2013 je nastupující generace stále drogově liberálnější a děti jsou více tolerantnější k drogám. Nezanedbatelný podíl na současné drogové situaci u nás mezi dětmi a mladistvými mají i nevhodně trávený volný čas, vrstevnické skupiny, ale i nevhodná rodinná výchova.

2.6.5. Patologické hráčství (hazardní hry)

Gamblerství se v dnešní moderní společnosti stává jedním z největších společenských problémů (množství heren, sázkových kanceláří, kasín...). Hazardní hráčství má negativní vliv nejen na jedince samotného, ale i na společnost jako celek. Je proto nezbytné věnovat jeho prevenci značnou pozornost. Jeho společenská nebezpečnost je hlavně v neustále větší potřebě peněz a problematičnosti

jejich obstarávání. Mládež, respektive mladí teenageři, patří mezi nejohroženější skupiny. Vystává zde nebezpečí, že se hrací vášeň s největší pravděpodobností promění brzy v závislost na hazardu, i kdyby dítě začínalo jen s „neškodnými“ hracími automaty, na nichž nelze prohrát peníze. Avšak představa výhry a vlastních peněz je pro děti a mladistvé tak lákavá, že nerespektují skutečnost, že peněžní vklad hráčů do hry musí několikanásobně převyšovat možný zisk provozovatelů heren. Mladí hráči do své záliby vkládají peníze ze svého kapesného, prodávají své osobní věci a postupně hazardní hru financují z peněz získaných z krádeží v rodině, prodejem rodinných věcí, trestnou činností mimo domov. Často své hráčství kombinují se zneužíváním jiných návykových látek - alkohol, kouření, drog (Procházková, 2004).

2.7. Šikana a násilí

Šikana a násilí není již fenoménem, který jsme byli zvyklí vídat jen v amerických filmech ze školního prostředí a které pro nás byly nepochopitelné. K šikaně a násilí dochází často právě ve volném čase a v naší společnosti se staly hrozbou provázející děti již od předškolního věku. Jedná se o formu problémového chování pramenícího v neuspokojení či deformování základních potřeb dítěte. Velmi často se jedná o nenaplněnou potřebu lásky, komunikace a zařazení se do určitého společenství či o malou stimulaci k vytvoření pozitivních životních cílů (MŠMT, 2005). Šikana je problematická především z hlediska jejího odhalení. Navíc se o ní stále ještě dostatečně nehovoří a její prevence je proto ztížena.

2.8. Shrnutí

Celá výše uvedená kapitola č. 2 mi posloužila k uvedení do problematiky volnočasových aktivit dětí a mládeže. Jedním z cílů mé práce je představit nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, a protože jejich hlavním pracovním nástrojem jsou volnočasové aktivity, bylo zapotřebí vnést do problematiky ucelený vhled. Dozvěděli jsme se co je vlastně volný čas a jaké jsou jeho historické kořeny, vyjmenovali jsme si druhy volnočasových aktivit, z nichž nejdůležitější je členění na aktivní a pasivní činnosti. Důležitou součástí jsou části zohledňující subjekty (státní, nestátní, komerční) angažující se ve volnočasových aktivitách., především nestátní subjekty, na něž navazuje samostatná kapitola o konkrétní neziskové organizace. Subjekty jsou dále rozpracovány do jednotlivých institucí (státní správa, samospráva, škola, rodina, nestátní neziskové organizace), protože jejich role jsou rozlišné. Konec kapitoly je věnován sociálně patologickým jevům, které jsou největší hrozbou pro děti a mládež v současné době, o nichž se v této práci často hovoří, avšak nejsou jinde detailněji rozpracovány.

3. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – „nová“ sociální služba

Uvozovky v nadpisu u spojení nová sociální služba nejsou použity náhodou. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) jsou poprvé legálně ukotvenou a definovanou sociální službou dle nového Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. s platností od 1. 1. 2007. NZDM však fungovala jako sociální služba již dříve.⁹ Do roku 2007 však chybělo jejich právní ukotvení. Dnes jsou NZDM jasně specifikovanou sociální službou v typologii sociálních služeb MPSV, ale zároveň svým působením zasahují do oblasti volného času.

3.1. Co je NZDM?

„Služba je určena dětem a mládeži, které se ocitly v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženy a které nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče.“ (ČAS, 2005 : 2, zvýraznění autorka). Ráda bych trochu vysvětlila výše uvedenou definici. Z jejího znění by se totiž dalo usuzovat, že služba je určena pouze ohroženým dětem či mládeži nebo jen dětem v obtížných životních situacích. Není tomu ale tak. Tím, že základním a hlavní pracovním nástrojem NZDM jsou volnočasové aktivity, mohou zařízení navštěvovat i „obyčejné“ neorganizované sídlištní děti či mládež. NZDM jsou pro všechny – od jedničkářů přes skejtáky, vyznavače alternativního způsobu života až po „průšviháře“ ze zvláštní školy. V podstatě každý, kdo se bez cíle a zájmu „poflakuje“ po sídlišti a svůj volný čas promrhá nicneděláním či nevhodnými aktivitami, je vystaven většímu ohrožení sociálně patologickými jevy. Proto jsou NZDM určena v podstatě komukoliv, kdo splňuje jejich cílovou skupinu dle věku. NZDM mohou fungovat i pro skupiny či jednotlivce s vyhraněným životním stylem, který je většinovou společností neakceptovatelný (např. různé subkultury).

NZDM patří z hlediska mobility mezi stacionární sociální služby¹⁰. NZDM by neměla být zaměňována se streetworkem – terénní sociální prací. Streetworker (kontaktní pracovník, terénní sociální pracovník) může být pracovníkem v NZDM, ale služba NZDM není zcela totožná se streetworkem (terénní sociální prací). Terénní sociální práce je sociální práce s rizikovými jednotlivci nebo skupinami vykonávaná v přirozeném prostředí klientely sociálních pracovníků. Streetwork je vyhledávající, doprovodná a mobilní sociální práce s nízkoprahovou nabídkou sociální pomoci. Ta je

---

⁹ První NZDM v České republice vznikala již v roce 1995, a to z potřeby zastřešeného zázemí streetworku (Bednářová, Pelech, 1999).

¹⁰ Stacionární sociální služba (stacionář) je taková služba, která je na jednom místě v přirozeném prostředí klienta, je konstantní a klient za službou přichází. Opakem je terénní sociální služba, kdy se za klientem dochází do jeho prostředí.

zaměřená na jednotlivce a skupiny s rizikovým chováním, které sociální pracovník kontaktuje v době a místech jejich spontánního pohybování a setkávání. Jsou to zejména děti a mladiství trávící svůj volný čas bez dozoru a smysluplné náplně na ulici, příslušníci rodin s nízkou sociokulturní úrovní, členové skupin vyznačujících se negativistickým a agresivním přístupem k okolí, osoby experimentující s drogami, problémoví uživatelé drog nebo osoby na drogách závislé, osoby žijící na ulici, osoby trávící mnoho času hrou na hracích automatech, mladiství provozující prostituci apod. (Matoušek, 2003).

NZDM jsou vhodným místem pro děti a mládež, kde mohou trávit svůj volný čas. Jsou alternativou k různým zájmovým kroužkům a jiným organizovaným aktivitám a zároveň alternativou k trávení času na ulici. Jejich specifická je v tom, že navíc poskytují poradenství a sociální služby. Kluby umožňují dětem a mládeži si popovídat, svěřit se se svými problémy, vytvářejí dětem a mládeži chráněný prostor, který je jen jejich (obvykle typickým nedostatkem ve velkoměstech, respektive na anonymních sídlištích). Kolektiv autorů Jedlička, Klíma, Kořa, Němec, Pilař (2004) hovoří o tzv. konceptu deinstitutionalizace, kdy prostory pro poskytování nízkoprahových služeb jsou přesouvány z oficiálních míst (institucí) do přirozeného prostředí klientů a tudíž i do odpovídajících prostor. Např. typickými představiteli jsou sídlištní marigotky, které sice mohou u veřejnosti vyvolávat dojem, že je to místo, kde se schází „póvl“ společnosti, ale pro samotné problémové sídlištní děti mají nedozírný význam. Klienti jsou v takových zařízeních zároveň „pod dozorem“ pracovníků. Objevují se proto obvykle na velkých sídlištích, kde je mnoho dětí a mládeže, která je neorganizovaná, tráví svůj volný čas na ulicích sídliště a je ohrožená sociálně patologickými jevy.

3.1.1. Co je „nízkoprahovost“ obsažená v názvu NZDM?

Význam zajímavého slova v názvu této sociální služby je třeba vysvětlit, abychom pochopili její základní princip. NZDM se hlásí k principům sociálních služeb a také k principům nízkoprahovosti. Slovo „nízkoprahovost“ je v přeneseném slova smyslu srozumitelně a výstižně vysvětleno jeho hlavním a zásadním principem, na němž NZDM poskytují své služby, tj. služby mohou být poskytovány anonymně každému dítěti a mladistvému, který přijde bezprostředně z ulice (Bednářová, Pelech, 1999). V podstatě jde o přenesený význam nízkého prahu u vstupních dveří či analogii k pojmu bezbariérový – „NZDM realizují službu tak, aby byla umožněna maximální přístupnost, tedy ve snaze odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat prostory zařízení či využít nabídky poskytovaných služeb“ (ČAS, 2005 : 2, zvýraznění autorka).

Dalšími zásadami nízkoprahovosti v NZDM dle pojmosloví České asociace streetwork (2005) jsou:

- zařízení vytváří prostředí blízké přirozenému prostředí cílové skupiny (např. název nízkoprahových klubů je obvykle blízký mládeži a vyjadřující určitou alternativu – Bunkr, Džagoda, Modrý pomeranč; kluby bývají často ve sklepích, výměnících či v jiných „neoficiálních“ prostorách)
- pro omezení přístupu klienta ke službě není důvodem pasivita či názorová odlišnost (klient se nemusí do probíhajících činností zapojit, může jen přijít a prostě v zařízení být; ani jeho nejrůznější názory nemohou být důvodem k zákazu vstupu)
- klient má možnost zůstat v anonymitě – dokumentace obsahující osobní údaje může být vedena jen s jeho souhlasem a možností do ní nahlížet; zařízení od klienta získává jen ty údaje, které bezprostředně souvisí s odborným a kvalitním poskytováním služeb (např. klient má možnost uvést jen přezdívku nebo vymyšlené jméno; jen u mladších dětí je např. u celodenních výletů požadován souhlas rodičů)
- podmínkou užívání služby není členství ani žádná registrace; pravidelná docházka také není podmínkou (klient může přicházet a odcházet v rámci otevíracích hodin, jak uzná za vhodné)
- služby jsou poskytovány bezplatně (výjimečně např. při víkendových výletech dochází k finanční spoluúčasti klienta, respektive rodičů)
- provozní doba zařízení odpovídá potřebám klienta; nedochází k výpadkům pracovní doby (je otevřeno v době, kdy klienti nejsou ve škole; klient ví, kdy je otevřeno a že v tuto dobu může kdykoliv přijít)
- služba může být využita kýmkoliv z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní klienty, pracovníky zařízení, jeho vybavení či efektivitu služby

Slovenská publikace věnující se teorii nízkoprahové práce s neorganizovanými dětmi a mládeží (Nízkoprahová, 2005) z hlediska principu nízkoprahovosti označuje za klíčové „nízkoprahové naladění pracovníků“. To znamená, že pracovníci by v první řadě měli být „maximálně dostupní“ tím, že klienty neodsuzují, přijímají je a nemají příliš velké očekávání, které klienti objektivně nemohou splnit, zprostředkovávají nabídku služeb zařízení a zároveň naplňují nejčastější potřebu klienta – potřebu „spolubytí“.

Nízkoprahové služby neexistují pouze pro děti a mládež, ale jsou zaměřené na různé další skupiny – uživatele drog, bezdomovce, prostitutky a homoprostituty, specificky orientované skupiny

(squateři, skinheads, punks, gangy, sprejery, fotbaloví fanoušci – hooligans apod.), etnické minority (Nízkoprahová, 2005).

3.2. Právní úprava NZDM

Jak již jsem se zmínila na začátku kapitoly, NZDM je oficiální sociální službou stanovenou MPSV a definovanou v Zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. s platností od 1. 1. 2007. Nový zákon o sociálních službách vychází z Evropské sociální charty Rady Evropy a je v souladu s článkem 13, který zakládá právo na sociální pomoc, tak s článkem 14 upravujícím poskytování sociálních služeb. Základní principy návrhu zákona reagují na požadavky Charty, co do dostupnosti sociálních služeb, rovného přístupu k nim, předcházení sociálnímu vyloučení a subsidiarity sociálních služeb k jiným systémům sociální ochrany.

Zákon rozlišuje sociální služby dle typu sociální situace na služby sociální péče¹¹ či služby sociální prevence.¹² Dle vysvětlení, co je cílem obou typů sociálních služeb, je jasné, že NZDM spadají do služeb sociální prevence. Zákon definuje NZDM takto:

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti

---

¹¹ „Cílem služeb sociální péče je pomoci zajistit osobám jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti a v případech, kdy toto vylučuje jejich zdravotní stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení.“ (Hutař, Krása, 2006 :4, zvýraznění autorka)

¹² „Cílem služeb sociální prevence je zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“ (Hutař, Krása, 2006 :4, zvýraznění autorka)

- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“ (Zákon 108/2006, §62, zvýraznění autorka)

Zákon dále definuje, že NZDM jsou službou bezplatnou. Nové včlenění NZDM do systému sociálních služeb přináší samotným zařízením několik novinek. Podstatnou novinkou především z hlediska jejich financování je opora v zákoně. Znamená to více státních příspěvků na jejich provoz a mohou se ucházet i o více grantů poskytovaných oficiálními místy – mají právo žádat o dotace ze státního rozpočtu na poskytování sociálních služeb. Neméně významnou novinkou je i právo účastnit se přípravy střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb v obci (zapojení se do komunitního plánování). Novinkou je i povinnost poskytovatele sociálních služeb registrace na krajském úřadě (bez registrace není možné službu poskytovat). S tím souvisí povinnost dodržování obecných standardů kvality sociálních služeb (viz následující kapitola 3.3), které je kontrolováno pomocí inspekcí kvality prováděnými fyzickými či právníckými osobami akreditovanými MPSV. Zákon se také věnuje personálu jednotlivých zařízení. Stanoví minimální odbornou způsobilost pro sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách.

Ještě si dovoluji poznámku, že zřizovatelem NZDM nemusí být nutně pouze NNO, i když jsou nejčastějšími zřizovateli. Často je zřizovatelem příslušná městská část či magistrát. Pokud tomu tak není, městská část finančně podporuje činnost některé z NNO a tím si potřebnou službu kupuje. Často také NZDM provozují církevní organizace.¹³

3.3. Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM

V současnosti existují dva typy standardů kvality pro sociální služby. Tzv. národní standardy, které jsou obecně zaměřeny na všechny druhy sociálních služeb a které již nějakou dobu existují a poté tzv. druhotné standardy, které jsou specifické pro danou odbornost sociálních služeb a z národních standardů vycházejí.

3.3.1. Národní (obecné) standardy kvality sociálních služeb

Standardy kvality sociálních služeb (použitelné pro všechny druhy sociálních služeb) otvírají další rozměr pro jejich poskytování – uvádí základní kritéria, podle kterých je možné nezávisle posoudit kvalitu poskytované služby napříč celým jejich spektrem. Chrání práva uživatelů, kteří jsou

---

¹³ V ČR lze nalézt na 140 různých NZDM, které jsou zřízeny jak NNO, tak městskými částmi či církevními organizacemi (Streetwork, 2007).

na sociální službě závislí a identifikují oblasti, které by měly být v centru pozornosti každého poskytovatele služeb. Jednoduše řečeno, standardy popisují, jak má vypadat sociální služba, která podporuje zapojení uživatele/klienta do běžného života v jeho přirozeném prostředí, posiluje jeho samostatnost a nezávislost a je zajišťována bezpečně a odborně. Zařízení, které standardy naplňuje, deklaruje směrem ke svým klientům, ale i k veřejnosti, že jimi poskytovaná služba je profesionální, kvalitní, má své hranice a pravidla a je poskytována na základě individuálního přístupu ke klientovi. Naopak poskytovatel zavedením standardů získává jistotu, že stejné standardy se vztahují na všechny poskytovatele služeb a že se jim dostane nezávislého hodnocení. Obecné standardy tedy můžeme označit za základní a nesnižitelné minimum každé sociální služby. Standardy obsahují tři základní části (MPSV, 2002):

- procedurální standardy (jak má vypadat poskytování služby)
- personální standardy (otázka personálního zajištění služeb)
- provozní standardy (podmínky pro poskytování sociálních služeb)

Dále jsou rozděleny na určitá kritéria, která jsou měřitelná a mezi zařízeními vzájemně porovnatelná. Tyto obecné standardy vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí již v dubnu 2002 a jsou v souladu s principy tzv. evropského sociálního modelu.¹⁴ Byly vytvořeny ve spolupráci s uživateli i poskytovateli sociálních služeb, tedy pomocí odborné veřejné diskuse, což by mělo být plnou zárukou toho, jak by měla vypadat kvalitní sociální služba. MPSV vydalo příručku „Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe – Průvodce poskytovatele“, která je pomocníkem při zavádění standardů. Nevýhodou národních standardů je však příliš obecná formulace, což je z důvodu aplikovatelnosti na jakoukoliv oblast poskytování sociálních služeb pochopitelné. V současnosti jsou standardy přílohou č. 2 prováděcí vyhlášky k novému zákonu č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Znamená to, že každý registrovaný¹⁵ poskytovatel sociálních služeb musí tyto standardy naplňovat. Osobně se standardizací kvality poskytovaných služeb souhlasím a zároveň si tuto standardizaci nedokážu představit bez dále rozpracovaných standardů pro jednotlivé oblasti sociálních služeb (viz druhotné standardy).

---

¹⁴ Evropský sociální model je jakousi snahou o jednotnou evropskou sociální politiku, což v praxi nelze, protože sociální politika je v kompetenci národních států. Znamená to tedy, že standardy vycházejí z principů národního sociálního modelu.

¹⁵ Registrace těch, kteří chtějí poskytovat sociální službu souvisí také s novým zákonem. Pouze registrovaní uživatelé budou moci danou službu poskytovat. Svou registrací dávají souhlas k inspekcím kvality a stávají se tak prověřeným poskytovatelem.

3.3.2. Druhotné (specifické) standardy kvality sociálních služeb

Již v době zveřejnění národních standardů kvality sociálních služeb se ozývaly některé organizace, že by byla vhodná i existence standardů pro jejich specifickou činnost v oblasti sociálních služeb. Začaly tak pomalu vznikat tzv. druhotné standardy, které dále definují zvláštní odbornost, metody a postupy přizpůsobující se specifikům daného oboru. Samozřejmě vycházejí ze standardů národních. MPSV se na jejich tvorbu zareagovalo kladně a na vývoji se podílelo podporou ve formě získání finančních prostředků na Metodiku pro tvorbu druhových standardů a na samotný vznik standardů pro konkrétní druh služby - až 300 tis. Kč pro zastřešující organizaci vytvářející druhové standardy (SQSS, 2007). Cílem projektu MPSV „Vzdělávání v zavádění standardů kvality sociálních služeb“ je především podpora rozvoje druhových standardů kvality sociálních služeb, které (SQSS, 2007):

- jsou v souladu s národními standardy
- mají zvláštní odbornost daného druhu sociální služby
- jsou vytvářeny v souladu s výše uvedenou metodikou MPSV
- slouží zastřešujícím organizacím a jejich členům jako nástroj systému řízení kvality
- nejsou neměnným produktem, ale budou průběžně aktualizovány v souladu s procesem řízení změny organizací

Některé obory sociálních služeb, respektive zastřešující instituce již druhotné standardy vytvořily těsně po zavedení národních standardů. I jejich zkušeností využilo MPSV v pomoci při zavádění druhových standardů do co nejvíce oblastí sociálních služeb. Standardy jsou obvykle vytvářeny zastřešujícími organizacemi, tzv. střechami, ve spolupráci s jednotlivými členskými organizacemi. Zastřešující organizace tak garantují kvalitu poskytovaných služeb svých členů a naplňování těchto standardů kontrolují. Znamená to však podstatný rozdíl oproti národním standardům. Národní standardy musí všichni poskytovatelé jakýchkoliv sociálních služeb dodržovat, zatímco druhotné standardy specifické pro danou oblast sociálních služeb jsou obvykle závazné pouze pro členské organizace příslušných zastřešujících organizací. Ostatní nečlenské organizace jsou prověřeny obecnějšími národními standardy. Musím však připomenout, že otázka standardů a jejich právního ukotvení je velmi čerstvá a standardy musí organizace dle zákona dodržovat od 1. 1. 2007. V praxi však již téměř všichni poskytovatelé sociálních služeb od roku 2002 používali národní standardy.¹⁶ Co se týká druhotných standardů, tak ty vznikaly později v závislosti na rychlosti zastřešujících organizací a vedení odborné diskuse v rámci specifických poskytovatelů.

---

¹⁶ Ta samá situace byla v podstatě i s definicí sociálních služeb. Všichni věděli, že nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je sociální službou, která se v praxi již několik let běžně používá (byla uznávána i státní správou), ale k legislativnímu ukotvení došlo až od 1. 1. 2007 novým zákonem o sociálních službách.

Pro NZDM také již existují Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM, které byly vytvořené ČAS, která je zastřešující organizací pro NZDM, streetwork a terénní práci s dětmi a mládeží. Standardy ČAS byly schváleny v březnu 2006 (Streetwork, 2007). Slouží jako základní materiál pro posouzení kvality služeb v jednotlivých zařízeních. Slouží zařízením jako vodítko, jakým způsobem kvalitu ve svých zařízeních naplnit a zároveň jsou prostředkem pro zajištění a kontrolu stanovené úrovně kvality členů ČAS. Standardy ČAS vycházejí z obecných standardů vydaných MPSV a umožňují jejich aplikaci přímo pro potřeby NZDM. Jejich smyslem je umožnit průkazným způsobem posoudit kvalitu poskytované služby, nikoli stanovit jaká práva a povinnosti mají zařízení a uživatelé sociálních služeb (Streetwork, 2007). Všechny členská zařízení musí mít Osvědčení o úspěšném absolvování hodnocení kvality (ČAS tím zaručuje kvalitu svých členských zařízení). U nečlenských zařízení může být hodnocení kvality také provedeno.

3.4. Cílová skupina NZDM

Obecnou cílovou skupinou jsou pro NZDM vždy děti a mládež žijící v okolí – tzv. spádové oblasti zařízení. Často se používá definice vymežující cílovou skupinu jako „neorganizovanou a sociálně ohroženou děti a mládež a pod tímto označením jsou míněni ti, kteří se nezapojují aktivně do činnosti mládežnických organizací, sportovních oddílů či zájmových kroužků a nijak nerozvíjejí své individuální schopnosti, nekultivují svou fyzickou zdatnost nebo si nerozšiřují žádné budoucí dovednosti.“ (Jedlička et al., 2004 : 398, zvýraznění autorkou) Obecnou cílovou skupinu je dále možné rozdělit dle čtyř základních kritérií na specifické cílové skupiny, které si určují jednotlivá NZDM sama (ČAS, 2005):

- hledisko nepříjemné sociální situace (viz definice) – tou mohou být konfliktní společenské situace, obtížné životní události či omezující životní podmínky; v takovém případě vzniká NZDM v oblasti, kde se tato cílová skupina vyskytuje
- hledisko věku – nejběžnější jsou dvě věková rozlišení - pro mladší děti od 6 (3) do 12 (13) let a pro teenagery od 13 (12) do 18 let; existují ale i zařízení věnující se mládeži ve věku od 19 (18) do 26 let, jsou však ojedinělá
- hledisko lokality – lokalitu lze vymežit geograficky (např. sídliště) či sociálně (např. určitá komunita)
- hledisko dalších charakteristik – např. se nemohou zapojit do standardních volnočasových aktivit (např. finanční důvody), vyhýbají se oficiálním místům (školní aktivity, domy dětí a mládeže), dávají přednost pasivním aktivitám, dávají přednost trávení volného času mimo domov, mají vyhraněný životní styl (ideologické skupiny, gangy)

Vymezení cílové skupiny dle věku je nejběžnějším postupem mezi NZDM. To potvrzuje i výzkum provedený Mgr. Kateřinou Řehouňkovou (kontaktní pracovnice nízkoprahového klubu Modrý pomeranč, Hradec Králové, *pozn. autora*) nazvaný „Místo NZDM v systému volnočasových aktivit.“ Autorka se ve výzkumu ptala na několik otázek 10 dlouholetých pracovníků v NZDM. Výsledek otázky týkající se cílové skupiny NZDM byl následující: „Všichni pracovníci vymezili cílovou skupinu jednoznačně věkem, který mají stanovený na svém pracovišti.“ (Místo NZDM, 2005). Rozdělení do obvyklých dvou věkových skupin v NZDM je velmi žádoucí i z hlediska fungování NZDM. Oddělení může být jen časové nebo kluby mohou mít i vlastní prostory.¹⁷ Rozdělení má své důvody, a to především odlišné metody práce s jednotlivými věkovými skupinami. Druhým důvodem je zajištění bezpečného prostoru pro skupiny (starší děti by mohly šikanovat mladší, naopak mladší by se mohli od starších naučit nevhodným vzorcům chování).

3.5. Cíle NZDM

Hlavním cílem všech NZDM je zlepšit kvalitu života dětí a mládeže. Práce NZDM se ubírá dvěma základními směry – volnočasovými aktivitami a sociálními službami. Co je tedy prioritou práce NZDM – je to poskytování sociálních služeb či nabídka vhodných volnočasových aktivit? Na jednoznačné odpovědi se nedokáží shodnout ani odborníci na NZDM. V názvu článku Aleše Herzoga (ředitel nízkoprahového klubu PVC Blansko, *pozn. autora*) se dokonce objevuje i třetí možnost, a to zda je NZDM preventivní službou. Ještě než vznikl nový zákon o sociálních službách, debatovala odborná veřejnost na téma, zda sociální služby jsou součástí NZDM nebo je NZDM součástí sociálních služeb (Herzog, s.d.). Odborníci se shodli v názoru, že NZDM jako takové je sociální službou, což potvrzuje i dikce nově platného zákona o sociálních službách. Nicméně tato oblast je stále často diskutovaným tématem, především téma volnočasových aktivit versus sociálních služeb v NZDM.¹⁸ Osobně se domnívám, že sociální, volnočasový i preventivní směr práce v NZDM jsou vzájemně provázané a záleží na konkrétním zařízení, místě jeho působnosti, cílové skupině..., čemu dává více prostoru. Vždy by však mělo platit, že každé NZDM má být schopné kromě preventivně působících volnočasových aktivit poskytnout svým klientům i profesionální sociální služby.

Souhrnně řečeno, NZDM poskytují čtyři základní typy služeb (Nízkoprahové, 2005):

---

¹⁷ Osobně upřednostňuji vlastní prostory, protože vzhled klubu i jeho zařízení mohou být zcela odlišné. Univerzální vybavení nenadchne ani jednu skupinu a jeho změna vždy při změně klubu je nepraktická.

¹⁸ Na otázku na služby NZDM v rámci výše uvedeného výzkumu „Místo NZDM v systému volnočasových aktivit“ odpovídali respondenti, že mezi služby NZDM patří jak sociální služby, tak volnočasové aktivity (Místo NZDM, 2005). Přesto se našli i 2 respondenti, kteří odpověděli, že volnočasové aktivity nepovažují za službu NZDM - ...jsou prostředkem pro zaujetí klientů a nesmí převážit sociální aktivity, protože v NZDM pracují kvalifikovaní sociální pracovníci, jejich služba by neměla vypadat tak, že s dětmi budou hrát ping pong.“ (Místo NZDM, 2005)

- volný vstup a pobyt na základě principu nízkoprahovosti
- volnočasové aktivity
- sociální služby
- aktivity a činnosti zaměřené na prevenci (besedy, diskuse...)

Volnočasové aktivity jsou pro potřeby mé práce podstatnější, nicméně jak jsem uvedla, v NZDM musí být se sociálními službami provázané, a proto je zapotřebí se jim alespoň krátce věnovat. Základním prostředkem pro oslovování klientů je totiž atraktivní nabídka pro trávení volného času. Volnočasové aktivity jsou prostředkem ke společnému zážitku, díky kterému lze snadněji navázat kontakt s klientem a v dlouhodobější perspektivě lze mluvit o vztahu mezi klientem a pracovníkem. Pak mohou pracovníci nabízet a poskytovat sociální služby. V oblasti volnočasových aktivit se jedná o umožnění smysluplného trávení volného času, podporu vlastních aktivit a rozvíjení individuálních schopností a dovedností. Typickými aktivitami jsou různé výtvarné, hudební či sportovní činnosti. Nicméně cílem práce NZDM není jen využívání volnočasových aktivit, cílem je dát něco klientům, naplnit jejich potřebu.

V sociální službě označované jako NZDM jde o navazování kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu způsobu života dětí a mládeže. Jejich hlavním cílem je minimalizovat možná sociální a zdravotní rizika související s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou situaci.

Dle oficiálního pojmosloví České asociace streetwork (2005) jsou obecné hlavní cíle NZDM (zahrnující sociální služby i volnočasové aktivity) zabezpečit dětem a mládeži:

- podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování
- zvýšení sociálních schopností a dovedností
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity
- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit

3.6. Financování NZDM

Sociální oblast jako taková neoplývá hojností finančních zdrojů. Je tomu tak i u NZDM. Mnohá zařízení se opakovaně nacházejí ve stavu finanční nouze (především z důvodů spoléhání se na jednozdrojové financování ze strany veřejné správy). Donátory jsou jednak orgány státní správy (MPSV), jednak samospráva (jednotlivá měst, kraje i obce). Obrovský podíl na fungování NZDM mají však nadace, a to jmenovitě Nadace pro rozvoj občanské společnosti (programy Gabriel, Pomozte dětem), Nadace VIA (program Fond mládeže). Objevují se však i firemní dárci (např. Levi Strauss, Domovo...) Jednotlivá zařízení čerpají prostředky i z členských příspěvků, ale jedná se o téměř zanedbatelný zdroj. Pro volnočasovou část svých služeb mohou NZDM využívat práce dobrovolníků, a tím výrazně ušetřit na výdajích na mzdy.

3.7. Zastřešující organizace pro NZDM

Kratičkou podkapitolu ve své práci bych ráda věnovala i zastřešující organizaci pro nízkoprahové sociální služby pro děti a mládež. Tzv. střechou pro NZDM a streetwork je Česká asociace streetwork (dále jen ČAS). Je profesní organizací pro odborníky z oblasti streetworku, nízkoprahových služeb a supervize. Byla založena již v roce 1997 (Bednářová, Pelech, 1999). Jejím posláním je působit v oblasti nízkoprahových sociálních služeb (terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kontaktní centra), a dbát tak na zkvalitňování života dětí a mládeže, které se právě díky nevhodným návykům ve volnočasových aktivitách dostanou do kontaktu s některým ze zařízení.¹⁹ Je jedinou oborovou organizací v České republice. Ve srovnání se naším „nejbližším“ sousedem, Slovenskem, je oblast nízkoprahových služeb pro děti a mládež v ČR vyvinutější. Na Slovensku žádná střecha neexistuje a samotné organizace mnoho informací čerpají od ČAS - na Slovensku existují stránky poskytující potřebné informace z oblasti nízkoprahových služeb pro děti a mládež (NPDM, 2007), které jsou partnerským informačním zdrojem ČAS. Na Slovensku ale existuje Nadácia mládeže Slovenska, která se problematikou zabývá.

3.8. Volnočasové aktivity v NZDM

Volnočasové aktivity v rámci NZDM nespádají do jiných výkonů NZDM, které nazýváme sociální službou – to již víme z předcházející kapitoly. To znamená, že práce NZDM se ubírá dvojitým směrem. Jednak poskytují sociální služby svým klientům (kontaktní práce, situační intervence, informační servis, poradenství, krizová intervence, zprostředkování dalších služeb, kontakt

---

¹⁹ Členem České asociace streetwork je i občanské sdružení Jahoda (viz kapitola č. 5).

s institucemi ve prospěch klienta, případová práce, skupinová práce, práce s blízkými osobami) a zároveň jim nabízí vhodné volnočasové aktivity, jejichž pomocí naplňují své poslání, hlavní cíle a i některé ze sociálních služeb.

Hlavní důvody, proč jsou volnočasové aktivity významné směrem k cílové skupině, jsou následující (Místo NZDM, 2005):

- potencionální klienti by v tomto věku neměli příliš chuť vyhledávat nějakou prvoplánovou sociální službu
- klienti by nepřišli, pokud by se jednalo jen o poradenství či prevenci (navíc klasické sociální služby mají „vyšší práh“; NZDM nejsou formální, jsou přátelštější a otevřenější)

Na volnočasové aktivity v rámci NZDM lze nahlížet čtyřmi pohledy:

- volnočasové aktivity jako prostředek (neformální prostředek pro možnost navázání kontaktu s klientem)
- volnočasové aktivity jako reálná potřeba klientů (potřeba něco dělat ve volném čase je reálnou potřebou dětí a mládeže, navíc si rozšiřují obzory a naučí se novému)
- volnočasové aktivity jako lákadlo (nutnost mít pro klienta srozumitelnou a atraktivní nabídku, které bude rozumět a využije ji)
- volnočasové aktivity jako polykač energie (brzdí sociální práci, je to nutné zlo)

Podíl volnočasových aktivit a sociálních služeb v činnosti NZDM se liší zařízení od zařízení a vychází z jeho specifčnosti. V občanském sdružení Jahoda (viz samostatná kapitola č. 5) je poměr ve prospěch volnočasových aktivit. Poměr bych procentuálně vyjádřila 80% ku 20%. Výzkum „Místo NZDM v systému volnočasových aktivit“ (2005) dospěl k podobným závěrům. Při otázce na podíl volnočasových a sociálních služeb v NZDM většina respondentů označovala poměr ve prospěch volnočasových aktivit. Jen ojediněle vnímali respondenti poměr opačně či se dokonce pozastavovali nad vysokým poměrem volnočasových aktivit vůči sociálním službám. Důvodů, proč volnočasové aktivity převládají může být mnoho např.:

- záleží na složení a množství klientů v daný den (s menším počtem se dá pracovat individuálně, s větší skupinou je to složitější)
- může jít o nedostatečnou kvalifikaci pracovníků (obávají se řešení problémů klientů a věnují se pouze volnočasovým aktivitám)
- pracovníci na klubu jsou dobrovolníky, kteří jsou poloprofesionály

- na klubu se sejdou klienti, kteří žádnou sociální službu nepotřebují apod.

Volnočasové aktivity pořádané NZDM lze rozdělit do několika základních kategorií (ČAS, 2005):

- jednoduché instrumentální aktivity realizované z vlastní vůle a vlastní aktivitou klienta, pracovníci je jen zprostředkovávají (poslech hudby, kreslení, pouštění filmu apod.)
- složitější volnočasové aktivity realizované z vlastní vůle a vlastní aktivitou klienta, pracovníci je zprostředkují či poskytují podporu (hudební zkušebna, výtvarná dílna, počítačová místnost apod.)
- akce iniciované samotnými klienti, pracovníci a klienti spolupracují
- akce sloužící k propagaci zařízení či zpestření rutiny, připravují je sami pracovníci a klienti mohou s přípravou pomoci (koncerty, turnaje, diskotéky apod.)
- dílny neboli pravidelné či nepravidelné akce s lektorem (např. diskusní večery na různá témata, besedy)

Oblíbenost a četnost využívání jednotlivých druhů aktivit v NZDM přehledně mapuje pyramida volnočasových aktivit (viz schéma č. 1) vytvořená Českou asociací streetwork.

Otevřené kluby nabízejí svým klientům velmi různorodé aktivity a vybavení – poslech hudby (klienti si mohou nosit vlastní), promítání filmů na přání, stolní fotbal, stolní tenis, kulečnick, air hockey, lezeckou stěnu, půjčovnu sportovního vybavení, zkušebnu s hudebními nástroji pro začínající kapely, výtvarnou dílnu, počítačové místnosti, apod. Navíc klienti mají v klubech i zázemí se sociálním zařízením a obvykle místem, kde je možné se občerstvit (čaj, voda). Součástí by vždy měla být i kontaktní místnost umožňující rozhovor s kontaktním pracovníkem.

Dle České asociace streetwork (2005) do NZDM nepatří výměnné programy pro problémové uživatele drog, kroužky,²⁰ oddílové schůzky, ideologicky zaměřené výchovné programy, komerční aktivity či psychoterapie jako samostatně poskytovaná služba.

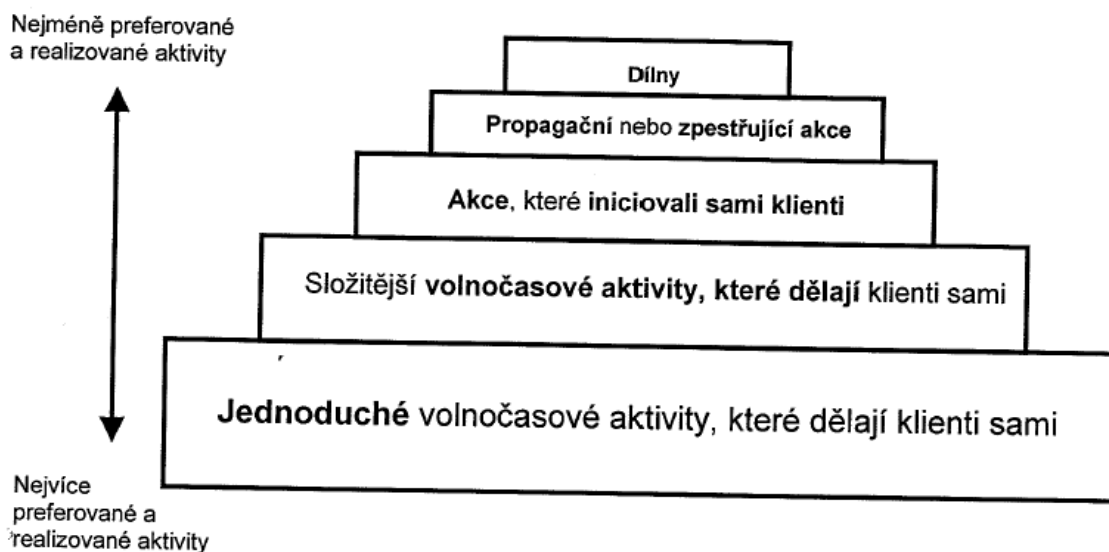
---

²⁰Kroužky jsou zde míněny jako pravidelné aktivity konající se v prostorách klubu. NZDM může ale mít ve své nabídce i jakési kroužky – např. keramickou dílnu, počítače, tance apod. Nemají však charakter klasických kroužků, kam klient chodí např. každou středu od 16.00. Tyto aktivity v NZDM prostě jsou, nejsou pravidelné a kdo přijde, ten má možnost se jich v ten daný den zúčastnit.

Schéma č. 1 – Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

Schéma hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

Zdroj – Oficiální dokument České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby (Streetwork, 2007)

3.8.1. Specifika volnočasových aktivit v NZDM

Pro určení specifčnosti volnočasových aktivit v rámci NZDM se nabízí srovnání s ostatními institucemi zabývajícími se volnočasovými aktivitami (kluby při škole, střediska volného času, domy dětí a mládeže, oratoře apod.). Teprve při vymezení se jinému zařízení, poznáme důležité rozdíly v na první pohled stejnorodých volnočasových aktivitách. Hlavní odlišností NZDM vůči ostatním „standardním“ institucím není minimum pravidel a bariér, nýbrž pragmatické nastavení cílů a reálná dostupnost. Cíle NZDM jsou formulovány pragmatičtěji, než jsme zvyklí u běžných výchovně vzdělávacích institucí.

Následující přehled zohledňuje základní rozdíly mezi aktivitami v klasických volnočasových institucích a NZDM (přehled je výsledkem mých osobních poznatků a výsledků z výzkumu „Místo NZDM v systému volnočasových aktivit“, *pozn. autora*):

- DDM²¹ nabízí dětem aktivity typu – pojďme něco dělat a něco se naučíte (např. fotbal); v NZDM je volnočasová činnost prostředkem k „vyšším“ cílům než jen se naučit hrát dobře fotbal

²¹ DDM = Dům dětí a mládeže, vybrán jako zástupce klasických volnočasových institucí.

- v DDM je kladený důraz na konkrétní zájmovou činnost (např. fotbal), i když samozřejmě vznikají i vazby mezi pracovníky a dětmi a dětmi navzájem, ale v centru zájmu je stále fotbal; v NZDM stojí v centru zájmu dítě/klient a fotbal je jen podpůrnou záležitostí
- cílem v DDM je poskytování volnočasových aktivit (např. fotbal); NZDM má za cíl poskytovat služby své cílové skupině – nejen naplňovat jejich volný čas fotbalem, ale zároveň jim při této činnosti „něco“ předávat
- DDM je více strukturováno – za kroužky se platí, zájemci se registrují, musí pravidelně docházet v daný den a stanovenou dobu; v NZDM dle principů nízkoprahovosti převládá bezplatnost, neexistuje evidence, není nutná pravidelnost docházky a volnočasové aktivity nejsou časově ohraničeny ani nejsou pravidelné
- cílovou skupinou v DDM jsou děti, které rodiče přihlásí, mají tedy o ně zájem a mají finanční prostředky, aby jim kroužky mohli zaplatit; typickými klienty NZDM jsou děti, o které rodiče zájem nemají, a pokud ho mají, tak nemají peníze nebo čas, případně nevědí, jak se svým dětem věnovat
- vztah mezi pracovníkem DDM a dítětem bychom mohli označit jako učitel/vychovatel – žák; v NZDM jde o vztah pracovník (profesionál, poloprofesionál – dobrovolník) – klient sociální práce
- činnosti v DDM jsou zaměřené na výkon – naučit se něco dobře, ne-li perfektně (např. fotbal); v NZDM nejde o výkon, nejde o to naučit se hrát dobře fotbal, fotbal musí dítě zaujmout a zprostředkovat mu nějaký zážitek či sociální dovednost (např. se naučí prohrávat, fungovat v týmu)
- v DDM jsou dopředu plánované a rozvržené aktivity; v NZDM jsou aktivity vesměs zcela neplánované či plánované na posledních chvíli, nebo dokonce vznikají aktuálně dle potřeb a nálady klientů (princip tady a teď)
- v DDM nemají děti možnost seberealizace; v NZDM je přirozené respektovat spíše přání a rozhodnutí klientů než vymýšlet akce pro mladé, o kterých si pracovníci mohou myslet, že je budou bavit

Dalších rozdílů bychom našli mnoho, tyto však zcela postačují k pochopení těch hlavních v práci klasických institucí oproti volnočasové nabídce NZDM.

3.9. Shrnutí

Kapitola věnující se NZDM je v podstatě stěžejní pro cíle teoretické části mé práce. Jak napovídá název diplomové práce „Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jako vhodné místo pro

volnočasové aktivity sídlištních dětí“ je zapotřebí si tento veřejností nepříliš známý neziskový subjekt detailněji přiblížit. Navíc výsledky mého výzkumu v empirické části mohou být podkladovým materiálem pro práci konkrétního NZDM na sídlišti Černý Most. Na začátku jsem objasnila NZDM jako novou sociální službu, vysvětlila co vlastně je NZDM a co znamená slovo „nízkoprahový“, které může být pro mnoho lidí problematickým. Nedílnou součástí je pasáž o právní úpravě NZDM, která je novinkou a s ní související standardy kvality sociálních služeb. Přes cílovou skupinu, hlavní cíle práce NZDM a jejich financování (podstatné z hlediska toho, že se jedná o neziskové organizace) jsem se propracovala až k hlavnímu pracovnímu nástroji, a to právě volnočasovým aktivitám. Abych zdůraznila jejich specifickou, vymezila jsem je vůči volnočasovým aktivitám v jiných institucích působících v oblasti volného času dětí a mládeže. Celá kapitola mi tak posloužila k ucelenému přehledu o NZDM a jejich práci. V kapitole, kde se věnuji konkrétnímu zařízení není již potřeba bližšího vysvětlování.

4. Život na sídlišti Černý Most

Sídliště Černý Most je jedním z největších pražských panelových sídlišť vybudovaných na okraji města. Jeho první části vznikaly již od konce 80. let 20. století a průběžně se rozvíjí dodnes. Sídliště Černý Most má oproti dalším pražským sídlištím mnohá specifika, takže se stalo lokalitou, o jejíž životní styl je zájem mezi různými institucemi.

4.1. Popis městské části Černý Most

Názvem Černý Most se dle stránek Městské části Praha 14, kam Černý Most teritoriálně spadá, původně honosil kamenný most vedoucí nad tamější železniční tratí. Ten byl začerněný od kouře z projíždějících parních lokomotiv – proto označení Černý Most.

Černý Most sestává výhradně z panelových sídlišť. Nenajdete zde žádné rodinné domky ani staré činžovní domy. Celé sídliště je rozděleno na sídliště Černý Most I. a Černý Most II. „Jednička“ je původním sídlištěm budovaným již před rokem 1989.²² Naopak „dvojka“ je plná nových obytných domů a nových přistěhovalců.²³ Obě sídliště měla dohromady v květnu 2006 téměř 40 tisíc obyvatel, z toho téměř 8 tisíc dětí (Praha 14, 2007).

Pro okolní svět není samotné sídliště ničím zajímavým, avšak jeho komerční a zábavná zóna (Centrum Černý Most s hypermarketem Globus, Zábavní centrum Černý Most s multikinem Village Cinemas a další velké obchodní domy – IKEA, Hornbach, Makro, Electro World apod.²⁴) v těsném sousedství je velmi známá a oblíbená.

4.2. Specifika sídliště Černý Most

Prvním výrazným rozdílem oproti ostatním pražským sídlištím jsou dvě tváře sídliště Černý Most. Zatímco „původní“ sídliště Černý Most I. je staré a vzhledově velmi „socialistické“, nově budovaný Černý Most II. je zajímavým komplexem obytných, komerčních a volnočasových zón. Přímé sousedství velké komerční a zábavné zóny s sebou přináší jednak obyvateli požadovanou

---

²² Sídliště Černý Most I. s přibližně 1780 byty bylo dokončeno v roce 1980 (Černý Most, 2002).

²³ I se stavbou Černého Mostu II. bylo započato před rokem 1989, konkrétně v roce 1985, nicméně výstavba stále pokračuje i dnes. V roce 2002 zde bylo asi 7270 bytů (Černý Most, 2002).

²⁴ Zmíněné obchodní domy spadají již do katastru Horních Počernic, avšak pro místní obyvatele jsou součástí komerční zóny na Černém Mostě.

občanskou vybavenost, ale zároveň i specifické problémy především v souvislosti s volným časem dětí a mládeže.

Další ojedinělostí lokality Černého Mostu je skladba místních obyvatel. Z hlediska rozvoje oblasti je různorodost obyvatelstva žádoucí, nicméně sociální kontrast obyvatel sídliště Černý Most přináší spíše problémy. „Ke starousedlíkům, k nimž lze přiřadit i početnou romskou komunitu, postupně přibývají ekonomicky silní jedinci a rodiny, které lákají zde budované nestandardní a atypické obytné prostory. Paradoxně, do stejných bytů jsou nezdědka umístěovány rodiny ve stavu sociální nouze nebo sociálně slabí jedinci.“ (Černý Most, 2002: 3; zvýraznění autorka) Pod problémy se může skrývat nárůst sociálně patologických jevů či sociální nesnášenlivosti (sociální deprivace nižších sociálněekonomických vrstev²⁵ a netolerance vyšších vrstev) a obojí může vést k poklesu atraktivity sídliště i možnosti přeměny sídliště v gheto. K sociální (spotřební) deprivaci jsou mnohem vnímavější děti a mládež a při snaze se vyrovnat vrstevníkům či spolužákům jsou snadnějšími oběťmi sociálně patologických jevů.

Souhrnně řečeno, sídliště Černý Most je sídlištěm s velmi nehomogenním obyvatelstvem (starousedlíci – nově přistěhovaní, senioři – mladé rodiny, ekonomicky velmi silné rodiny – sociálně slabé rodiny na hranici chudoby, etnické menšiny jako například Romové či Vietnamci), s přílehlou komerční a zábavní zónou, která se stává místem pro trávení volného času obyvatel (především dětí a mládeže) a zároveň téměř vesnickou atmosférou, kterou nabízí přílehlé louky, pole, rybníky a rodinné domky v katastru Dolních Počernic.

4.2.1. Subkultury dětí a mládeže v lokalitě Černý Most

V této kratičké kapitole vycházím z údajů zjištěných Městským centrem sociálních služeb a prevence (dále MCSSP), které lokalitu Černý Most analyzovalo (Černý Most, 2002). Analýza hovoří o dvou hlavních subkulturách, a to příznivců skate a skinheads. Obojí mohu potvrdit z vlastní zkušenosti dobrovolníka v nízkoprahovém klubu. Přítomnost příznivců skate potvrzuje i vlastní výzkum (viz empirická část) mezi žáky základní školy. Jejich přítomnost umocňuje i skate park, který se na sídlišti Černý Most nachází. Zmíněné subkultury ovlivňuje rovněž skutečnost, že na sídliště Černý Most jsou umístěovány tzv. sociálně potřebné rodiny z celé Prahy, a jejich výskyt je tak častější.

---

²⁵ K sociální deprivaci negativně přispívá i přítomnost nákupního a zábavného střediska. Sociálně slabší rodiny jsou tak konfrontovány se spotřebním způsobem života, který je pro ně nedostupný. Uchylují se tak k závadným způsobům jednání.

4.3. Volný čas dětí a mládeže na sídlišti Černý Most

Stejně jako na ostatních sídlištích se i zde projevují v současné době negativní vlivy sídlištního prostředí především z hlediska sociální patologie u dětí a mládeže. Sídliště jsou sice možností, jak nabídnout kvalitní bydlení velkému počtu obyvatel, ale při jejich stavbě nebyla vždy dostatečně promyšlena oblast volnočasových aktivit dětí a mládeže. Tvůrci sídliště samozřejmě počítali a počítají se stavbou hřišť a odpočinkových zón, ale ty jsou vhodné spíše pro neorganizovanou mládež. Cílem by mělo být děti a mládež organizovat, aby jejich volnočasové aktivity byly smysluplné, kvalitní a především pozitivní.

Na tvorbě volnočasových aktivit se na sídlišti Černý Most podílí mnoho subjektů a je znatelná téměř ukázková spolupráce státní správy a neziskového sektoru. V první řadě se tedy ve volnočasových aktivitách angažuje městská část prostřednictvím základních škol a jejich nabídky volnočasových aktivit. V lokalitě se nacházejí 3 základní školy, z nichž dvě jsou velké (cca 800 žáků) a jedna menší (cca 500 žáků). Každá základní škola zajišťuje vlastní soubor různých zájmových a sportovních kroužků (volejbal, gymnastika, jóga, aerobic, bojová umění), dále jsou běžné taneční kurzy, jazykové kurzy, počítačové kurzy, výtvarné a jiné umělecké kroužky apod.²⁶ Avšak tato nabídka neoslovuje všechny děti a jejich rodiče. Možná proto, že ačkoliv se jedná o volnočasové aktivity, jsou zajišťované školou, a děti proto mají pocit stálého dohledu ze strany školy. Jinou bariérou může být i částečná finanční náročnost, protože ne všechny aktivity jsou zdarma. Kromě nabídky základních škol nabízí městská část i sportovní vybití prostřednictvím rozsáhlých cyklostezek, skate parku (jak píše děti SK8 park, *pozn. autora*) i nedalekého plaveckého bazénu (Hloubětín).

Jinou organizací věnující se volnočasovým aktivitám dětí a mládeže v lokalitě Černý Most je přímo magistrát. Magistrát hlavního města Prahy provozuje v lokalitě Dům dětí a mládeže, který nabízí téměř vyčerpávající nabídku volnočasových aktivit pro různé věkové skupiny (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1 – Nabídka kroužků v Domě dětí a mládeže Černý Most

Název kroužku	Věk: od-do	Cena Kč / pololetí	Den	Čas
Estetika, tvoření				
Dívčí klub I	811	500.00	pondělí	14:30 - 15:30
Dívčí klub II	1015	500.00	úterý	15:30 - 17:00
Šikovné ručičky	610	500.00	úterý	14:00 - 15:00
Výtvarné hrátky	1015	500.00	čtvrtek	15:30 - 16:30
Keramika-mladší	711	700.00	pondělí	14:30 - 16:00
Keramika- mladší	711	700.00	úterý	14:30 - 16:00
Keramika- starší	1215	700.00	úterý	16:00 - 17:30
Nebojme se výtvarného umění	1015	1000.00	středa	17:00 - 18:30
Hudba, divadlo				

²⁶ Ve svém výzkumu jsem např. zjistila, že velice oblíbený je estetický kroužek pořádaný ZŠ Vybíralova.

Kytara k táboráku	1015	500.00	úterý	16:30 - 17:30
Kytara k táboráku II	1017	500.00	úterý	17:30 - 18:30
Žonglování	1017	500.00	úterý	16:00 - 17:00

Jazyky a jiné učení

Angličtina-děti začátečníci	811	500.00	pondělí	15:30 - 16:30
Angličtina děti-pokročilí	811	500.00	pondělí	16:30 - 17:30
Němčina - děti začátečníci	815	500.00	úterý	15:30 - 16:30
Arabština - začátečníci	1599	600.00	středa	17:00 - 18:00
Němčina - dospělí začátečníci	1899	800.00	středa	17:00 - 18:00
Němčina pro pokročilé - dospělí	1599	800.00	středa	18:00 - 19:00
Kurz příprava na přijím. zk ČJ		400.00	čtvrtek	16:00-17:00
Kurz příprava na přijím. zk M		400.00	čtvrtek	17:00-18:00

Modeláři

Plastikový modelář	914	600.00	čtvrtek	14:30 - 15:30
Železniční modelář	710	600.00	úterý	14:30 - 16:00
Železniční modelář	1014	600.00	pondělí	16:00 - 17:30
Letecký modelář	1016	600.00	úterý	16:00 - 17:30
Letecký modelář	810	600.00	pondělí	14:30 - 16:00

Počítače

PC začátečníci	812	500.00	čtvrtek	14:00 - 15:00
PC pokročilí	812	600.00	úterý	16:30 - 18:00
PC pokročilí	1215	600.00	středa	16:30 - 18:00
PC pro dospělé - začátečníci	1899	600.00	čtvrtek	19:00 - 20:30
PC - webaři	1215	600.00	čtvrtek	15:00 - 16:30

Sportujeme

Jóga pro děti	1014	500.00	úterý	16:30 - 17:30
Jóga dospělí	1899	800.00	úterý	18:00 - 19:00
Pohybová akrobacie	610	600.00	čtvrtek	15:00 - 16:30
Kalantika	1899	700.00	čtvrtek	19:00 - 20:00
Body form	1899	700.00	pondělí	19:00 - 20:00
Aerobic - mladší	812	500.00	středa	16:30 - 17:30
Aerobic - starší	1315	500.00	středa	18:00 - 19:00
Mix dance - mladší	1013	800.00	středa	15:00 - 16:30
Mix dance - starší	1318	800.00	středa	16:30 - 18:00
Orientální tance	1015	500.00	čtvrtek	17:00 - 18:00
Capoiera	1599	800.00	úterý	17:30 - 19:00
Stěnození	1016	1200.00	středa	15:30 - 17:00
Stěnození	1016	1200.00	pátek	14:30 - 16:00
Harmonizační cvičení	1899	800.00	pondělí	19:00 - 20:30
Florbal	1015	600.00	čtvrtek	17:00 - 18:00
Florbal	1015	600.00	čtvrtek	18:00 - 19:00
Florbal-oddíl	1016	1000.00	úterý	17:00 - 18:30
			čtvrtek	16:30 - 18:00
Volejbal - dívky	1418	700.00	pondělí	18:00 - 19:30
Volejbal - dívky	1418	700.00	středa	19:00 - 20:30
Basketbal	1014	700.00	pondělí	16:30 - 18:00
Pohybové hry	812	700.00	středa	16:00 - 17:30
Míčové hry	1014	700.00	středa	17:30 - 19:00
Orientální tance	1899	800.00	čtvrtek	19:00 - 20:30
Taneční modeling	1418	800.00	pátek	15:15 - 16:45

Příroda

Turistický oddíl	915	500.00	pátek	15:00 - 17:00
------------------	-----	--------	-------	---------------

Zdroj – www.ddmpraaha9.cz

Jak z výše uvedené tabulky vyplývá, jsou všechny kroužky pořádané Domem dětí a mládeže plně hrazeny. Poplatky za jednotlivé kroužky nejsou příliš vysoké, ale i tak mohou rodiny finančně zatížit, některé si je dokonce nemohou dovolit vůbec.

Pro děti a mládež z rodin, které nezvládnou kroužky platit (ať již ve škole nebo v institucích, jako je Dům dětí a mládeže), existují mnohé občanské organizace angažující se ve volnočasových aktivitách. Nabídka všech uvedených subjektů se vzájemně doplňuje a zaměřuje na různé cílové skupiny v rámci skupiny dětí a mládeže (nejčastěji dle věku, ale existují i organizace zaměřené na romské děti a mládež či hendikepované děti a mládež). V lokalitě působí mnoho občanských organizací. Následující přehled zohledňuje organizace věnující se dětem a mládeži a ukazuje šíři nabídky jejich aktivit (Praha 14, 2007):

- **Florbalový oddíl při ZŠ Vybíralova** – florbalový oddíl mladších a starších žáků
- **Heřmánek Křesťanské centrum pro rodinu** – aktivity pro ženy na mateřské dovolené, aktivity pro předškolní a mladší školní děti (taneční, hudební, výtvarné, divadelní kluby, výuka jazyků, PC), aktivity pro mládež (hudební, taneční, výtvarné, jazykové), aktivity pro cizince (doučování jazyka)
- **Klub AA (alergici, astmatici) Černý Most** - sdružení na pomoc chronicky nemocným dětem organizující ozdravné pobyty doma i v zahraničí, pěší výlety do přírody, plavání, hipoterapii, kulturu
- **Občanské sdružení Tretra Praha** – klub orientačního běhu věnující se práci s dětmi a mládeží
- **Občanské sdružení Motýlek provozující komunitní centrum s nízkoprahovým klubem Pacific** – určen dětem a dospívajícím od 6 do 18 let z pražského sídliště Černý Most a blízkého okolí, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci, žijí v omezujících životních podmínkách nebo se dostávají do konfliktu se společností
- **Občanské sdružení Jahoda provozující nízkoprahové kluby Jahoda a Džagoda** (viz samostatná kapitola)
- **Sdružení občanské inspirace** – kroužky a další volnočasové aktivity pro děti, přednášky, bezplatná sociálněprávní poradna
- **YMCA – Klub maminek „Klubíčko“** – mateřské centrum zaměřující se na maminky a děti předškolního a mladšího školního věku

Nabídka občanských subjektů na Černém Mostě je tedy vcelku široká, pokud si vezmeme, že jsem vybírala pouze organizace působící přímo na sídlištích Černý Most. Děti a mládež mají ještě možnost navštěvovat vzdálenější kroužky, sportovní oddíly či jiné aktivity v katastru Prahy 14. Musejí však za nimi dojíždět. Zajímavý je i výskyt dvou nízkoprahových center přímo na Černém Mostě. Obě

zařízení, respektive tři (Jahoda, Džagoda a Pacifik) mají vlastní klientelu a zároveň klientelu, která se čas od času prostřídává. Klidně by však mohl být počet nízkoprahových zařízení větší - svůj prostor a klientelu by si na tomto sídlišti bez problémů našly.

4.3.1. Nabídka volnočasových aktivit nízkoprahového klubu Pacifik

Protože se občanské sdružení Jahoda, které provozuje nízkoprahové kluby Jahoda a Džagoda věnuje v samostatné kapitole (viz kapitola 5), je vhodné se krátce pozastavit i nad „konkurenčním“ nízkoprahovým, klubem Pacifik, které se nachází ve stejné lokalitě.

Provozovatelem klubu Pacifik je občanská organizace Komunitní centrum Motýlek, jehož posláním je poskytovat mnohostrannou podporu rodinám se zdravotně a sociálně handicapovanými dětmi na Černém Mostě. Jejich cílem je umožnit znevýhodněným dětem, aby i ony vyrůstaly v klidném domácím prostředí a úspěšně se začleňovaly do společnosti (Motýlek, 2007). Posláním samotného klubu jsou sociální služby dětem ze sídliště Černý Most a blízkého okolí, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci, žijí v omezujících životních podmínkách nebo se dostávají do konfliktu se společností, vyrůstají v nepříznivém rodinném zázemí, mají vyhraněný životní styl či dávají přednost pasivnímu volnému času (jejich poslání je téměř totožné s definovaným cílem všech nízkoprahových zařízení, *pozn. autora*).

Cílovou skupinou Pacifiku jsou děti a mládež ve věkovém rozmezí 6 – 18 let. Klub je tedy určen současně menším dětem i teenagerům. Klub je otevřen od pondělí do pátku v odpoledních hodinách. Svým klientům klub nabízí samostatnou volbu programu. Klienti mohou hrát různé stolní hry, šipky, fotbálek, karty, poslouchat hudbu, číst časopisy a knížky, kreslit... Dětem je k dispozici i půjčovna sportovních potřeb, her a knížek. Pravidelně se v klubu konají i zájmové kroužky, a to jedenkrát měsíčně filmový klub, divadelní klub, klub vaření, diskusní klub a výtvarný klub. Současně po celý rok probíhají v Pacifiku jednorázové akce, např. návštěva aquaparku, lanového centra, bobové dráhy, kina nebo se pořádají sobotní výlety. Kromě volnočasových aktivit nabízí Pacifik i různé preventivní programy (besedy) s odborníky z oblasti protidrogové prevence apod.

4.4. Shrnutí

Kapitola o městské části Černý Most má svůj význam pro cíle jak teoretické části, tak empirické. V teoretické části nám dokresluje zúžení práce na oblast sídliště Černý Most a v empirické části nám pomůže pochopit některé výsledky provedeného výzkumu. V kapitole jsou uvedena specifika lokality, její subkultury, možnosti trávení volného času z hlediska státních i nestátních subjektů a na závěr je přiblíženo „konkurenční“ nízkoprahové zařízení Pacifik, které působí ve stejné lokalitě jako kluby Jahoda a Džagoda (viz následující kapitola).

5. Občanské sdružení Jahoda

Občanským sdružením (dále OS) Jahoda a jeho dvěma nízkoprahovými kluby se ve své práci zabývám proto, abych představila konkrétní neziskovou organizaci, respektive konkrétní nízkoprahové kluby působící na sídlišti Černý Most. Navíc v občanském sdružení působím jako dobrovolník a znám proto organizaci i ze „zákulisí“. Důkladnější pohled na konkrétní zařízení poslouží ke snadnějšímu pochopení, čím se NZDM může zabývat a jaké má konkrétní cíle a principy své práce.

Občanské sdružení Jahoda je nezisková organizace využívající pro svou práci především dobrovolníky.²⁷ Pomáhá ohroženým dětem a rodinám pomocí volnočasových aktivit pro děti a mládež ze sídliště Černý Most prostřednictvím svých dvou otevřených/nízkoprahových²⁸ klubů Jahoda a Džagoda. Do třetice zaštituje Jahoda klub Jahůdka, který je určen pro maminky s malými dětmi z blízkosti Jahody. Jedná se však o jejich vlastní iniciativu a Jahoda jim poskytuje pouze zázemí pro jejich vlastní aktivity. Kromě nízkoprahových klubů vysílá občanské sdružení Jahoda i dobrovolníky do azylových domů pro matky s dětmi, kde se dobrovolníci věnují dětem a jejich volnočasovým aktivitám zatímco matky mají různá školení či přednášky. Pro účely mé diplomové práce se však tento směr nehodí, a proto se dále zabývám pouze nízkoprahovými kluby. Týmy dobrovolníků (pod vedením tzv. „vedoucích klubů“ – zkušených dobrovolníků) pravidelně fungují v klubech, kde se dětem či mládeži věnují. V rámci těchto klubů dobrovolníci tráví s dětmi a mládeží volný čas, občas společně vyjedou na výlet a dokonce výjimečně i na víkendový či prázdninový pobyt. Smysl klubů vystihuje jahoděcké motto: „S námi jsou děti silnější“, které znamená, že je dětem nabídnut kamarádský vztah se skupinou dobrovolníků, je jim poskytován bezpečný prostor pro jejich volnočasové aktivity a samozřejmě i zázemí pro jejich radosti i starosti.

Posláním sdružení je pomáhat dětem a mládeži překonávat tíživou rodinnou situaci, být jim dobrými kamarády, kterým se můžou kdykoliv svěřit se svými problémy, ukázat jim, jak lze smysluplně trávit volný čas, naučit je novým sociálním i praktickým dovednostem, umožnit jim poznat nová místa a v neposlední řadě získat nové přátele z řad vrstevníků.

Osobně si myslím, že občanské sdružení Jahoda svou činností velmi prospívá prevenci sociálně patologických jevů na anonymním sídlišti a je škoda, že nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ještě dnes nefungují v každé městské části. Navíc do klubů nechodí pouze děti ze sociálně

---

²⁷ Dobrovolníkem je ten, kdo věnuje nezištně „z dobré vůle“ a ve svém volném čase svůj um a energii ve prospěch ostatních lidí (Hestia, 2007). Musí ale také splnit dané podmínky pro výkon dobrovolnické služby - osoba starší 15 let při jejím výkonu na území ČR či osoba starší 18 let při jejím výkonu v zahraničí (Zákon 198/2002 Sb).

²⁸ Označení otevřený či nízkoprahový klub je v podstatě totožné (pozn. autora).

slabších nebo sociálně nevyhovujících rodin, naopak v klubech se setkávají děti z různých poměrů, z různých sociálních vrstev i s různými rodinnými problémy. Vzájemně se tak od sebe učí věci, které z domova neznají, a to oběma směry. Funkčnost klubů má pozitivní vliv i na samotné rodiny tím, že rodiče, jejichž děti kluby navštěvují mají např. celé sobotní dopoledne pro sebe a mohou se věnovat svým problémům. Na děti pak mají více času a jsou k nim „milejší“.

5.1. Historie a okolnosti založení občanského sdružení Jahoda

Vznik Jahody je velmi zajímavý a důležitý pro další práci, a proto se mu krátce věnuji. Občanské sdružení Jahoda je výsledkem snahy několika studentů oboru sociální práce v rámci jejich studia na vyšší odborné škole sociálně právní²⁹. Studenti začali vážně uvažovat o myšlence provozovat vlastní organizaci, kde by mohli uplatnit své nadšení tak trochu po svém, protože ze svých praxí byli nespokojeni se zkosnatělým přístupem některých pracovníků v sociálních službách. Jejich učitelé jim tuto hru na vlastní poradnu umožňovali, až počátkem roku 1997 vnikla zcela spontánně opravdová nezisková organizace – občanské sdružení nesoucí jméno Jahoda.

5.2. Orgány sdružení, členství v občanském sdružení Jahoda

Občanské sdružení se řídí obecnými stanovami, které byly přijaty a schváleny Ministerstvem vnitra při založení sdružení a v průběhu fungování podle potřeb pozměněny či doplněny. Nejvyšším orgánem sdružení je shromáždění všech členů – valná hromada, která jako statutární orgán volí tříčlenné představenstvo a jako kontrolní orgán dozorčí radu. Představenstvo posléze jmenuje ředitele, který coby výkonný orgán řídí sdružení v souladu s jeho posláním a cíli. Valná hromada se schází 1x ročně, představenstvo 1x měsíčně. Ze schůzí valné hromady i představenstva jsou pořizovány zápisy, které poté obdrží všichni členové sdružení. Dalšími personálními funkcemi kromě ředitelky (je zároveň i vedoucí klubu Jahoda) jsou koordinátorka (spolupracuje s vedoucími klubů Jahoda a Džagoda a společně koordinují činnost klubů), vedoucí a kontaktní pracovnice klubu Džadoga, kontaktní a terénní pracovník klubu Džagoda a kontaktní sociální pracovnice.

Členství ve sdružení umožňuje členům podílet se a ovlivňovat veškeré aktivity sdružení, dostávat aktuální informace o činnostech a chodu sdružení, účastnit se různých aktivit spojených s činností sdružení a volit členy představenstva na valné hromadě. Členy mohou být fyzické i právnické osoby a noví členové mohou být přijati do sdružení pouze s písemným souhlasem představenstva. Členství vzniká podáním přihlášky a zaplacením členského příspěvku (fyzická osoba

---

²⁹ Nachází se v Praze v Jahodové ulici na Praze 10 (odtud název).

100 Kč ročně a právnická osoba 5 000 Kč ročně). Každý člen má určitá práva a povinnosti, které jsou zahrnuty ve stanovách sdružení. Práva a povinnosti se týkají především pravidelného informování členů o chodu a aktivitách sdružení, plnění finančního závazku ze strany členů vůči sdružení, podílení se podle svých možností na realizaci cílů a projektů sdružení, účasti a hlasování na schůzích valné hromady a řízení se stanovami a interními předpisy sdružení. Sdružení pak nabízí svým členům zajímavé aktivity nejen z oblasti sociální práce (společenské akce pro členy sdružení), ale umožňuje jim např. také využívat knihovnu sdružení.³⁰

5.3. Financování občanského sdružení Jahoda

Občanské sdružení Jahoda je nezisková organizace, která poskytuje služby bezplatně, a to z prostředků získaných od institucí a partnerů. Její financování je vícezdrojové. Každoročně podává žádosti o granty přidělované Ministerstvem práce a sociálních věcí, Magistrátem hlavního města Prahy či přímo Městskou částí Praha 14. V rámci nestátních subjektů Jahoda pravidelně žádá o finanční prostředky např. u Nadace rozvoje občanské společnosti, Nadace Precioza či Nadace Via. Jahoda také v minulosti získala grant v rámci projektu Evropské Unie v programu ACCESs 2000 zaměřený na rozšíření a zkvalitnění služeb klubu. Občanské sdružení Jahoda dále prošlo v rámci programu PHARE 2000 (zaměřený na fundraisingové aktivity) školením, jak získávat prostředky prostřednictvím kvalitního fundraisingu a jak si vytvořit širokou databázi pravidelných dárců a sponzorů tak, aby sdružení nemuselo čerpat finance ze státních prostředků. Sdružení je podporováno i individuálními dárci, i když zatím jen v malé míře. Ve větší míře sdružení podporují komerční firmy, jejichž loga uvádí sdružení na svých webových stránkách, na propagačních materiálech (u některých se jedná o základní podmínku získání finanční podpory) a děkuje jim za podporu v každoroční výroční zprávě.

5.4. Základní principy a cíle práce občanského sdružení Jahoda

Dnes je Jahoda občanským sdružením, jejíž pomoci ročně využije více než 300 dětí nejen ze sídliště Černý Most, ale i z dalších městských částí. Pro své poslání využívá více než 60 aktivních dobrovolníků a od počátku si zakládá na svých základních principech, jimiž jsou (Jahodaweb, 2007):

- **děti na prvním místě** – hlavním předmětem a cílem všech aktivit občanského sdružení Jahoda je pomoc potřebným, ohroženým a sociálně znevýhodněným dětem s důrazem na prevenci

---

³⁰ Sdružení má v současnosti 13 členů (Jahodaweb, 2007).

- **transparentnost** – otevřené a poctivé jednání ve smyslu „fair play“ je neoddelitelnou součástí všech činností
- **aktivní občanství/občanská odpovědnost** – ochota a víra v možnost „změnit svět“ vlastním přičiněním (tento princip spojuje všechny dobrovolníky a členy Jahody)
- **týmová práce** – práce ve skupině umožňuje dynamicky se rozvíjet a vždy využívat efektivně potenciál všech členů týmu, ať se jedná o práci s dětmi nebo o rozvoj webových stránek

Na svých stránkách deklaruje občanské sdružení Jahoda tři základní cíle své práce:

- **rozšiřovat služby azylových domů** (není podstatné pro tuto práci, ale je to jeden z hlavních cílů organizace)
- **provozovat nízkoprahové služby pro děti a mládež** na sídlišti Černý Most; aktivně vytvářet a nabízet prostor pro uplatnění společných aktivit všem obyvatelům sídliště formou komunitní práce³¹; kluby se zaměřují hlavně na děti ohrožené trávením převážně většiny volného času na ulici, neorganizovanou mládež, děti hledající náplň volného času, mládež v období pubescence, děti s problémy v rodině, ve škole nebo ve svém okolí
- **rozvíjet fenomén dobrovolnictví v oblasti sociálních služeb**; aktivně seznamovat prostřednictvím internetu odbornou i laickou veřejnost s činností dobrovolníků

5.5. Nízkoprahové kluby Jahoda a Džagoda

V současnosti provozuje občanské sdružení Jahoda dva nízkoprahové kluby. Nebylo ale tomu tak od počátku. Klub Jahoda býval jediným otevřeným klubem s velmi širokou cílovou skupinou, který vznikl až v roce 2002 (v letech 1997 – 2002 fungovala Jahoda pouze v azylových domech). Cílovou skupinou byly totiž děti a mládež ze sídliště Černý Most ve věkovém rozpětí od 3 do 18 let. Praxe potvrdila, že ačkoliv klub vcelku fungoval, není ideální provozovat klub jak pro malá děti, tak pro starší mládež dohromady. Jejich zájmy a priority se výrazně liší, a proto došlo v květnu 2006 k otevření nového nízkoprahového klubu pro mládež nesoucího původní název, ale upravený pro mládež - Džagoda. V současnosti provozuje sdružení 2 nízkoprahové kluby. Při realizaci všech

---

³¹ Komunitní práce je metoda, ve které jsou jednotlivci, skupiny a organizace zapojeni do plánovací činnosti s cílem ovlivnit společenské problémy. Cílem komunitní práce je ovlivňování sociálních změn prostřednictvím analýzy sociálních situací a formování vztahů mezi rozličnými skupinami daného celku tak, aby tento celek sám dospěl k realizaci žádoucích změn (Jahodaweb, 2007).

programů vychází primárně z poptávky samotných dětí a obyvatel sídliště. Aktivně zjišťují změnu této poptávky a zároveň aktuální zpětnou vazbu na realizované programy.

Oba nízkoprahové kluby zřízené občanským sdružením Jahoda jsou zaměřeny více na volnočasové aktivity než na klasické sociální služby poskytované v NZDM. Neznamena to však, že by nebyly klasickým NZDM či tyto služby zcela opomíjeli. U obou klubů funguje kontaktní pracovník (streetworker) a nově v klubech funguje i sociální pracovnice, která dětem nabízí nejen kamarádkou, ale hlavně profesionální pomoc.

5.5.1. Klub Jahoda

Otevřený klub Jahoda nabízí dětem bezplatnou účast zájmových/volnočasových aktivitách, které jsou jinde pro jejich rodiny finančně nedostupné. Je oficiálně určen dětem ve věkovém rozmezí 3 – 15 let. V praxi však klub navštěvují především děti do 12 až 13 let. Klub je otevřený každé pondělí, úterý a čtvrtek od 15 do 19 hodin a každých 14 dní se koná sobotní, obvykle celodenní, výlet (např. návštěva muzea, zoologické zahrady, výlet do přírody, aquaparku, návštěva hradu či zámku ...). Mimo běžného provozu a sobotních výletů nabízí klub i jednorázové akce. Buď se jedná o tematické akce spojené s významnými svátky (např. mikulášská, velikonoční, vánoční) nebo akce jako Venca party, Maškarní v Jahodě, Den otevřených dveří, sportovní turnaje apod. Dětem se věnuje tým vyškolených dobrovolníků, kteří navíc pravidelně procházejí supervizí. Klub dětem nabízí i pravidelné kroužky – keramika, malování, muzika, počítače, kurz angličtiny apod. Kromě volnočasových aktivit nabízí klub dětem i prostor pro jejich životní starosti (např. hádka s rodičem, šikana ve škole, hádka s kamarádem apod.). Dobrovolníci a odborní pracovníci Jahody (sociální či kontaktní pracovníci) jsou dětem v těchto situacích plně nápomocni v hledání řešení uvedených problémů. Kromě vybavení pro pořádání kroužků disponuje klub i dalšími hračkami a pomůckami pro práci s dětmi, jak pro vnitřní, tak pro venkovní použití.

Co se týká provozu klubu, respektive pravidel, tak vycházejí ze standardních pravidel pro nízkoprahové kluby pro děti a mládež. Vstup není nikomu z dětí v uvedeném věkovém rozmezí odepřen a je zdarma. Vstup je zakázán pouze rodičům, protože se jedná pouze o prostor pro dětí a jejich volnočasové aktivity. Pracovníci klubu pouze evidují v docházkové knize, kdo a v kolik na klub přišel a v kolik odešel (uvádí se pouze křestní jméno, případně přezdívka, která může být smyšlená, aby byla zaručena anonymita, pokud si jí dítě přeje; uvádí se také věk³²). U sobotních výletů bývá nutný písemný souhlas rodičů. Na klubu se děti musejí chovat slušně (neprat se, nenadávat si, nemluvit sprostě, nežalovat, nelhat, neničit věci apod.) a pokud se tak neděje mohou dostat

---

³² Pro statistické účely.

napomenutí od pracovníka v klubu. Pokud napomenutí získají opakovaně, mohou být z klubu vykázáni a i mít zákaz klub po určitou dobu navštěvovat. Po skončení klubu pomáhají děti s jeho úklidem a úklidem okolí.

Důležité je i to, že každý tým dobrovolníků a pracovníků vede za svůj den deník, co se na klubu podnikalo, čemu se děti věnovali, jestli došlo k nějakému problému atd. Deník je pak využíván např. u supervizi k volbě tématu, o kterém se bude hovořit a který se bude na supervizi řešit.

5.5.2. Klub Džagoda

Otevřený klub Džagoda je novým mladším „bratrem“ klubu Jahoda. Je určen hlavně teenagerům od 12 do 18 let a jeho hlavní náplní je poskytovat sociální služby jako sociální poradenství nebo informační servis, sociální intervenci s přesahem do ulic periferního pražského sídliště prostřednictvím terénní kontaktní práce a současně nabízet teenagerům vhodné volnočasové aktivity (Jahodaweb, 2007). Mládež zde nalezne prostor pro vlastní realizaci (hudební, výtvarné či diskusní odpoledne) a pohybuje se v bezpečném prostoru a netráví svůj volný čas poplakováním se po sídlišti. Džagoda disponuje zajímavým vybavením pro teenagery, a to např. stolním fotbálkem, hudební zkušebnou či počítači s připojením na internet. Nabízí ale i obyčejné posezení v příjemných prostorách, kde je možné dát si například čaj a jen tak relaxovat. Vstup do nízkopražského klubu je zdarma a klub je otevřen každé pondělí, středu a pátek od 14 do 20 hodin.

Stejně jako klub Jahoda má i Džagoda svá pravidla, bez nichž by se tato práce neobešla. Děti mohou do klubu přijít a odejít kdykoliv v rámci otevíracích hodin. V klubu se nesmí chovat agresivně, musí respektovat ostatní, nesmí v klubu ani jeho blízkém okolí užívat drogy (včetně alkoholu a cigaret) a nesmí s nimi ani jakkoliv manipulovat, nesmí do klubu nosit zbraně či jiné zdraví a bezpečnost ohrožující předměty. Při porušení pravidel může dojít k okamžitému vykázání z klubu i na dobu několika dní.

5.6. Shrnutí

Poslední kapitola teoretické části představuje konkrétní neziskovou organizaci, respektive její dva nízkopražské kluby. Význam představení konkrétní organizace spočívá v tom, že nám propojí předchozí teorie o NZDM s praxí. Navíc to byla její zakázka provést výzkum mezi její cílovou skupinou, který by poodhalil poptávku dětí ze sídliště Černý Most po volnočasových aktivitách. Závěry, které z výzkumu vyplynou, mohou organizaci posloužit ke zefektivnění jejich práce směrem

k poptávce cílové skupiny. Představeno je občanské sdružení Jahoda, jeho založení a historie. Z hlediska fungování jeho orgány, podmínky členství a financování. Z hlediska nízkoprahové práce s dětmi a mládeží uvádím základní principy a cíle jejich práce. Následují podkapitoly představující každodenní práci obou klubů, jejich nabídku volnočasových aktivit, klubové zásady a pravidla.

6. Empirická část - Analýza poptávky po volnočasových aktivitách dětí ze sídliště Černý Most I., II.

Empirická část diplomové práce navazuje na předcházející kapitoly zabývající se volným časem dětí a mládeže, nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež, lokalitou sídliště Černý Most a konkrétním nízkoprahovým zařízením provozovaným občanským sdružením Jahoda. Jako dobrovolníka působícího v občanském sdružení Jahoda (nízkoprahový klub Jahoda a Džagoda) mne napadlo, že by pro naši další práci bylo dobré provést výzkum přímo mezi dětmi a zjistit, čemu se ve svém volném čase věnují, čemu by se rády věnovaly na sídlišti, co jim na sídlišti chybí apod. Navíc jsem už dopředu věděla, že se má diplomová práce bude ubírat směrem volnočasových aktivit a přizpůsobovala jsem tomu i veškeré seminární práce v průběhu studia. Společně s dnes již bývalým ředitelem občanského sdružení Jahoda Mgr. Janem Dolínkem jsme tedy tuto myšlenku začali realizovat. Jeho úkolem bylo připravit oblasti otázek, které by je zajímaly a byly pro další práci Jahody přínosné. Samotný výzkum a jeho realizace pak zbyla na mě.

6.1. Předmět výzkumu

Jak již úvod napovídá, předmětem výzkumu je zjistit současný stav volnočasových aktivit dětí a mládeže ze sídliště Černý Most a zároveň jejich poptávku po volnočasových aktivitách. Dílčími cíli je získání doplňujících informací o tom, jaké aktivity dětem na sídlišti chybí, o postoji rodičů k aktivitám dětí (z pohledu samotných dětí) apod. Všechny otázky odpovídají na to, jaké představy o volném čase a jeho naplnění mají děti a mládež žijící na sídlišti Černý Most. Důvodem výběru výzkumu nebylo jen to, že závěry pomohou další práci občanského sdružení Jahoda, a výzkum tak nebude proveden pouze pro účely diplomové práce, ale také to, že volnočasové aktivity úzce souvisí s činností nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Zde si na základě příkladu konkrétního zařízení, vymezené lokality a závěrů z výzkumu můžeme všechny součásti snadno propojit. Praktický dopad výzkumu je mým příspěvkem neziskovému sektoru, respektive celé občanské společnosti.

6.2. Pracovní hypotézy

Cílem mého výzkumu není testování předem stanovených hypotéz, ale zjištění nových skutečností – jaká je současná situace v oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže ze sídliště Černý Most. Použitý standardizovaný dotazník má explorační povahu, tzn. „co nám řeknou data“ – jakým aktivitám se děti věnují, co je zajímavé, čemu by se rády věnovaly, co na to jejich rodiče apod.

6.3. Výběr vzorku

Výběr vzorku byl od počátku nejkomplicovanější součástí výzkumu. Aby byl vzorek reprezentativní na takto velkém sídlišti, musela bych zvolit vysoký počet respondentů. Bohužel nebylo v mých silách výzkum takového rozsahu zrealizovat. Vzorek jsem proto zvolila menší, ale i přesto se domnívám, že je v podstatě reprezentativní - zjištěné závěry se dají generalizovat na cílovou populaci, kterou jsou v mém případě děti ze sídliště Černý Most navštěvující 3. – 9. třídu.³³

Výchozím bodem byly základní školy na sídlišti Černý Most, které jsou tři a celkem je navštěvuje cca 2 100 žáků mezi 1. a 9. třídou. Mojí cílovou populací byly však pouze děti mezi 3. – 9. třídou. Odhadem jsem si tedy celkový počet žáků snížila o 1. a 2. třídy (cca 500 žáků); cílová populace se snížila na 1 600 žáků. Jako vhodný vzorek se mi tedy jevila skupina 160 dětí. Od začátku jsem počítala se 100% návratností, protože jsem dotazníky rozdávala osobně přímo ve třídách a po vyplnění si je vybrala. Nebylo tedy nutné připočítávat žádné procento dotazníků navíc kvůli špatné návratnosti. Jediným nebezpečím byla možnost částečně vyplněných dotazníků; ty však mé práci zásadně nevadily - do výsledků jsem zahrnula jen ty odpovědi, které vyplněné byly.

Dalším krokem bylo zvolení metody výběru vzorku 160 dětí. V původním záměru jsem počítala, že budou vybrány děti ze všech tří škol náhodným výběrem poměrně dle jednotlivých ročníků. To by znamenalo např. 6 dětí ze všech 3. tříd, ze všech 4. tříd atd. Takovýto výběr vzorku by byl však technicky velmi náročný. Navíc jsem posléze došla ke zjištění, že mezi základními školami neexistují významné rozdíly v umístění v dané lokalitě (všechny tři jsou přímo na sídlišti „mezi paneláky“) a ani v zaměření (všechny tři mají značný rozsah mimoškolních aktivit). Jediným rozdílem je velikost (jedna škola je menší), což jsem však nepovažovala za překážku. Pokud by mezi školami existovaly podstatné rozdíly, mohly mít z hlediska trávení volného času dětí vliv na výsledné údaje. Rozhodla jsem se tedy výzkum zrealizovat pouze v jedné základní škole, a to jedné z dvou větších. Nakonec jsem zvolila základní školu Vybíralova, a to proto, že je blíže klubům Jahoda a Džagoda. Škola má v každém ročníku 4 třídy; vždy jsem záměrně vybrala třídu s největším počtem žáků pro případ, že někteří budou chybět (výzkum byl prováděn v lednu – časté nemoci, hory apod.), aby ve třídách stále zbyl dostatečný počet žáků.

6.4. Metodologie

Jako nejvhodnější metoda se mi jevil kvantitativní výzkum, respektive standardizované dotazníkové šetření. Důvod byl zejména ten, že jsem oslovovala relativně vysoký počet respondentů

---

³³ Věkově jde o nejsilnější skupinu navštěvující kluby Jahoda a Džagoda – 8 – 15 let.

(plánovaný vzorek byl cca 160 dětí). Zpočátku jsem řešila, jaké v dotazníku (viz příloha č. 1) budou otázky - zda otevřené, uzavřené či zda použiju oba typy. Oba typy mají své výhody i nevýhody, ale nakonec jsem se přiklonila k variantě s otevřenými otázkami, a to proto, aby mi z výzkumu nevypadly některé aktivity či odpovědi, které bych dopředu sama nevymyslela, a neuvedla je tak v možnostech. Navíc otevřené otázky mají tu výhodu, že výzkumník „nenavádí“ respondenty k odpovědím. Jejich nevýhodou je ale nízká reliabilita³⁴ a z hlediska zpracování jsou náročnější. Mým cílem však bylo především zjistit rozmanitost volnočasových aktivit a jejich co možná nejobsáhlejší výčet z pohledu dětí. To mi otevřené otázky umožnily.

6.5. Předvýzkum

Po zkušenostech s výzkumem v bakalářské práci a po poradě s mou vedoucí diplomové práce jsem provedla i malý předvýzkum, abych si ověřila, že dotazník je srozumitelný a respondenti mi odpovídají na to, na co se jich ptám. Předvýzkum byl důležitý i z hlediska toho, že na stejný dotazník odpovídala nehomogenní skupina dětí ze 3. až 9. třídy. Dotazník byl proto vytvořen tak, aby byl srozumitelný především dětem ze 3. třídy. Předvýzkum jsem provedla na 5 klientech nízkopražského klubu Jahoda – třech mladších a dvou starších. Po získání dotazníků zpět jsem byla mile překvapená - nezjistila jsem žádné nesrozumitelnosti či problematická místa. Dotazníky se mi vrátily kompletně vyplněné a odpovědi se jevily jako validní.³⁵ Dotazník byl tedy připraven na použití v samotném výzkumu.

Jedinou věcí, kterou jsem v dotazníku před jeho použitím upravila, bylo vypuštění údaje o tom, zda má respondent sourozence. Původně jsem údaj chtěla použít pro zohledňování některých volnočasových aktivit. Nakonec jsem se však rozhodla pro trochu odlišné zpracovávání výsledků a tento údaj přestal být pro mé potřeby relevantní.

6.6. Problémy při výzkumu

Prvním problémem ještě před samotnou realizací výzkumu byl výběr reprezentativního vzorku (viz podkapitola č. 7.2 Výběr vzorku). Po zvládnutí výběru vzorku bylo obtížné vytvořit dotazník, respektive otázky, na něž by byly odpovědi validní a srozumitelné, tedy aby byl dotazník vhodný jak pro mladší, tak i starší respondenty. Ověření při předvýzkumu nakonec ukázalo, že se to podařilo. Posledním problémem bylo zpracování vyplněných dotazníků. Rámcově jsem si sice stanovila postup

---

³⁴ Reliabilní měření je takové, které při opakované aplikaci dává shodné výsledky, pokud se ovšem stav pozorovaného objektu nezmění (Disman, 2002).

³⁵ Validní měření je takové, které měří skutečně to, co jsme zamýšleli měřit (Disman, 2002).

zpracovávání, při samotné realizaci se však moje představa ukázala jako nepraktická. Dotazníky jsem posléze dle respondentů rozdělila na potencionální klienty klubu Jahoda (8 – 11 let, celkem 66 respondentů) a klienty klubu Džagoda (12 – 15 let, celkem 71 respondentů). Rozlišení tak rozdělilo respondenty téměř na polovinu. Zpracovávání bylo poté jednodušší. I přes uvedené problémy si myslím, že výzkum přinesl celou řadu cenných informací.

6.7. Realizace výzkumu

Jak jsem již uvedla, výzkum byl realizován na vzorku dětí a mládeže navštěvujících 3. až 9. třídu základní školy. Výzkum probíhal v základní škole Vybíralova³⁶ po dohodě s panem ředitelem PaedDr. Petrem Skalským, CSc. v pátek 19. ledna 2007. Za jeden den se mi podařilo osobně navštívit všechny vybrané třídy, rozdat dotazníky, počkat na vyplnění a následně je zpět sesbírat. Pátek byl vybrán záměrně, protože dotazník je koncipován tak, že děti si musí vzpomenout na předcházející dny, tj. na pondělí až čtvrtek, a na volnočasové aktivity, kterým se věnovaly. Do výzkumu byly vybrány tyto třídy:

3A – 23 maximální počet, přítomno 16

4C – 23 maximální počet, přítomno 20

5B – 26 maximální počet, přítomno 22

6D – 24 maximální počet, přítomno 22

7D – 23 maximální počet, přítomno 19

8A – 23 maximální počet, přítomno 20

9B – 23 maximální počet, přítomno 18

Z původního vzorku 165 respondentů (plný počet žáků ve třídě) bylo nakonec přítomno 137 dětí. Chybělo pouze 28 dětí. Záměrně byly zvoleny třídy s nejvyšším počtem dětí, aby se vykompenzovali případní chybějící. Co se týká rozložení dívek a chlapců ve výzkumu, náhodný výběr zajistil přibližně stejné rozložení – 67 dívek a 70 chlapců.

6.7.1. Údaje o respondentech

Výzkumu se zúčastnilo celkem 137 respondentů – dětí ze 3. až 9. tříd základní školy Vybíralova, z toho 70 chlapců a 67 dívek (viz tabulka č. 2).

---

³⁶ ZŠ Vybíralova 964/8, 198 00 Praha 9

Tabulka č. 2 – Složení respondentů

Věk	Celkem m dětí	C hlavců	D dívek
15 let	15	7	8
14 let	16	7	9
13 let	24	1 4	1 0
12 let	16	7	9
11 let	26	1 3	1 3
10 let	19	9	1 0
9 let	19	1 2	7
8 let	2	1	1
Celkem	137	7 0	6 7

Zdroj – vlastní výzkum

6.7.2. Vyhodnocení dotazníků

Každý respondent odpovídal na devět otevřených otázek, z nichž se standardizovaný dotazník skládá. Bylo zapotřebí vyhodnotit každou otázku zvlášť, a to jak pro klub Jahoda, tak pro klub Džagoda, a také pro chlapce a dívky. Samotný dotazník je rozdělen do určitých tematických oblastí:

- I. část (otázka 1 – 4) – otázky mapující aktivity, kterým se děti ve volném čase věnují
- II. část (otázka 5 – 6) – otázky zohledňující, jakým dalším aktivitám by se děti rády věnovaly a zda jim chybí místo, kde by se jim mohli věnovat, případně, jak si takové místo představují
- III. část (otázka 7) – otázka odhalující pohled rodičů na volnočasové aktivity jejich dětí
- IV. část (otázka 8 – 9) – otázky vztahující se k bydlení na sídlišti

6.8. První část dotazníku – volnočasové aktivity dětí a mládeže

V následující části jsou prezentovány výsledky první části dotazníku, tedy odpovědi na otázky, kterým aktivitám se děti a mládež věnují, a to jak ve školním týdnu, tak o víkendech.

6.8.1. Otázka č. 1, otázka č. 2

Otázka č. 1 zní - *Ted' si prosím vzpomeň na předchozí 4 dny. Napiš nám, co jsi dělal(a) v čase po škole a kde to bylo?*

Otázka č. 2 zní - *A je něco dalšího, co často po škole děláš, ale v posledních dnech jsi to zrovna neděl(a)?*

Význam druhé otázky je doplňující k otázce první. Doplněné aktivity nám poskytnou komplexní přehled o volnočasových aktivitách dětí a mládeže ve školním týdnu. V otázce první si děti na některé nemusely vzpomenout a ani se jim nemusely v posledních 4 dnech věnovat. Snažila jsem se tak minimalizovat redukci aktivit v odpovědích a zároveň zajistit první otázce reliabilitu. Odpovědi jsem přehledně zpracovala do grafů č. 3 (mladší děti – Klub Jahoda) a č. 4 (starší děti – Klub Džagoda) a následujících vysvětlujících výčtů, aby přehled byl kompletní.

Výzkum byl prováděn v pátek (viz podkapitola č. 6.7 Realizace výzkumu), aby se dětem lépe vzpomínalo na jednotlivé aktivity v předcházejících dnech. Zaznamenávala jsem každou dětemi zmíněnou aktivitu i s detailními rozdíly a jejich četností. Pokud se aktivita v týdnu opakovala, zaznamenala jsem ji u daného respondenta pouze jednou.

Klub Jahoda

Zjištěné údaje se týkají mladších dětí (8 – 11 let), kteří věkem odpovídají klientele nízkopražového klubu Jahoda (viz graf č. 3).

Vysvětlivky ke grafu č. 3 – Přehled volnočasových aktivit – školní týden (Jahoda)

V grafu č. 3 jsou zohledněny pouze aktivity s největší četností u dívek či chlapců, které se daly zařadit pod samostatnou kategorii. Zbylé aktivity bylo pro jednodušší znázornění v grafu nutné sdružit pod určité nadřazené kategorie, např. kroužky, sporty a ostatní (aktivity nevhodné pro zařazení do jiných kategorií). Kroužky a sporty jsem pojala jako dvě samostatné kategorie, protože se k jejich různým zástupcům hlásilo mnoho dětí.

Dívky „ostatní aktivity“ - návštěva příbuzných (6x), nakupování s kamarádkami (6x), návštěva kamarádky (5x), kreslení doma (4x), poslech hudby (2x) a chození ven (2x). Zbylé aktivity jsou svou četností zanedbatelné, pro komplexní přehled aktivit jsou však podstatné. Jedná se o - psaní SMS (1x), cinema village na jídle (1x), návštěva knihovny (1x), procházka (1x), psaní povídky (1x), kulečnick (1x).

Chlapci „ostatní aktivity“ - návštěva klubu Jahoda (3x), poslech hudby (2x), nuda doma (2x), rybaření (1x), hraní her na mobilu (1x).

Některé aktivity nejsou aktivitami, které bychom zařadily mezi volnočasové, ale respondenti je tak vnímali, a proto jsou zde uváděny. Netýká se to jen této části, ale všech, kde je výčet volnočasových aktivit.

U dívek jsou pod kategorií kroužků a sportů zařazeny následující:³⁷

- kroužek tance (ZŠ, 7x)	- aerobic (4x)
- kroužek estetiky (ZŠ, 3x)	- plavání (4x)
- keramika (2x)	- zimní bruslení (3x)
- výtvarný kroužek (2x)	- jízda na koni (3x)
- housle (2x)	- jízda na kole (2x)
- eko klub (1x)	- tenis (1x)
- dívčí klub 1 (DDM, 1x)	- badminton (1x)
- klavír (1x)	- házená (1x)
- kroužek angličtiny (1x)	- basketbal (1x)
	- blíže neurčený trénink (1x)

U chlapců jsou pod kategorií kroužků a sportů zařazeny následující:

- pěvecký sbor (4x)	- fotbal (5x)
- modelářská kroužek (DDM, 3x)	- jízda na kole (3x)
- skaut (3x)	- floorbal (3x)
- počítačový kroužek (DDM, 3x)	- softbal (3x)
- keramika (3x)	- basketbal (2x)
- neurčený kroužek (2x)	- plavání (2x)
- kroužek angličtiny (2x)	- Taekwon-do (2x)
- malování (1x)	- lyžování (2x)
- umělecká škola (1x)	- cvičení (1x)
- kytara (1x)	- sportovky (ZŠ, 1x)
- klavír (1x)	- tenis (1x)

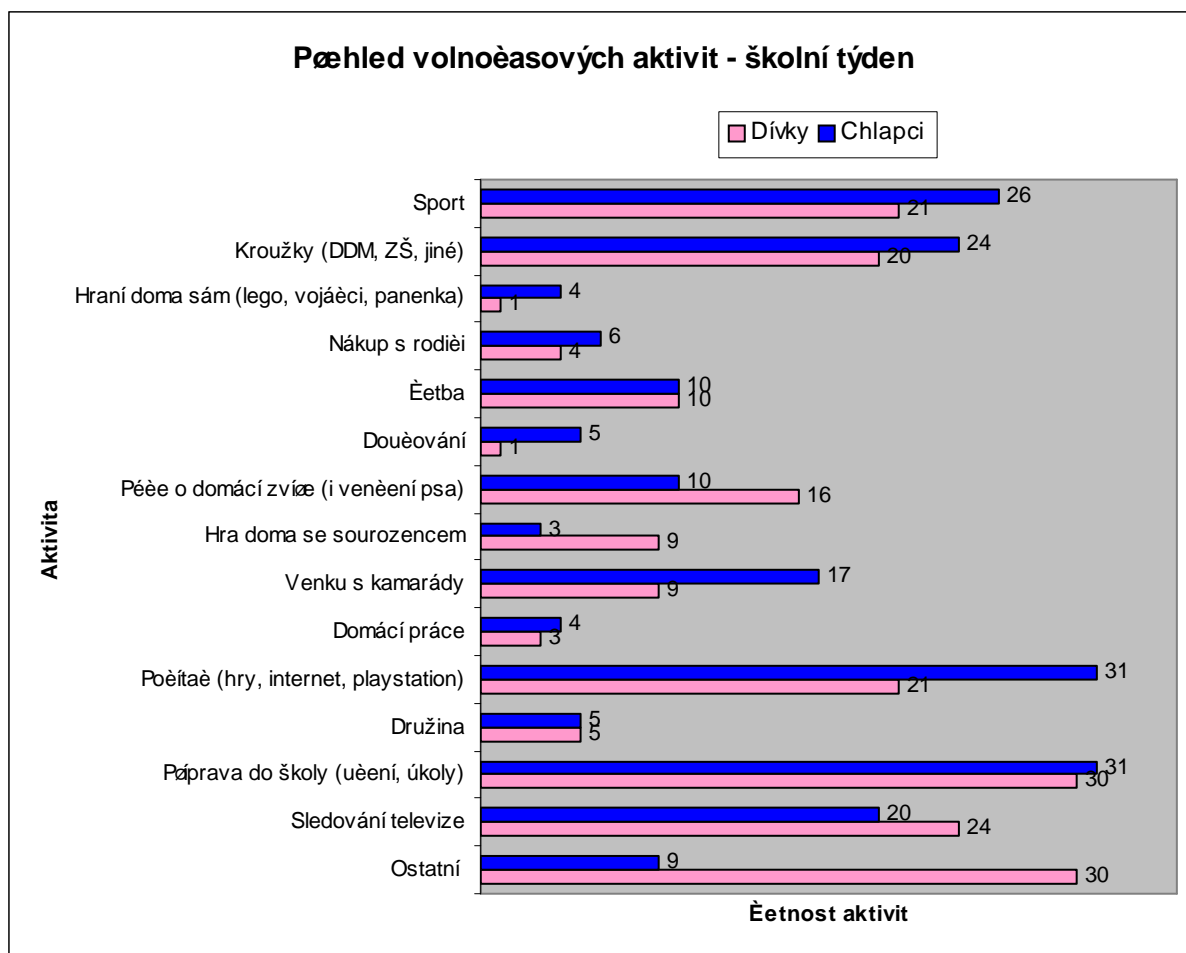
³⁷ Kde jsem věděla, jaké zařízení kroužek pořádá, uvedla jsem to do závorky – ZŠ = základní škola, DDM = Dům dětí a mládeže.

- zimní bruslení (1x)

- karate (1x)

Graf č. 3 – Přehled volnočasových aktivit – školní týden (Jahoda)

Zdroj – vlastní výzkum

Klub Džagoda

Následující výsledky se týkají starších dětí (12 – 15 let), kteří věkem odpovídají klientele nízkopražského klubu Džagoda (viz graf č. 4).

Vysvětlivky ke grafu č. 4 – Přehled volnočasových aktivit – školní týden (Džagoda)

Pro jednodušší znázornění získaných údajů bylo opět nutné aktivity sružit do určitých kategorií. Znovu se jedná o kroužky, sport a ostatní aktivity, které se nedají zařadit do jiných kategorií.

Dívky „ostatní aktivity“ - nakupování (6x), malování doma (3x), návštěva klubu Džagoda (3x), procházka s rodinou (3x) a dále flákání (2x), kino (2x), nuda doma (1x), návštěva výstavy s rodiči (1x), rotoped doma (1x), povídání s rodinou (1x) a návštěva tanečních (1x).

Chlapci „ostatní aktivity“ - hlídání sourozence (2x), návštěva Globusu (1x), hry na mobilu (1x), kino (1x), pouštění letadla na dálkové ovládání (1x), návštěva diskotéky (1x), odpočinek (1x), kreslení doma (1x), nakupování (1x) a návštěva klubu Džagoda (1x).

U dívek jsou pod kategorií kroužků a sportů zařazeny následující:

- kroužek tanců (ZŠ, 6x)	- plavání (6x)
- estetický kroužek (ZŠ, 5x)	- zimní bruslení (3x)
- manuální kroužek ³⁸ (5x)	- aerobic (2x)
- kroužek zpěvu (3x)	- in-line brusle (2x)
- přípravný kroužek na SŠ (ZŠ, 2x)	- jízda na kole (2x)
- výtvarný kroužek (2x)	- skate rampy (1x)
- turistický kroužek (1x)	- tenis (1x)
- skaut (1x)	- jízda na koni (1x)
- klavír (1x)	- lyžování (1x)
- kroužek angličtiny (DDM, 1x)	- fotbal (1x)
- náboženství (1x)	- návštěva posilovny (1x)
- kytara (1x)	- Taekwon-do (1x)
- housle (1x)	
- kroužek chovatelství (1x)	
- blíže neurčený kroužek (4x)	

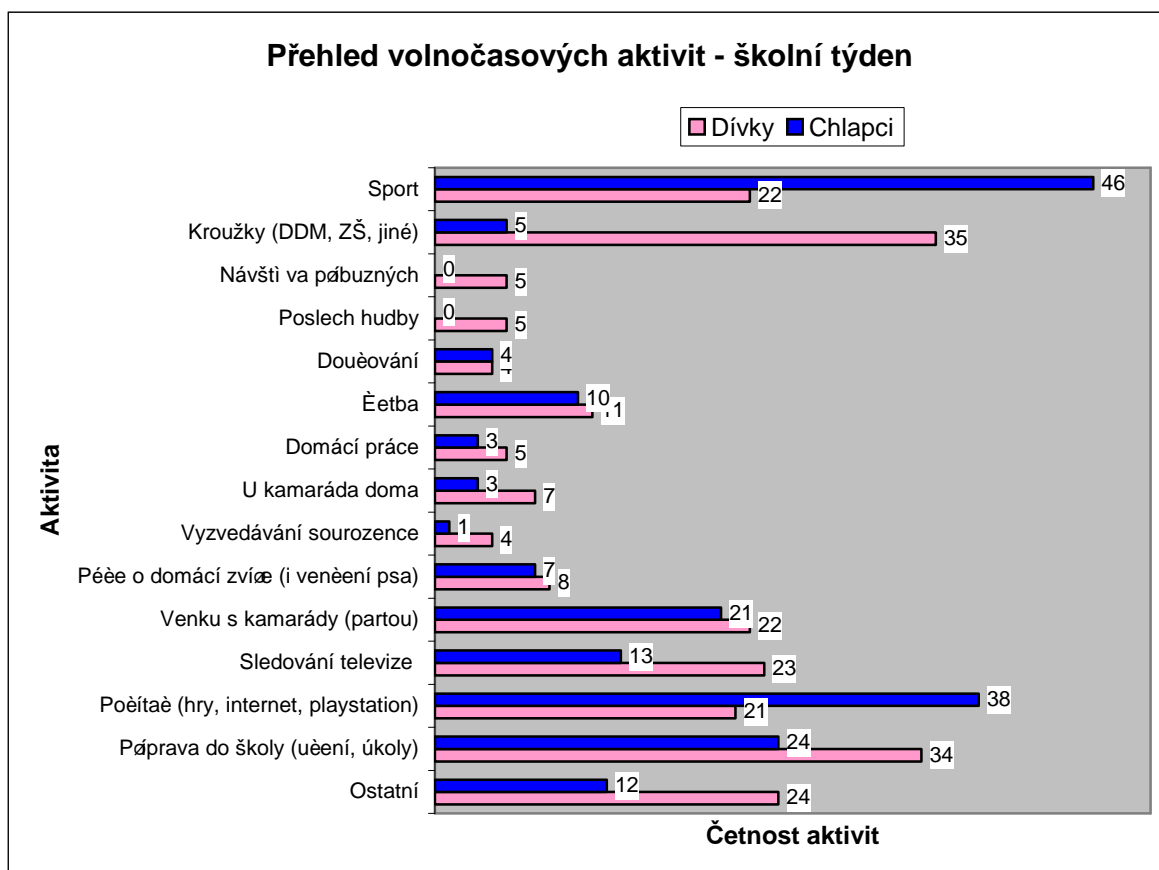
U chlapců jsou pod kategorií kroužků a sportů zařazeny následující:

- kytara (2x)	- fotbal (13x)
- skaut (1x)	- jízda na kole (7x)
- počítačový kroužek (1x)	- plavání (6x)
- kroužek angličtiny (1x)	- sportovky (ZŠ, 2x)
	- koloběžka (1x)
	- golf (1x)
	- Taekwon-do (1x)
	- floorbal (1x)
	- hokej (1x)
	- blíže neurčený trénink (13x)

---

³⁸ Výroba šperků z korálků, řezání skla apod.

Graf č. 4 – Přehled volnočasových aktivit – školní týden (Džagoda)

Zdroj – vlastní výzkum

Závěry z odpovědí na volnočasové aktivity ve školním týdnu:

- rejstřík volnočasových aktivit dětí a mládeže je překvapivě velmi pestrý
- děti a mládež navštěvují různá zařízení poskytující volnočasové aktivity (základní školu, Dům dětí a mládeže, kluby Jahoda a Džagoda a jiná zařízení)
- nejčastěji skloňovanou aktivitou je příprava do školy (úkoly, učení); pravděpodobně způsobeno tím, že výzkum probíhal před pololetím (polovina ledna); tuto kauzalitu jsem předvíдалa, ale bylo to jediné období, kdy mi byl výzkum umožněn

- pasivní aktivity (sledování televize a počítač³⁹) mají vysoký podíl mezi volnočasovými aktivitami, ale nelze je označit za převládající – jsou vyváženy nejčastějšími aktivními aktivitami (návštěvou různých kroužků a sport)
- u počítače tráví více času chlapci než dívky
- chlapci se věnují více různým sportům, naopak dívky mají více různorodých aktivit v kategorii „ostatní“
- pozitivním zjištěním je vysoká návštěvnost rozmanitých kroužků (od uměleckých přes ekologické a vzdělávací po hru na různé hudební nástroje)⁴⁰; výsledek je pravděpodobně způsobem relativně širokou nabídkou na sídlišti Černý Most
- top kategorií u starších chlapců je sport, méně se věnují kroužkům
- zimní období zapříčinilo, že jsou častější aktivity doma či v jiných prostorách než venku
- existuje rozdíl mezi aktivitami mladších a starších dětí, u starších dětí se častěji objevuje jako aktivita odpověď „venku s kamarády či partou“, jako aktivita bylo zmíněno i „flákání“ či „návštěva nákupního a zábavního centra“; jedna dívka doslova odpověděla: „... *sednout si s kamarády do Globusu nebo do Village Cinema nebo i do metra ...*“

Pro mne znepokojujícím zjištěním vyplývajícím z odpovědí mladších dětí je to, že děti často v družině koukají na filmy na DVD (často zmiňovaný Harry Potter), než aby se zde věnovaly přínosnějším a hodnotnějším aktivitám, např. keramice, ručním pracím, kolektivním hrám, sportu apod. Překvapilo mne i zjištění, že pouze 3 (a to jen chlapci) odpověděli, že navštěvují klub Jahoda. Ostatní klub buď nenavštěvují nebo je nenapadlo jeho návštěvu zahrnout do odpovědí.

6.8.2. Otázka č. 3, otázka č. 4

Otázka č. 4 zní - *A teď si prosím vzpomeň na poslední dva víkendy. Napiš nám, co jsi dělal(a) a kde to bylo.*

---

³⁹ Ve svém výzkumu jsem to nezohledňovala, ale z odpovědí vím, že děti, které uváděly počítač jako volnočasovou aktivitu každý den, nejsou výjimkou. Někteří dokonce uváděly pouze tuto aktivitu.

⁴⁰ Vysoké procento kroužků ve volném čase dětí může být způsobeno jejich nižším věkem – děti jsou ve věku, kdy je rodiče přihlašují i na více kroužků, nejsou tolik v partách a“ nepoflákují“ se po sídlišti. Rozdíl bude znatelný u porovnání grafu s aktivitami starších dětí.

Otázka č. 4 zní - *A je něco dalšího, co často o víkendech děláš, ale za poslední dva víkendy jsi to zrovna nedělal(a)?*

V předchozích dvou otázkách jsem se věnovala aktivitám v běžném školním týdnu. Volný čas mají děti nejen po škole, ale samozřejmě i o víkendech. Víkendové aktivity se mohou výrazně lišit, protože děti mají mnohem více času, mohou jej trávit více se svými rodinami a mohou se také věnovat aktivitám mimo sídliště. V zájmu komplexnosti odpovědí jsem tedy nemohla víkendy ve svém výzkumu opomenout. Otázka č. 4 je znovu doplňuje k otázce č. 3.

Klub Jahoda

Zjištěné údaje se týkají mladších dětí (8 – 11 let), které věkem odpovídají klientele nízkopražového klubu Jahoda (viz graf č. 5).

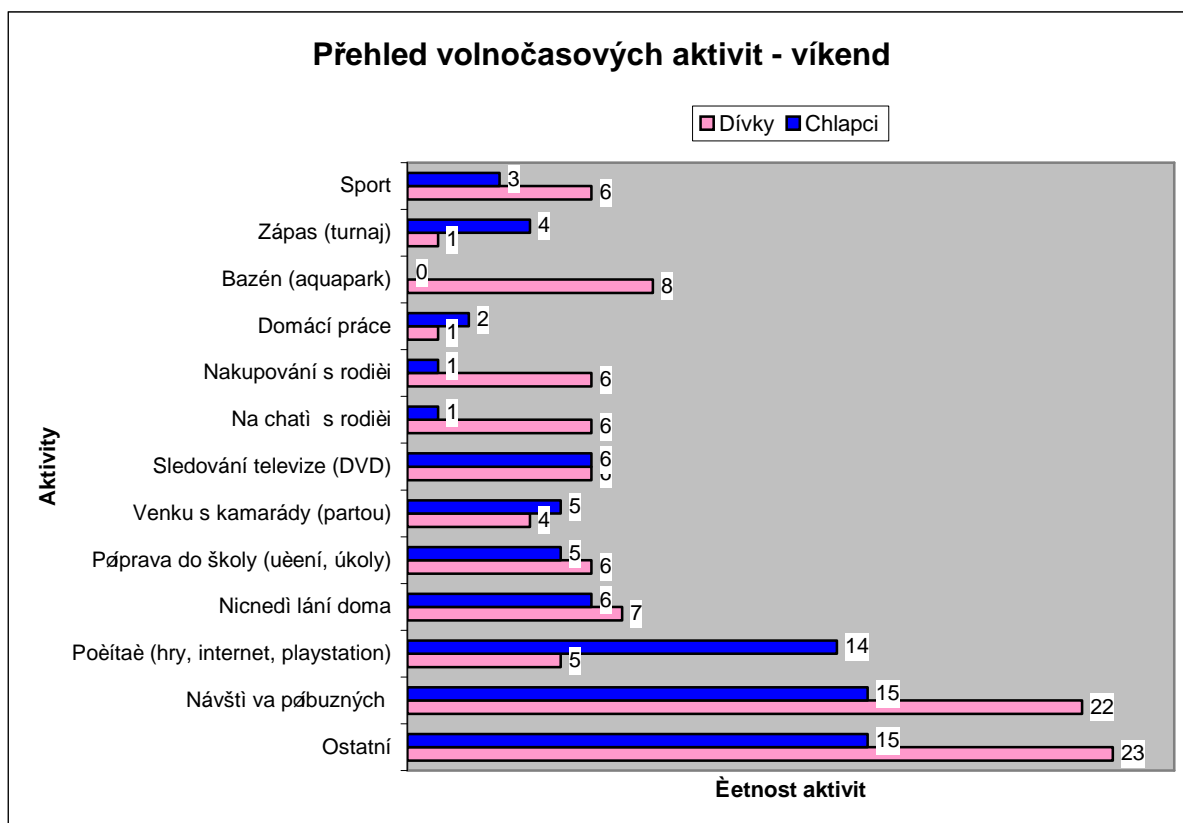
Vysvětlivky ke grafu č. 5 – Přehled volnočasových aktivit – víkend (Jahoda)

I pro víkendové aktivity bylo zapotřebí určitého sdružování. Neobjevují se však kroužky, které jsou typickou týdenní aktivitou, ale pouze kategorie sportů a „ostatních“. Naopak se objevují aktivity s rodiči, které jsou pro víkendy typické. U mnoha odpovědí však nebylo 100% rozpoznatelné, zda aktivita byla vykonávána s rodiči, a tak není tato samostatná kategorie v grafu zohledněna, ale pokud tak uvedeno bylo, vyskytuje se ve výčtu kategorie „ostatní“.

Dívky „ostatní aktivity“ - péče o domácí zvíře (3x), kino (3x), čtení (3x), procházka (2x), kreslení doma (2x), návštěva výstavy obrazů s rodiči (1x), spánek (1x), hra se sourozencem (1x), návštěva rodiče v zaměstnání (1x), stolní hry (1x), chození do přírody (1x), sběr hub (1x), návštěva cukrárny (1x), cvičení na flétnu (1x), výlet (1x). Dívky sporty - jízda na kole (2x), jízda na koni (1x), floorbal (1x), tanec (1x), běhání (1x).

Chlapci „ostatní aktivity“ - výlety (4x), návštěva u kamaráda (2x), rybaření (2x), víkend na horách (1x), doučování (1x), kreslení doma (1x), stolní hry (1x), měnění kartiček (1x), jízda na motorce (1x), četba (1x). Chlapci sporty - freestyle kolo (2x), vybíjená (1x).

Graf č. 5 – Přehled volnočasových aktivit – víkend (Jahoda)

Zdroj – vlastní výzkum

Klub Džagoda

Následující výsledky se týkají starších dětí (12 – 15 let), které věkem odpovídají klientele nízkoprahového klubu Džagoda (viz graf č. 6).

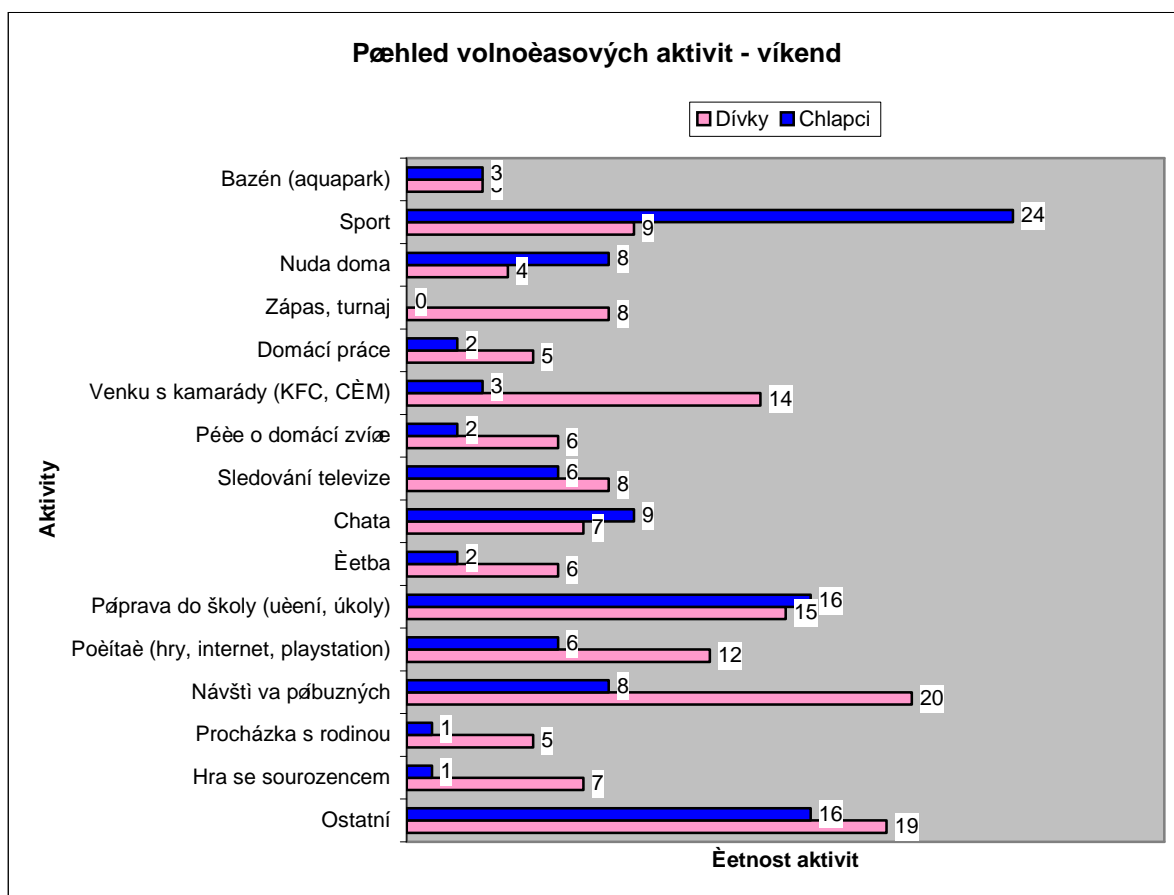
Vysvětlivky ke grafu č. 6 – Přehled volnočasových aktivit – víkend (Džagoda)

Dívky „ostatní aktivity“ – kino (4x), disko s kamarády (3x), nákupy (3x), u kamaráda doma (2x), den otevřených dveří na SŠ (1x), výlet (1x), s rodiči v práci (1x), doučování (1x), chlastání (1x), přespání

u přítele (1x), malování (1x). Dívky sporty - zimní bruslení (2x), jízda na koni (2x), skate (1x), ping-pong (1x), lyžování (1x), jízda na kole (1x), blíže neurčený trénink (1x).

Chlapci „ostatní aktivity“ - kulečník (4x), u kamaráda doma (3x), návštěva restaurace s rodiči (1x), čtyřkolky (1x), diskotéka (1x), nakupování (1x), motorka (1x), kino (1x), výlet s rodiči (1x), odpočinek (1x), odpalování petard (1x). Chlapci sporty - jízda na kole (9x), fotbal (9x), hokej (2x), in-line brusle (1x), Taekwon-do (1x), zimní bruslení (1x), skate (1x).

Graf č. 6 – Přehled volnočasových aktivit – víkend (Džagoda)

Zdroj – vlastní výzkum

Závěry z odpovědí na volnočasové aktivity o víkendech:

- nejčastější aktivitou u dívek je návštěva příbuzných, a to jak u dětí doma, tak u příbuzných (jedná se typickou víkendovou aktivitu – příbuzní se navštěvují, slaví se různé narozeniny, svátky apod.); je obvyklé, že dívky se spíše drží doma než chlapci v problematickém věku teenagerů, chlapci moc nejsou na chození po návštěvách, slavení narozen apod.

- časté je i nakupování s rodiči – souvislost s blízkým nákupním a zábavním Centrem Černý Most (bohužel nákup v nákupním centru je dnes považován za volnočasovou aktivitu, některé rodiny zde dokáží strávit celý den)
- novou „aktivitou“ oproti školnímu týdnu je ježdění na chatu (nejedná se přímo o volnočasovou aktivitu, ale děti to tak vnímají, navíc se dostanou ven z prostředí sídliště, jsou více v přírodě a tráví volno smysluplněji než na sídlišti)
- neobjevují se kroužky, protože nabídka kroužků je obvyklá jen ve školním týdnu
- objevují se ale turnaje a zápasy – pokud se děti přes týden věnují nějakému sportu, je obvyklé, že v sobotu se konají zápasy či turnaje
- pasivní aktivity jako sledování televize (i filmů na DVD) a počítač jsou bohužel i o víkendech silně zastoupeny, a to především u chlapců; častější sledování televize či čas strávený na počítači může být způsoben nevládným lednovým počasím
- objevují se aktivity typické pro víkendy – procházky, návštěvy výstav, kina, návštěva cukrárny, výlety apod.
- i přes výše uvedené aktivity existuje stále značná skupina dětí, která se nudí doma
- u starších dětí se objevují ne zcela potěšující aktivity jako „venku s kamarády (KFC, CČM)“, „u kamaráda (kamarádky) doma“, „chlastání“, „přespání u přítele doma“, „diskotéka“ apod.; na tyto aktivity má vliv věk dětí a puberta; jedna dívka uvedla, proč navštěvují často Centrum Černý Most „... na sídlišti se toho nedá moc dělat, není tu park, tak chodím do obchodů a kina.“
- příjemně mne překvapuje počet dětí, které čtou (a to ve školním týdnu); část odpovědí však může patřit do kategorie „příprava do školy“, protože mohly načítat povinnou literaturu a nezohlednily to v odpovědích

6.9. Druhá část dotazníku – poptávka dětí a mládeže po volnočasových aktivitách

V druhé části dotazníku jsou prezentovány výsledky otázek č. 5 a 6, jejichž cílem bylo odpovědět na to, jakým dalším aktivitám by se děti rády na sídlišti věnovaly a zda jim chybí místo, kde by se těmto aktivitám mohly věnovat, případně, jak si ho představují.

6.9.1. Otázka č. 5

Otázka č. 5 zní – *Co dalšího by jsi ještě tady na sídlišti chtěl(a) po škole (nebo o víkendech) dělat?*

Účelem otázky bylo zjištění, čemu dalšímu by děti se rády věnovaly a kde by se zmíněným aktivitám chtěly věnovat. Otázka by mohla pomoci klubům Jahoda a Džagoda vyjít vstříc přáním dětí z jejich okolí. Pro přehlednost jsou výsledky prezentovány ve dvou tabulkách (viz tabulky č. 3 a č. 4) odděleně pro klub Jahoda (viz tabulka č. 3) a Džagoda (viz tabulka č. 4). I když nejsou všechny aktivity u dívek a chlapců shodné, zahrnula jsem je do tabulek společně, aby byla znatelná „pestrost“ a zároveň odlišnost dětských požadavků na volnočasové aktivity v porovnání mezi dívkami a chlapci.

Tabulka č. 3 – Přehled požadovaných volnočasových aktivit dětmi a mládeží (Jahoda)

Aktivita	Dívky	Chlapci
Chodit ven s kamarády	9x	1x
Chodit na hřiště s prolejšačkami a houpačkami	5x	---
Chodit plavat	4x	3x
Bruslit na ledu (stadion je daleko)	4x	---
Chodit do parku, do lesa	3x	---
Chodit/běhat venku	2x	2x
Nakupovat	2x	---
Jezdit na koni	2x	---
Chodit na sborový zpěv	1x	---
Mít zápasy	1x	---
Navštěvovat koncerty	1x	---
Sportovat	1x	1x
Chodit do kina	1x	---
Chodit na tance	1x	1x
Chodit na angličtinu	1x	---
Chodit na party	1x	---
Chodit na plesy	1x	---
Venčit psa	1x	---
Šermovat	---	1x
Chodit na pouť	---	1x
Šplhat po stromech či po zdi	---	1x
Jezdit na kole	---	1x

Hrát hokej	---	1x
Být pořád doma	---	1x
Hrát na „schovku“	---	1x
Jezdit na chatu	---	1x
Hrát floorbal v hale	---	1x
Navštěvovat kasino, bingo	---	1x
Chodit na rampu s kolem	---	1x
Měnit kartičky	---	1x
Hrát ping-pong	---	1x
Věnovat se skateboardu	---	1x
Navštěvovat modelářský kroužek	---	1x
Stavět domy ve stromech	---	1x
Dělat modeling	1x	---

Zdroj – vlastní výzkum

Závěry z odpovědí

Většina aktivit v tabulce v podstatě nepatří mezi volnočasové aktivity. Do odpovědí dětí se promítají jejich obecné touhy a představy o tom, co by rády dělaly (např. „dělat modeling“). Navíc se odpovědi týkají mladších dětí a ty jsou mnohdy ovlivněny různými filmy či počítačovými hrami, kde hlavní hrdinové jsou jejich vzory (např. „šplhat po stromech či po zdech“ viz film a hra Spiderman apod.). Do přání dětí může vstupovat i finanční situace rodičů, kdy nemohou dětem zaplatit kroužek či sport, kterému by se rády věnovaly (např. „jezdit na koni“). I přes výše uvedené spočívá význam přehledu především v tom, že poskytuje jakýsi návod pro klub Jahoda, co zajímá dnešní děti a na co je možné je do klubů „nalákat“. Z teorie o nízkoprahových klubech víme, že děti a mládež je zapotřebí nejprve zaujmout nějakou aktivitou, aby do klubu naše cílová skupina vůbec přišla. Pořádanými aktivitami by klub také měl v rámci svých možností zaplnit mezeru mezi aktivitami, které se již na sídlišti objevují v nabídce jiných zařízení, a těmi, kterým by se děti rády věnovaly, tzn. najít si zlatou střední cestu, která by byla vhodná nejen pro „normální“ děti a mládež, ale i pro ty, kteří klasické instituce odmítají a svůj volný čas tráví poflakováním po sídlišti.

Tabulka č. 4 – Přehled požadovaných volnočasových aktivit dětmi a mládeží (Džagoda)

Aktivita	Dívky	Chlapci
----------	-------	---------

Více času trávit s kamarády	7x	2x
Více se věnovat sportu	4x	---
Více zimního bruslení	2x	---
Chodit do bazénu	1x	3x
Hrát hokej	---	2x
Chodit do kina	1x	1x
Jezdit na kole	1x	1x
Hrát ping-pong	1x	1x
Nakupování	1x	1x
Chodit každý den do Džagody	1x	---
Chodit ke kadeřníkovi	1x	---
Navštěvovat kroužek zpěvu	1x	---
Navštěvovat kroužek malování nebo výroby látkových plyšáků	1x	---
Flákání venku	1x	---
Více času na kroužky (kytara a malování)	1x	---
Hrát floorbal	---	2x
Rybaření	---	1x
Sledování televize	---	1x
Hrát pozemní hokej	---	1x
Sex	---	1x
Posilování ve fitku	---	1x
Střílet cikány	---	1x
Navštěvovat známé	---	1x
Kulečnick a bowling	---	1x

Zdroj – vlastní výzkum

Závěry z odpovědí

Z výše uvedeného přehledu se dá snadno usoudit, že odpovídaly starší děti než v předcházející tabulce. Objevují se odpovědi, které jsou typické pro teenagery. Jedná se o pubertální odpovědi, které mohou být myšleny vážně, nebo jsou jen jakousi „frajeřinou“ (např. „sex“ jako volnočasová aktivita či

rasisticky zabarvené výroky o „střílení cikánů“). Obecně jsou požadované aktivity odlišnější oproti aktivitám mladších dětí. Nejsou tolik naivní a dětské a častěji se objevuje požadavek na konkrétní sport. Jedna respondentka dokonce odpověděla, že by nejraději „každý den navštěvovala Džagodu.“ Objevují se i typické aktivity pro tennagery jako je „flákání venku“ či „více času s kamarády“. Tyto požadavky vyplývají z pubertálního věku a potřeby patřit do nějaké vrstevnické skupiny, která je významnou vztahovou sítí teenagera. Skupinová identita totiž často přesahuje identitu osobní.

Osobně si myslím, že v obou klubech se otevírá prostor pro víkendové aktivity. I když nízkoprahové kluby nejsou primárně zaměřeny na volnočasové aktivity, jsou jejich hlavním pracovním nástrojem a je potřeba jich využít. O víkendu jsou děti, které se ničemu nevěnují (sport, aktivity s rodiči), nejzranitelnější z hlediska ohrožení sociálně patologickými jevy. Nekonají se kroužky ani jiné aktivity pořádané např. základní školou a děti mají celé dva dny volno. Pokud jim rodiče nezajistí program a děti pouze chodí ven za kamarády, s nimiž se „poflakují“ po sídlišti, stávají se ohroženou skupinou. Navíc díky zajímavým sobotním či nedělním aktivitám mohou kluby kontaktovat nové klienty, kteří mohou kluby navštěvovat i ve školním týdnu, a připravit jim tak smysluplné trávení volného času současně s nabídkou poskytnutí pomoci ve formě sociálních služeb, jestliže dítě pomoc potřebuje.

6.9.2. Otázka č. 6

Otázka č. 6 zní – *Chybí Ti tady na sídlišti nějaké takové místo, kde bys tyto další věci (po škole nebo o víkendu) mohl(a) s kamarády dělat?*

Smyslem otázky bylo zjistit, kam by děti rády chodily a kde by se mohly věnovat svým vytoženým aktivitám. V současnosti mohou navštěvovat na sídlišti Černý Most školská zařízení, Dům dětí a mládeže, nízkoprahové kluby Jahoda, Džagoda a Pacifik. Představují si však děti ještě něco zcela odlišného? Pro Jahodu a Džagodu má otázka význam v tom, že mohou své prostory, respektive vybavení, přilehlou zahradu i celkovou image přizpůsobit více požadavkům samotných dětí. Výsledky jsou opět prezentovány ve dvou přehledných tabulkách (viz tabulky č. 5 pro Jahodu a tabulka č. 6 pro Džagodu), vždy pro dívky a chlapce společně.

Tabulka č. 5 – Přehled míst, kde by se děti rády věnovaly volnočasovým aktivitám (Jahoda)

Místo	Dívky	Chlapci
Velké hřiště s houpačkami,		

prolejšačkami a klouzačkami	6x	1x
Bazén s tobogánem	4x	2x
Doupě za křovím, kde bych si mohla povídat s kamarádkami	2x	---
Lesy a louky	2x	2x
Park (kytky, stromy, keře) s dokola postavenými lavičkami na povídání	1x	---
Ledová plocha na bruslení	1x	---
Prostor pro stolní hry (bingo, šibenice)	1x	---
Velké hřiště, kde je rodičům vstup zakázán	1x	---
Tenisové kurty	1x	---
Park se stromy, keři, zvěří a rybníkem	1x	2x
Pláže a moře	1x	---
Velké stáje	1x	---
Neviditelný vlastní byt	1x	---
Velké místo pro seznamování	1x	---
Hory	1x	---
Skruže a opuštěné kryty z války	---	1x
Park pro freestyle kola	---	1x
Floorbalová hala	---	1x
Basketbalové hřiště	---	1x
Bunkr	---	1x
Krámek s kartičkami	---	1x
Dlouhá cyklostezka	---	1x
Nic mi nechybí	8x	5x

Zdroj – vlastní výzkum

Závěry z odpovědí

Některé z výsledných odpovědí bohužel nejsou přesně tím, co jsem otázkou zamýšlela zjistit. Děti spíše odpovídaly na to, co jim na sídlišti chybí, případně jsou jejich představy nereálné (např.

odpověď „pláže a moře“). Tím, co by děti na sídlišti změnily, se zabývá poslední otázka dotazníku, otázka č. 9. Odpovědi však nejsou zcela totožné s odpověďmi na otázku č. 6, a proto je uvádím zvlášť. Přes nepřesnosti v odpovědích otázka přinesla zajímavé výsledky. Existuje značná skupina dětí, které samy od sebe odpovídaly, že jim žádné takové místo nechybí (např. odpovídaly, že jsou spokojené doma). Další skupinkou jsou děti, které by uvítaly profesionální zázemí ke konkrétním sportům (např. basketbalové hřiště, floorbalová hala, park pro freestyle kola, tenisové kurty apod.) Zajímavá jsou i častá přání dětí ohledně přírody – děti by rády v okolí měly lesy a louky, rybník, parky apod. Odpovědi mohou pramenit z neznalosti okolí sídliště Černý Most, protože v těsném sousedství v katastru Dolních Počernic jsou jak louky, pole, lesy, tak se zde dokonce nachází i rybník. Objevuje se tedy prostor pro klub Jahoda – mohou děti brát na výlety do blízkého okolí a ukázat jim, že v jejich okolí se nenacházejí pouze paneláky a Centrum Černý Most. Nejzajímavějším zjištěním především pro klub Jahoda je to, že děti touží po vlastním prostoru, kde by se mohly scházet s kamarády, povídat si a kde by byl rodičům vstup zakázán (např. „doupě za křovím, kde bych si mohla povídat s kamarádkami“, „park s dokola postavenými lavičkami na povídání“, „velké hřiště, kde je rodičům vstup zakázán“, „bunkr“, „neviditelný vlastní byt“ apod.). Tyto požadavky může klub Jahoda dětem splnit. Klub se může stát jejich soukromým prostorem, kam rodiče nesmí (jedno z pravidel klubů – rodičům je vstup zakázán), kde si mohou povídat s kamarády, seznamovat se, bezpečně se „flákat“ či se věnovat různorodým aktivitám.

Tabulka č. 6 – Přehled míst, kde by se děti rády věnovaly volnočasovým aktivitám (Džagoda)

Místo	Dívky	Chlapci
Lesopark	5x	1x
Aquapark	2x	5x
Pořádné nákupní středisko ⁴¹	2x	
Víc turistických stezek a cyklostezek	2x	1x
Neosprejovaná místa na povídání	1x	
Klub, kam nechodí cikáni	1x	
Diskotéka	1x	
Golfové hřiště	1x	
Ledová plocha	1x	
Tichý a klidný sklep	1x	
Klub bez kuřáků s výlety, soutěžemi a divadlem	1x	

41 Odpověď zcela nechápu, zvlášť když je zde obrovské zábavní a nákupní Centrum Černý most.

Bicoska a forcroska ⁴²	1x	
Klub specializovaný na zájmové kroužky	1x	
Byt jen pro nás		1x
Lepší fotbalové hřiště		3x
Sex shop		2x
Bunkr ve křoví		1x
Kadibudka s topením		1x
Megaobchod s věcmi zadarmo		1x
Internetová kavárna (on-line hry)		1x
Místo s vodní umělou trávou, přísně hlídané a oplocené		1x
Klid		1x
Místo bez cikánů, dementů a skinheadů		1x
Sportovní centrum na míčové hry		1x
Lepší sportovní vybavení		1x
Specializovaný obchod na kola		1x
Více sportovišť		1x
Nic mi nechybí	12x	8x

Zdroj – vlastní výzkum

Závěry z odpovědí

Opět došlo k tomu, že některé z odpovědí neodpovídají na zadání, ale to je riziko otevřených otázek, kdy respondenti sami vybírají odpovědi. Výhoda je naopak v tom, že děti odpovídaly na to, co je trápí a co mají na mysli. Silná skupina těch, co jim „nic nechybí“ se projevila i u starších dětí. Stejně tak zde nejdeme skupinku těch, co jsou pro zlepšení sportovního zázemí (např. „více sportovišť“, „lepší fotbalové hřiště“ apod.). I starší děti touží po přírodě (např. „lesopark“, „turistické stezky a cyklostezky“ apod.). Několik odpovědí vypovídá pouze o tom, že respondenti jsou teenageři v pubertě (např. „sex shop“, „megaobchod s věcmi zadarmo“ apod.). V odpovědích se ale 3x objevilo označení „klub“, což může být pozitivním signálem pro klub Džagoda. Signálem je i to, že i starší děti touží po svém soukromém prostoru, kde se mohou scházet a povídat si. Jedna z respondentek

⁴² Bicoska a forcroska jsou termíny používané ve freestyle cyklistice.

odpověděla: „...když jsme venku, tak s kamarádkama chodíme po sídlišti a povídáme si.“ Klub Džagoda jim může poskytnout bezpečný prostor, kde se mohou posadit a povídat si, aniž by byly nuceny se zúčastňovat aktivit v Džagodě. Oproti mladším dětem se častěji objevují rasistické narážky (např. „místo bez cikánů“, „klub, kam nechodí cikáni“). Klub Džagoda těžko může ze svých klientů vykázat Romy (navíc jsou silnou menšinou na sídlišti Černý Most), ale jeho pracovníci by se měli snažit o lepší komunikaci mezi dětmi a jejich vzájemnou toleranci.

6.10. Třetí část dotazníku – názor rodičů na volnočasové aktivity jejich dětí

V třetí části dotazníku je pouze jediná otázka týkající se pohledu rodičů na volnočasové aktivity jejich dětí. Na otázku odpovídaly děti, takže odpovědi mohou být zkreslené jejich pohledem (děti mohou vnímat, že rodiče s aktivitami souhlasí, ale pokud by odpovídali rodiče, tak by svým dětem možná něco vytkli).

6.10.1. Otázka č. 7

Otázka č. 7 zní – Souhlasí rodiče s tím, co děláš po škole (nebo o víkendech)? Co tomu říkají?

Otázka má jen doplňující charakter a jejím účelem nebylo přinést detailní informace o tom, jak se rodiče dívají na volnočasové aktivity svých dětí, ale zjistit, zda ve větší míře souhlasí či nesouhlasí.

U mladších dětí převažuje odpověď „ano“, tzn. že rodiče s aktivitami svých dětí souhlasí, a to jak u dívek, tak u chlapců (21x dívky, 21x chlapci). Odpověď „ne“ jsem mezi odpověďmi nenalezla. Objevily se však odpovědi „ano i ne“, což znamená, že záleží na konkrétní aktivitě (10x dívky, 12x chlapci). Tradičně se rodičům nelíbí aktivity jako čas strávený u počítače a sledování televize. Tento nesouhlas svých rodičů vnímají samotné děti.

U starších dětí dopadly výsledky obdobně. Souhlas se objevoval nejčastěji (28x dívky, 24x chlapci). Odpověď „ano i ne“ se také objevila (7x dívky, 8x chlapci) a hlavními důvody nesouhlasu byl opět čas strávený před počítačem, nesouhlas s častým chozením ven s kamarády a neučením se. Jedenkrát se objevila i odpověď „ne“ a jednou dokonce „nevím, neptám se“.

Závěry z odpovědí

Otázka přinesla výsledky, které se daly předpokládat. S některými aktivitami rodiče souhlasí a s pasivními obvykle nesouhlasí. Často rodiče také nesouhlasí s kamarády svých dětí. Předpokládám také, že o mnoha aktivitách svých dětí rodiče ani nevědí, a proto souhlasí.

6.11. Čtvrtá část dotazníku – život na sídlišti očima dětí a mládeže

Čtvrtá část dotazníku zahrnuje dvě poslední otázky týkající se samotného bydlení na sídlišti jako specifické lokalitě. Tyto otázky se neptají přímo na volnočasové aktivity, odpovědi na ně však s nimi úzce souvisí.

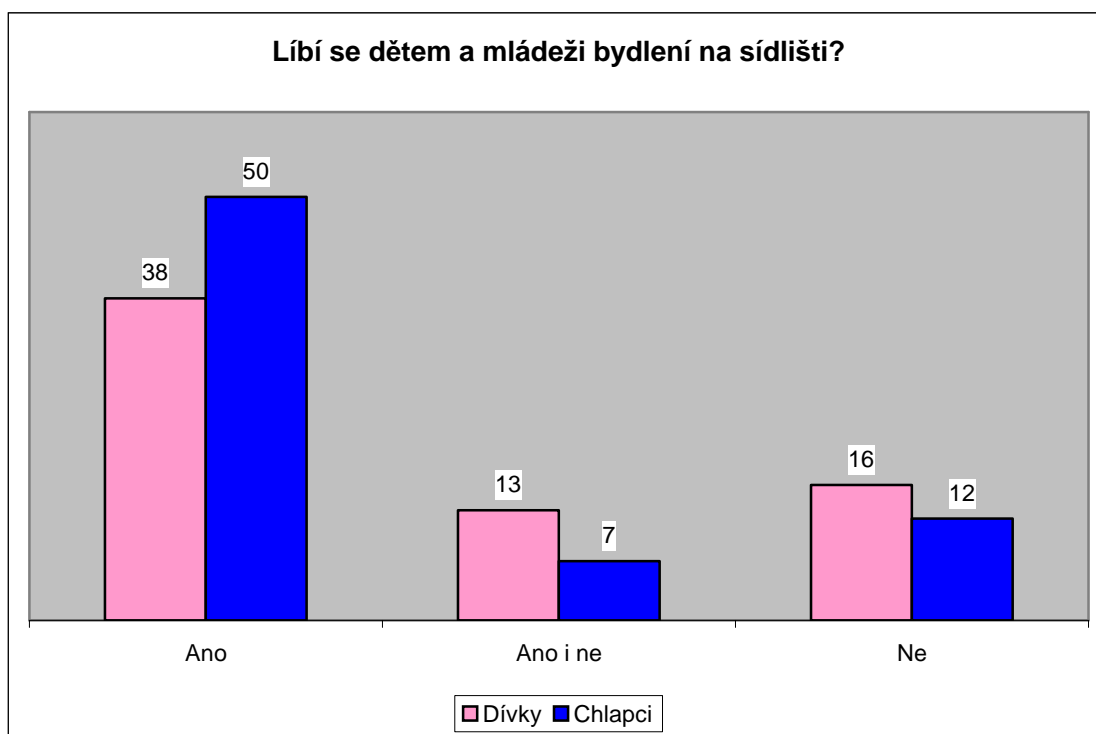
6.11.1. Otázka č. 8

Otázka č. 8 zní – *Libí se Ti vůbec bydlet na sídlišti? Co se Ti líbí nejvíc?*

Sídliště je specifickou lokalitou, ve které dnes ve městech žije převážná část lidí. Účelem otázky je zjistit, zda se dětem život na sídlišti vůbec líbí a co konkrétně se jim líbí, případně nelíbí. Ze zjištěných závěrů mohou kluby Jahoda a Džagoda odvodit, jak dětem život na sídlišti vylepšit a přizpůsobit ho více jejich požadavkům.

Otázky již není zapotřebí rozlišovat na odpovědi mladších dětí pro klub Jahoda a odpovědi starších dětí pro klub Džagoda, a proto jsou odpovědi sdruženy do jednoho přehledného grafu (viz graf č. 7).

Graf č. 7 – Jak se dětem a mládeži líbí bydlení na sídlišti

Zdroj – vlastní výzkum

Vysvětlivky ke grafu č. 7 – Jak se dětem a mládeži líbí bydlení na sídlišti

Respondenti své odpovědi „ano“, „ano i ne“ a „ne“ dále rozvíjeli a zdůvodňovali, co se jim na sídlišti konkrétně líbí a nelíbí. Dívkám, kterým se život na sídlišti líbí, uváděly:

- blízkost obchodů, nákupního centra (7x)
- blízkost školy (7x)
- hodně kamarádů (6x)
- super hřiště (4x)
- hodně lidí (3x)
- čistý vzduch
- kino
- koupaliště
- všichni se známe
- bydlení ve vysokém patře je super
- anonymita
- šrumec
- hodně míst, kam se dá zajít na procházku

Pokud dívky uváděly odpověď „ano i ne“, objevovaly se taty odpovědi:

- hodně kamarádů, ale nehezké paneláky
- vše je na jednom místě, ale venkov je venkov
- hodně lidí a zážitků, ale nehezká příroda
- možnost lepšího vzdělání, ale na vesnici je klid

Na bydlení na sídlišti se dívčkám, které odpovídaly „ne“ nelíbí následující:

- raději menší město
- raději vesnice
- na sídlišti je málo přírody
- bydlení v rodinném domku je lepší
- je tu nuda, raději vesnice

Chlapcům se na životu na sídlišti nejvíce líbí:

- hodně kamarádů (8x)
- super hřiště (3x)
- blízkost školy (3x)
- nákupní a zábavní centrum (3x)
- vše je po ruce (3x)
- blízkost obchodů (2x)
- fotbalové hřiště (2x)
- kino (2x)
- skate rampa (2x)
- bazén
- kopec
- blízkost metra
- výtahy v paneláku
- rybníky a pole
- hodně možností, co dělat
- hlavní město
- cyklostezky
- okolí školy
- líbí se mi, že nejsme v centru, kde je to špatné pro psa
- blízkost vrstevníků
- nové domy

Odpověď „ano i ne“ chlapci ani v jedné skupině neupřesňovali.

Na sídlišti se chlapcům nelíbí:

- raději vesnice (2x)
- rachot
- vandalismus
- moc obchodů
- raději rodinný domek
- cikáni

Závěry z odpovědí

Odpovědi na předposlední otázku jsou velice podobné, a to jak pro dívky a chlapce, tak pro mladší i starší děti. Nejčastěji jako výhodu děti vnímají blízkost školy, hodně kamarádů, „super“ hřiště, blízkost obchodů apod. Ani jedno obvykle vesnice či malé město nenabízí. Vesnice naopak nabízí přírodu a klid, které děti často na sídlišti postrádají. Klubům bych doporučovala, aby děti braly více do přírody, která je nedaleko. Děti tak budou vědět, že přírodu mají za humny a život na sídlišti pro ně bude hned veselejší. Děti se musí naučit vnímat těsné sousedství sídliště Černý Most a přírody jako jeho obrovské plus.

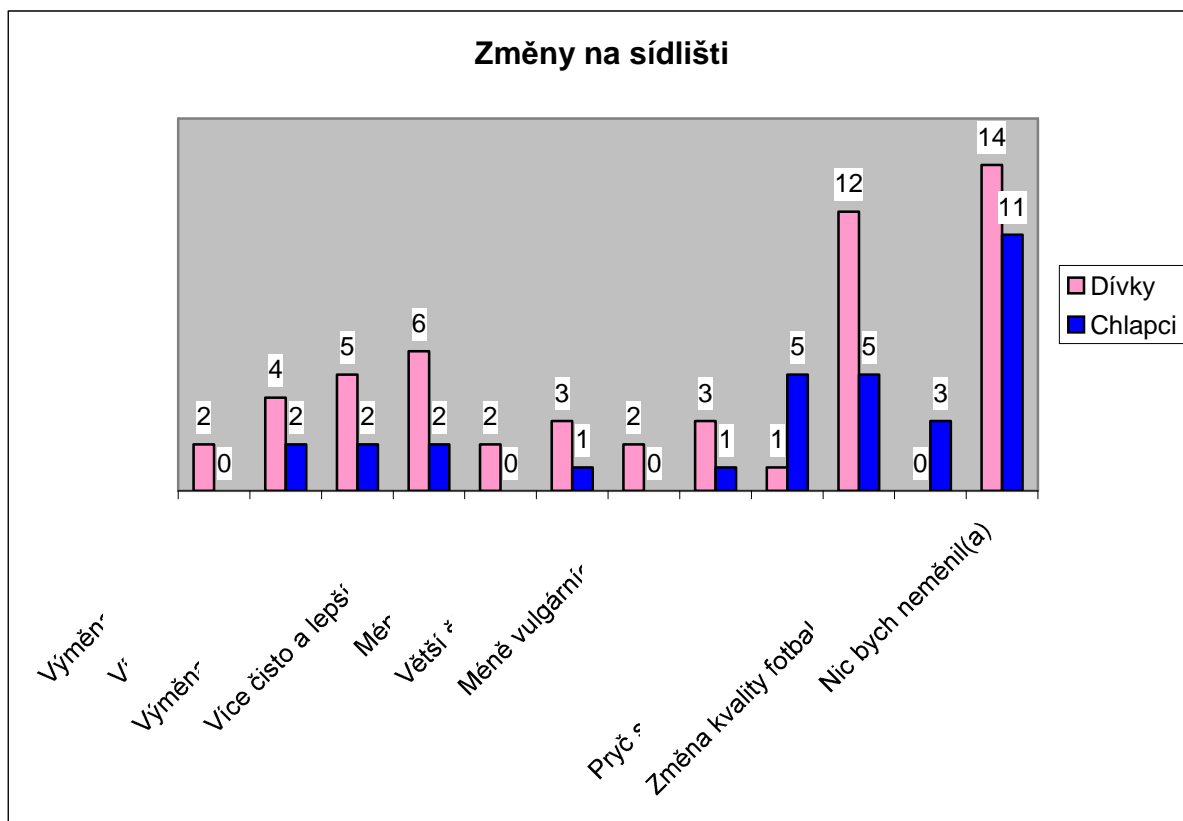
6.11.2. Otázka č. 9

Otázka č. 9 zní – *Změnil(a) bys něco?*

Závěrečná otázka navazuje na přecházející otázku týkající se života na sídlišti. Děti zde dostaly prostor vyjádřit se k tomu, co by na sídlišti změnilo. Jejich příspěvky mohou být naivní či nerealizovatelné, ale jedná se o jejich sídliště, o prostor, ve kterém se pohybují a na kterém tráví většinu svého volného času. Proto jsou jejich postřehy více než přínosné.

V následujícím grafu (viz graf č. 8) jsem znázornila pouze změny, které se objevily v odpovědích více než jedenkrát. Ostatní požadavky na změny jsou vyjádřeny v následujícím výčtu.

Graf č. 8 – Změny na sídlišti

Zdroj – vlastní výzkum

Ostatní požadavky na změny byly následující:

dívky:

- všechno (2x)
- více koupališť
- chybí kostel
- pryč s feťáky
- rovnocennost mezi lidmi
- pryč s namachrovanými týpký
- více učeben IT ve škole
- zavedení diskoték od 10 let
- pryč se silnicemi
- pryč s kouřícími pubertáky v okolí školy
- změnit vzhled školy
- lepší uspořádání a úprava sídliště

chlapci:

- lepší hřiště
- freestyle rampa
- každý den softbal
- lepší skate park
- více televize
- méně angličtiny a více tělocviku
- pryč s kouřem od aut
- lepší počítače ve škole
- 10x více KFC
- více sportovních akcí u Centra Černý Most
- kroužek brakedance
- změnit bydliště
- více hodných lidí
- větší bezpečnost
- více policejních hlídek
- přísnost školy

Závěry z odpovědí

Změny, které děti požadují, jsou velmi různorodé. Nejčastěji děti odpovídaly, že by nic neměnily. To souvisí i s předcházející otázkou, kdy dětem se v převážné většině na sídlišti líbí. Možná přítomnost mnoha kamarádů a dobrá občanská vybavenost vyváží ne příliš hezké bydlení v paneláku na rozlehlém sídlišti. Přesto existuje skupinka dětí, která touží více po parcích, přírodě a výměně paneláku za rodinný domek. To, že děti touží po rodinném domku, může pramenit i z přání jejich rodičů, kteří o této změně doma mluví. Dětem se na sídlišti obvykle nelíbí paneláky, vandalismus, posprejované domy a zídky. Některá přání dětí se týkají jejich osobních tužeb (např. „více softbalu“ či časté přání dětí ohledně „zbourání školy“), jiné mají společenský dopad (např. „větší bezpečnost“ či „více čisto a lepší vzduch“) a objevují se i dětsky naivní a abstraktní přání (např. „rovnocennost mezi lidmi“, „více hodných lidí“, „méně vulgárních lidí“). Zajímavé je i zjištění, že děti často uváděly změnu školní jídelny. Připadá jim malá a otevírací hodiny nepraktické. To je ovšem věc, kterou musí změnit škola a ne kluby. Objevuje se i nesouhlas s romskými spoluobčany a s takovou odpovědí jsme se setkali i v předcházejících odpovědích. Nízkoprahové kluby samozřejmě nemohou zajistit, aby ze sídliště zmizely silnice či aby se lidé k sobě chovali lépe, ale mohou vycházet z reálnějších požadavků

na změny, např. zapracovat na kvalitnějším skate parku společně s městskou částí, zavést kroužek brakedance, umožnit dětem poznat více kamarádů, naučit je vzájemné toleranci s romskými dětmi, které do klubů také chodí apod.

7. Závěrečné shrnutí

Provedený výzkum týkající se volnočasových aktivit dětí a mládeže ze sídliště Černý Most přinesl mnoho zajímavých zjištění. Navíc o jeho výsledky projevil zájem nejen občanské sdružení Jahoda, které na tvorbě výzkumu spolupracovalo, ale také samotná základní škola, kde výzkum probíhal.

Cílem výzkumu bylo zjistit mezi dětmi ze sídliště Černý Most (3. až 9. třída základní školy), jaké mají zájmy, čemu se ve svém volném čase věnují, jaký je jejich „recept na nudu“, jak se jim líbí život na sídlišti, co by na sídlišti změnily apod. Elementárními zjištěními pro mou práci však byl výčet aktivit, kterým se děti ve svém volném čase věnují (zda jsou jejich aktivity smysluplné, pasivní, nevhodné apod.) a čemu by se rády věnovaly. Ze zjištěných údajů může při své činnosti vycházet občanské sdružení Jahoda, které provozuje na sídlišti Černý Most dva nízkoprahové kluby. Nehledě na to, že realizovaný výzkum by měl pomoci lépe porozumět důležitosti smysluplného trávení volného času dětí jak pro jejich vývoj, tak z hlediska prevence nežádoucích jevů, jako je kriminalita, zneužívání návykových látek apod.

Závěry a doporučení k výsledkům jednotlivých otázek následovaly v dílčích kapitolách přímo po prezentaci výsledků, aby byly okruhy odpovědí na samostatné otázky prezentovány v souvislostech. Proto tato závěrečná část shrnuje pouze to, co je nejpodstatnější z již výše uvedeného.

Děti & škola:

- z výzkumu vyplynulo, že děti se věnují přípravě do školy velmi intenzivně; ovšem pravděpodobně šlo o souvislost s obdobím těsně před pololetním vysvědčením, kdy se děti snažily vylepšit si výsledky
- zajímavé by bylo stejný či podobný výzkumu realizovat uprostřed školního pololetí a porovnat výsledky, zda příprava do školy bude i v tomto období tak intenzivní

Děti & televize:

- sledování televize bylo nejčastější aktivitou v běžném školním týdnu; u některých dětí bychom našli sledování televize denně; sledování televize je nejběžnější pasivní aktivitou, která dítěti v podstatě nic nedává, dítě upadá do virtuálního světa fantazie, který dítě nerozvíjí, spíše naopak – dítěti se zplošťuje jeho svět, je ochuzen o mnoho prožitků, které mu televize neposkytne⁴³

---

⁴³ Průměrně děti tráví před televizní obrazovkou 1,6 hodiny denně (Henkel ČR, 2005).

- na druhou stranu je potřeba poznamenat, že existují i pořady, které mohou být přímo doporučené (naučné či přírodopisné filmy či pořady probouzejí v dětech zájem o jisté aktivity)
- časté sledování televize (i filmů na DVD) je i o víkendech; možná souvislost se zimním lednovým obdobím, kde není možné být více venku a věnovat se kvalitnějším aktivitám
- výzkum nezohledňoval, kolik času děti tráví denně či týdně před televizní obrazovkou, ale výsledky takového výzkumu by jistě vedly k zamyšlení

Děti & počítač:

- pod pojem počítač jsou zahrnuty jak hry, tak internet, stahování hudby, chatování a ostatní
- společně se sledováním televize je čas strávený u počítače nejčastější volnočasovou aktivitou dětí; v podstatě nebyl jeden respondent, který ve svých aktivitách ve školním týdnu neuvedl počítač
- častěji čas u počítače tráví chlapci než dívky
- počítač je podobným „zlodějem“ volného času jako televize; na úkor času stráveného s počítačem dítě zanedbává své školní povinnosti, dítě žije v nereálném světě a dochází k úbytku citovosti ve vztazích k ostatním lidem; bohužel v dnešní informační společnosti jsou počítače nezbytností, ale nemusí se stát jedinou volnočasovou aktivitou, které se dítě věnuje
- vždy záleží na rodičích, jakou míru času dítěti povolí a zda tuto pasivní aktivitu dokáží vykompenzovat jinou přínosnější aktivitou

Děti & zájmová sdružení:

- pozitivním zjištěním bylo, že značná část dětí chodí ve školním týdnu do nějakého zájmového kroužku (od uměleckých přes ekologické a vzdělávací po hru na různé hudební nástroje), a to pořádaných jak školou, tak Domem dětí a mládeže či dalšími subjekty
- jakési kroužky pořádají i nízkoprahové kluby, nejsou však pravidelné a jsou zdarma
- kroužky hrají pozitivní a nezastupitelnou roli v životě dítěte školního věku, rozvíjí dítě ve všech směrech – emočně, sociálně, charakterově, komunikačně, učí dítě spolupracovat s druhými, posilují kreativitu

Děti & sport:

- různorodým sportům se věnuje také značná část dětí, a to jak organizovaně, tak individuálně ve svém volném čase (např. s kamarády chodí hrát fotbal, jezdí na kole, chodí do skate parku apod.)
- zajímavé je, že u dívek se objevují častěji různé kroužky, zatímco u chlapců spíše sporty
- o víkendech pak děti, které se v týdnu organizovaně věnují nějakému sportu, mají turnaje či zápasy a část svého volného času jimi vyplní
- sport je pro děti aktivitou, která je nejběžnější, umožňuje dítěti smysluplné trávení volného času, má pozitivní vliv na jeho zdraví, učí ho disciplíně a tvrdé práci sám na sobě; kolektivní sporty navíc mají výhodu týmové spolupráce

Děti & nuda:

- ačkoliv děti vyjmenovaly mnoho různorodých aktivit, existuje stále nezanedbatelná skupina dětí, které zažívají nudu – ve svém volném čase se nemají čím zabývat, nebo se ničím ani zabývat nechtějí – prostě jsou doma a nedělají nic
- další silnou skupinkou jsou děti, jejichž volnočasové aktivity jsou nepříliš vhodné, ale typické pro teenagery – „poflakování“ po sídlišti, venku s kamarády či partou, návštěva nákupního a zábavního Centra Černý Most, sezení a povídání si na lavičkách apod.
- právě častá nuda či nevhodné aktivity typické pro sídliště mohou být prvním krokem ke společensky nepřijatelným aktivitám

7.1. Doporučení občanskému sdružení Jahoda

Občanské sdružení Jahoda provozuje na sídlišti Černý Most dva nízkoprahové kluby, a to klub Jahoda a Džagoda již několik let. Vizitkou jejich úspěchu jsou počty klientů, kteří ročně kluby projdou. Vždy je však nutná snaha o zkvalitnění a zlepšení služeb. Pro zefektivnění další „jahodácké“ práce v oblasti volnočasových aktivit dětí bych dle výsledků výzkumu doporučila následující:

- výčet aktivit jako návod;
prezentovaný výčet aktivit, kterým se děti ve školním týdnu a o víkendech věnují, může klubům posloužit jako jakýsi návod, co zajímá dnešní děti a na co je možné je do klubů „nalákat“
- nepříliš kvalitní víkendové aktivity, pokud děti netráví čas o víkendech se svými rodiči, často ho tráví pasivně, nudí se či se jen tak poflakuje po sídlišti;

kluby by mohly tuto mezeru zaplnit, i když nejsou primárně subjektem pro volnočasové aktivity, o víkendech se na sídlišti objevuje více bezprizorních dětí, a jsou tak více vystaveny riziku sociálně patologických jevů

- pasivita v trávení volného času dětí a související potencionální hrozby, oblíbenou a častou aktivitou je sledování televize a čas strávený na počítači;
kluby by se měly těmto aktivitám věnovat co nejméně (nelze je samozřejmě odstranit úplně) a spíše je nahrazovat přínosnějšími aktivitami
- děti touží po přírodě, děti v odpovědích často vyjadřují přání mít na sídlišti více přírody;
zrovna sídliště Černý Most s přírodou sousedí, a kluby by tak mohly dětem ukázat, co mají nadosah, a vyplnily by tím prostor pro víkendové aktivity a poznávání přírody
- děti touží po vlastním prostoru, kde by se mohly scházet s kamarády, povídat si a hlavně, kde by byl rodičům vstup zakázán;
kluby ze své podstaty mohou toto dětem splnit – klub se může stát jejich „soukromým“ prostorem, kam rodiče mají vstup zakázaný, navíc je prostředí klubu mnohem bezpečnější než sídliště
- některé děti nemají správně zakořeněný žebříček životních hodnot, ten by měly získat v rodině, pokud ale není rodina zcela funkční, nedostává se dětem správných návyků či vzorového chování a jejich vnímání okolního světa je pak poněkud pokroucené;
je v kompetenci klubů snažit se tyto nedostatky v rámci svých možností kompenzovat pomocí vhodných aktivit, které děti naučí správnému vnímání životních hodnot
- u některých dětí se objevují rasistické nářky;
pracovníci v klubech nemohou žádnou ze skupin z klubů vykázat, ale mohou děti i pomocí vhodných aktivit učit vzájemné toleranci a komunikaci
- děti mají mnoho požadavků na změny na sídlišti, sídliště je prostorem, kde děti žijí a tráví svůj volný čas, a proto jsou jejich připomínky více než relevantní;
kluby samozřejmě nemohou zasahovat do uspořádání sídliště a musí pracovat s tím, co již existuje, ale mohou městské části požadavky dětí tlumočit a spolupracovat na jejich změnách (např. zkvalitnění skate parku)
- povědomí o klubech Jahoda a Džagoda mezi dětmi je nízké; ačkoliv jsem se na to ve výzkumu přímo neptala, jejich návštěvu v odpovědích zmínila jen hrstka dětí, a to výzkum probíhal na základní škole, která je klubům nejbližší;
doporučila bych Jahodě a Džagodě větší propagaci na sídlišti a především přímo ve škole; další možností by mohlo být i uspořádání nějaké společné akce, kde by se kluby prezentovaly

Závěrem bych ráda poznamenala, že děti jsou naší budoucností, a pokud jim a jejich volnočasovým aktivitám nebudeme věnovat dostatek pozornosti, lidský potenciál v naší společnosti se nebude dále zkvalitňovat. Nemůžeme tak ani počítat s tím, že naše společnost se stane vyspělou občanskou společností, po které všichni tak toužíme.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura:

- Bednářová, Zdena, Lubomír Pelech. 1999. *Sociální práce na ulici Streetwork*. Brno: Doplněk.
- Česká asociace streetwork. 2005. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) [online]*. Praha: Česká asociace streetwork [cit. 31. července 2007]. Dostupné z <<http://www.streetwork.cz/images/download/pojmoslovi-nzdm-posledni-verze.doc>>
- Disman, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Herzog, Aleš. s.d. NZDM – sociální, volnočasová, preventivní nebo jaká služba? S.l.: s.n.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2002. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe. Průvodce poskytovatele [online]*. Praha: MPSV [cit. 15. května 2007]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1459/pruvodce.pdf>>
- Hofbauer, Břetislav. 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál.
- Hutař, Jan, Václav Krása. 2006. *Co přináší zákon o sociálních službách pro uživatele, poskytovatele, orgány státní správy a samosprávy*. Praha: Národní rada zdravotně postižených ČR
- Jedlička, Richard, Petr Klíma, Jaroslav Kořa, Jiří Němec, Jiří Pilař. 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha:Themis
- Matoušek, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2002. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže [online]*. Praha: MŠMT [cit. 23. ledna 2007]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/olnycas.pdf>>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2003. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007 [online]*. Praha: MŠMT [cit. 16. června 2007]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/Files/HTM/Koncepce_ml.htm>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2005. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 - 2008 [online]*. Praha: MŠMT [cit. 16. června 2007]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/2005_2008web.doc>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2007. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013. [online]*. Praha: MŠMT [cit. 25. června 2007]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/mladez/Koncepce_last_version.doc>
- Nadácia mládeže Slovenska. 2005. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež. Úvod do problematiky. [CD-ROM]* Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska.
- Procházková, Petra. 2004. *Zkušenosti s gamblingem u středoškoláků*. Nepublikovaná bakalářská práce. Ústí nad Labem: UJEP.

Rada Evropy. 1961. *Evropská sociální charta* [online]. Turín: Rada Evropy [cit. 20. srpna 2007]. Dostupné z <<http://www.mzcr.cz/data/c222/lib/esch1961.doc>>

Výzkumy:

Analýza poskytovatelů sociálních služeb působících na území hlavního města Prahy. 2005. Městské centrum sociálních služeb Praha.

Černý Most: Analýza trendů vývoje sociálního klimatu se zaměřením na životní styl dětí a mládeže. 2002. Městské centrum sociálních služeb Praha.

Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit. 2005. [online].

Mgr. Kateřina Řehounková [cit. 18. srpna 2007]. Dostupné z

<http://www.streetwork.cz/images/download/rehounkova_volny_cas.pdf>

Není nám to jedno! 2005. Henkel ČR.

Webové stránky:

<http://hest.cz/>, Stránky občanského sdružení Hestia – dobrovolnické centrum [cit. 8. srpna 2007].

www.adam.cz, Česká rada dětí a mládeže [cit. 7. srpna 2007].

www.streetwork.cz, Česká asociace streetwork [cit. 30. července – 4. srpna 2007].

www.ddmpraha9.cz, Dům dětí a mládeže Praha 9 [cit. 25. července 2007].

www.jahodaweb.cz, Stránky občanského sdružení Jahoda [cit. 13. – 19. srpna 2007].

www.motylek.org, Komunitní centrum Motýlek [cit. 6. srpna 2007].

www.npdm.ziskaj.info, Nízkoprahové programy pro děti a mládež [cit. 20. srpna 2007].

www.praha14.cz, Městská část Praha 14 [cit. 6. – 12. srpna 2007].

www.sqss.cz, Vzdělávání v zavádění standardů kvality sociálních služeb [cit. 24. května 2007].

Zákony:

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě

Přílohy

Příloha č. 1 - Standardizovaný dotazník použitý v empirické části

O autorce

Petra Procházková ukončila středoškolské vzdělání v roce 1998 na Obchodní akademii v Resslově ulici v Praze. Poté absolvovala jednoleté jazykové studium němčiny. Následně navštěvovala rok Vyšší odbornou školu se zaměřením na personální řízení v Podskalské ulici v Praze.

Od roku 2000 je zaměstnána jako asistentka generálního ředitele Evropské Cestovní Pojišťovny. Její zaměření není pouze administrativního charakteru, ale proniká i do oblastí, jakými jsou personální a vzdělávací oblast.

Během své pracovní kariéry se autorka rozhodla vystudovat vysokou školu; je absolventkou Fakulty sociálně ekonomické, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, dálkového studijního programu Sociální politika a sociální práce (2004).

Ve svém volném čase působí jako dobrovolník v občanském sdružení Jahoda, které je provozovatelem nízkoprahových klubů na sídlišti Černý Most. Jedná se o kluby Jahoda a Džagoda zabývající se problematikou volnočasových aktivit sídlištních dětí.

Seznam zkratk

ČAS	Česká asociace streetwork
DDM	Dům dětí a mládeže
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NNO	nestátní nezisková organizace
NZDM	nízkoprahové zařízení pro děti a mládež